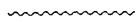

ОТДѢЛЪ I.

Epirotica saeculi XIII.

Изъ переписки Іоанна Навпактскаго.

Издаваемые нами въ этой книжкѣ Византійскаго Временника греческіе документы ближайшимъ образомъ относятся къ исторіи второго Епирскаго деспота Θεодора, который усвоилъ себѣ также титулъ Ромейскаго (Римскаго) императора; они пока замыкаются въ предѣлахъ одного десятилѣтія отъ 1218-го по 1228-й годъ и по содержанію сосредоточиваются около двухъ главныхъ пунктовъ: 1) борьба съ Франками Латинской имперіи, которая за эти годы въ подробностяхъ до сихъ поръ намъ была мало извѣстна, а отсюда получаетъ новое и живое освѣщеніе, что въ свою очередь сообщаетъ самымъ документамъ общее и важное значеніе; 2) соперничество и антагонизмъ Епира съ Никеей, гдѣ еще ранѣе возникъ другой центръ греческаго національнаго сопротивленія — съ царемъ, наслѣдникомъ Византійскихъ императоровъ, и съ патріархомъ, который сохранялъ названіе и права Константинопольскаго. При этомъ наши документы особенно ярко выставляютъ на видъ руководящую роль греческой образованной высшей духовной іерархіи, остававшейся въ европейскихъ частяхъ бывшей Византійской имперіи и естественно возлагавшей свои національныя надежды и чаянія лучшаго будущаго, а также и расчеты личнаго возвышенія для себя и своихъ на ближайшаго энергическаго дѣятеля, Θεодора, а не на отдаленнаго и безсильнаго въ Европѣ Никейскаго самодержца, отрѣзаннаго отъ Греціи европейской промежуточными латинскими владѣніями. Документы заимствованы главнымъ образомъ изъ переписки современнаго Навпактскаго (Лепанто) митрополита Іоанна, являющагося въ роли несомнѣннаго

вождя патріотически настроенной части православнаго греческаго духовенства какъ въ непоработоченномъ Епирѣ, такъ и въ областяхъ временно завоеванныхъ, а, пожалуй, и въ роли руководителя или поощрителя политическихъ стремленій Епирскихъ деспотовъ, наконецъ ихъ опоры въ столкновеньяхъ съ высшимъ церковнымъ авторитетомъ патріарха, за которымъ стоялъ соперничающій императоръ въ Никее. Образовавшіяся на означенной почвѣ отношенія, близкія къ церковному — наравнѣ съ политическимъ — разрыву въ нѣдрахъ самой греческой національности, тоже въ высшей степени любопытны, и только изъ нашихъ документовъ получается полное и отчетливое представленіе о мотивахъ и напряженности раздора. Въ частности: первыя четыре письма Іоанна, адресованныя — одно къ женѣ Θεодора Комнина, Маріи (имя до сихъ поръ не было извѣстно), а другія къ самому «державному» Комнину (таковъ наиболѣе обычный способъ его титулованія до принятія императорскаго сана) — говорятъ объ успѣхахъ Θεодора въ борьбѣ съ *Италянцами*, то есть, съ обладателями Солунскаго королевства, основаннаго Бонифациомъ Монферратскимъ: взятіе городовъ — Новой Патры, Просѣка, Платамона особо въ наличныхъ доселѣ источникахъ нигдѣ не упомянуто. За тѣмъ цѣлый рядъ писемъ Іоанна и его корреспондентовъ, — въ числѣ ихъ знаменитаго митрополита Аѳинскаго, Михаила Акомината, его любимаго ученика Георгія Вардана и самаго *державнаго* Комнина, относится къ вопросу о замѣщеніи митрополичьей кафедры на островѣ Корфу, входившемъ въ составъ владѣній Епирскаго деспота (№№ 5—13); политическое значеніе кафедры съ національно-религіозной точки зрѣнія отмѣчается въ посланіи деспота Θεодора (№ 7), а соборное дѣяніе (№ 13) оправдываетъ неканоничный способъ избранія и поставленія Георгія Вардана безъ содѣйствія патріарха и обнаруживаетъ съ полною опредѣленностью основанія церковнаго раздора между Никейскимъ и Епирскимъ центрами. Ихъ антагонизмъ рѣзко выставляется и въ двухъ за тѣмъ слѣдующихъ документахъ (№№ 14 и 15): въ приглашеніи отъ патріарха Мануила къ Іоанну Навпактскому принять вмѣстѣ съ другими *западными* (по отношенію къ Малой Азіи) епископами участіе въ предполагаемомъ вселенскомъ соборѣ для соединенія церквей греческой и латинской и для устраненія обоюдной народной вражды, и въ отвѣтномъ письмѣ Іоанна, который вмѣсто того приглашаетъ Никейскихъ грековъ къ дружной борьбѣ противъ жестокаго и непримиримаго врага вмѣстѣ съ Θεодоромъ Ду-

кой Комниномъ, уже успѣвшимъ нанести Латинамъ рядъ тяжелыхъ ударовъ и поколебавшимъ ихъ могущество. Тотъ же патріархъ черезъ нѣсколько времени, обращаясь къ Іоанну, грозитъ (№ 16) церковнымъ отлученіемъ неправильно поставляемымъ въ области Θεодора епископамъ и всѣмъ соучастникамъ въ такомъ дѣлѣ, на что получаетъ замѣчательную длинную и рѣзкую отповѣдь, составленную Іоанномъ (№ 17), въ которой кстати прославляются заслуги Θεодора дѣлу православія и сообщаются мимоходомъ новые факты, важные и для политической исторіи. Далѣе (начиная съ № 18 по 23) идутъ письма Іоанна съ различными указаніями на обстоятельства, предшествовавшія давно желанному и давно предсказанному взятію Солуня, и на подготовляемое вслѣдъ затѣмъ вѣнчаніе Θεодора царскою короною, на столкновеніе съ возстановленнымъ Солунскимъ митрополитомъ и т. д. Актъ, исходящій отъ лица всѣхъ западныхъ епископовъ, но составленный, очевидно, Іоанномъ (№ 24), свидѣтельствуешь, что провозглашеніе и вѣнчаніе Θεодора было прежде всего дѣломъ церковнымъ, въ которомъ іерархія прямо шла навстрѣчу естественному честолюбію энергическаго Епирота, вовсе неспособнаго увлекаться одними идеальными цѣлями. Изъ другихъ недавно изданныхъ источниковъ (собраніе писемъ Димитрія Хоматіана, Охридскаго митрополита, который и вѣнчалъ Θεодора за отказомъ Солунскаго) уже извѣстно, что въ Никее вѣнчаніе Θεодора было принято какъ актъ прямого возмущенія противъ вѣры и закона; негодованіе, соединенное съ угрозами, которыя, впрочемъ, заранѣе были осуждены на безсиліе, выражено было въ посланіяхъ патріарха Германа II: къ числу двухъ извѣстныхъ апологій присоединяется теперь третья, написанная отъ лица всего западнаго высшаго духовенства Іоанномъ Навпактскимъ и настаивающая на необходимости для *запада* автономіи церковной и свѣтской (№ 26). Въ ней есть совсѣмъ неожиданныя новыя точки зрѣнія, объясняющія права Θεодора на императорскій титулъ, и содержатся важныя указанія на судьбу западно-европейскаго ополченія, собраннаго въ Италіи подъ эгидою папы Гонорія для спасенія Солунскаго королевства. То, что есть рѣзкаго въ общей отвѣтной грамотѣ, смягчается въ личномъ письмѣ Іоанна къ Герману (№ 27), начинающемся воспоминаніями стараго знакомства и пріязни еще въ свободномъ отъ порабощенія Константинополѣ. Наше собраніе заключается (№ 29) *хрисовуломъ*, золотою царскою дарственною записью Θεодора Комнина Дуки въ пользу Навпактской

церкви, въ которомъ, конечно, можно усматривать актъ признательности новопомазаннаго императора къ заслугамъ самаго предстоятеля этой церкви. Мы знаемъ, что и Георгій Варданъ, авторъ другаго отвѣтнаго посланія къ патріарху, въ томъ же самомъ 1228 году получилъ хрисовуль въ пользу Керкирской митрополи. .

Болѣе подробное разъясненіе смысла и значенія издаваемыхъ нами документовъ мы постараемся дать въ слѣдующей за ними статьѣ, посвященной связанному изложенію первоначальной исторіи Епирскихъ деспотовъ до провозглашенія Θεодора царемъ и вѣнчанія въ Солунѣ.

Наибольшая часть матеріала заимствована изъ переписки Іоанна Навпактскаго, заключающейсѣ въ греческомъ сборникѣ XIII или XIV вѣка, который находится теперь въ С.-Петербургѣ въ Императорской Публичной библіотекѣ (Греческ. рукоп. № 250), а нѣкогда принадлежалъ къ числу книгъ монастыря Св. Екатерины на горѣ Синайской. Описаніе и подробное оглавленіе сборника было напечатано въ отчетѣ Императорской Публичной библіотеки за 1885 годъ. («Описаніе Порфирьевскаго сборника византійскихъ документовъ. Греч. № ССL»).

Мы уже указали тамъ на плачевное положеніе, въ которомъ дошелъ до насъ драгоцѣнный все-таки кодексъ; вслѣдствіе потери или же намѣренной вырѣзки листовъ прежде заключенія ихъ въ переплетъ, очевидно позднѣйшій, вырѣзки, сдѣланной не сподрядъ гдѣ-нибудь въ одномъ мѣстѣ, а въ разныхъ пунктахъ, постоянно повторяется такое явленіе, что письмо или документъ либо не имѣетъ конца, либо начинается въ серединѣ рѣчи. При такомъ положеніи дѣла издавать письма подъ рядъ, какъ они идутъ въ сборникѣ, представлялось намъ и неудобнымъ и ненужнымъ, тѣмъ болѣе, что и хронологическая послѣдовательность замѣчается развѣ только спорадически въ отдѣльныхъ группахъ писемъ, а не вездѣ съ начала до конца. При ближайшемъ изученіи содержанія писемъ мы сверхъ того убѣдились, что тетради и листы не только были растерзаны посредствомъ вырѣзокъ, но еще послѣ того—при переплетѣ или ранѣе—перепутаны съ нарушеніемъ первоначальнаго порядка. Въ двухъ случаяхъ единство содержанія, логическая и грамматическая послѣдовательность рѣчи въ раздѣленныхъ большими промежутками листкахъ стали для насъ столь очевидными, что мы сочли себя въ правѣ при изданіи соединить разъединенное. Такъ составилось цѣльное письмо № 3—по поводу взятія Просѣка, такимъ же образомъ восстановлена цѣльность письма къ

Іоанну Георгія Вардана подѣ № 11. Въ сущности, мы еще не издаемъ полного собранія переписки Іоанна Навпактскаго, а дѣлаемъ только выборку изъ нея, руководясь ближайшими задачами историческаго изученія и держась хронологической нити, на сколько она дается прямыми отмѣтками въ документахъ или же родственностію содержанія.

Ради возстановленія однородной цѣльности мы привлекли въ видѣ пособія и другой греческій сборникъ Императорской Публичной библіотеки—подѣ № 251—принадлежавшій подобно предыдущему къ числу порфирьевскихъ и, какъ показываетъ запись въ концѣ, происходящій—если не вполне, то въ интересующей насъ части—тоже съ Синая. Сборникъ описанъ въ «Краткомъ обзорѣ собранія рукописей, принадлежавшаго преосвященному Епископу Порфирію, а нынѣ хранящагося въ Императорской Публичной библіотекѣ». С.-Петербургъ, 1885. Извлечено изъ отчета Императорской Публичной библіотеки за 1883 г. См. стр. 101. Онъ составленъ изъ двухъ случайно и внѣшне соединенныхъ неравныхъ половинъ. Въ первой находится извѣстная, изданная у насъ покойнымъ Г. С. Дестунисомъ *Епирская хроника* въ рукописи XVII вѣка, имѣющая отношеніе только къ позднѣйшей исторіи Епира, и сказаніе о скитѣ Богородицы въ Метеорахъ. Вторая половина писана на бумагѣ строчнымъ письмомъ XIV вѣка въ 8 долю листа, но къ сожалѣнію эта часть отъ ветхости уже пострадала, особенно въ концѣ, гдѣ листы сильно крошатся и сами собою разрушаются. Отсюда мы заимствовали посланіе патріарха Мануила къ митрополиту Навпактскому Іоанну (№ 16) и отвѣтъ на это посланіе митрополита Іоанна Апокавка (№ 17): нѣтъ никакихъ слѣдовъ и указаній на то, чтобы эти двѣ статьи находились когда-нибудь и въ составѣ сборника № 250; но сверхъ того въ сборникѣ 251 читается не отмѣченное особымъ заглавіемъ (и потому пропущенное въ обзорѣ) Соборное дѣяніе о поставленіи митрополита Керкирскаго (№ 13), сохранившееся въ 250 въ далеко неоконченномъ видѣ, почти только своимъ началомъ. Именно: здѣсь оно оканчивается по серединѣ письма Θεодора Комнина (№ 7) и совсѣмъ не захватываетъ письма Михаила Аѣинскаго (№ 9): оба эти документа, выдѣленные, впрочемъ, нами ради ясности изъ состава соборнаго дѣянія въ отдѣльныя статьи и поставленные выше дѣянія, напечатаны по тексту № 251. Ничего относящагося къ Іоанну Навпактскому болѣе нѣтъ въ сборникѣ 251, да и весь онъ теперь не великъ—всего 36 листовъ, а одна вторая часть—13. Нужно, однако, замѣтить, что важная для насъ эта вто-

рая часть нѣкогда входила въ составъ какого-то другаго, болѣе обширнаго цѣлаго, о чемъ свидѣтельствуемъ сохранившаяся на верху страницъ (помимо новѣйшей) старая пагинація греческими буквенными цифрами. На листѣ 12 значится помѣтка $\omega\zeta$, то есть 457, на послѣднемъ тринадцатомъ листѣ такая отмѣтка заклеена, но ясно, что всѣхъ листковъ было 458. Въ концѣ читается слѣдующая записъ: *Τὸ παρὸν βιβλίον ἐστὶν τοῦ ἁγίου καὶ θεοβαδῆστου ὄρους Σινᾶ καὶ ὅστις ὑστερήσῃ αὐτὸ τῆς ἁγίας μονῆς νὰ ἔχῃ τὰς ἀράς τῶν ἁγίων τριακοσίων καὶ θεοφόρων ὁκτὼ καὶ τῆς ἁγίας βᾶτου¹⁾.*

Если бы кто взялъ на себя задачу полнаго изданія писемъ Иоанна Навпактскаго, чего они, конечно, заслуживаютъ, то кромѣ Петербургскихъ сборниковъ могли бы служить еще слѣдующіе два, намъ извѣстные по описаніямъ. *Тридцать два* письма Иоанна Апокавка, разумѣютъ и разнаго рода акты епископской юрисдикціи, находятся въ сборникѣ *Оксфордской библиотеки*, XIV вѣка на бумагѣ. См. *Coxe, Catalogi codicum manuscript. bibliothecae Bodlejanae. Pars prima, recensio codicum graecorum continens* (Oxonii, 1853). *Codic Baroccian. № 131.* По количеству статей этотъ сборникъ, конечно, не идетъ въ сравненіе С.-Петербургскимъ 250, гдѣ всѣхъ номеровъ переписки насчитывается до *двухсотъ*, изъ коихъ наибольшая доля принадлежитъ непосредственно Иоанну, да и по цѣнности отдѣльныхъ номеровъ Оксфордскій списокъ не представляетъ особыхъ выдающихся достоинствъ, такъ какъ документы имѣютъ по преимуществу частный характеръ. Изъ 29 номеровъ, выбранныхъ нами изъ Петербургскаго 250 съ дополненіемъ изъ 251 и ниже печатаемыхъ, только одно посланіе къ *Дукенъ* (супругѣ деспота Θεοδора: см. № 1) встрѣчается въ Оксфордскомъ сборникѣ. За тѣмъ, есть еще письмо Иоанна къ Θεόδору Комнину—Дукѣ, писанное ранѣе его вѣнчанія на царство, но нами пропущенное, хотя оно встрѣчается въ нашемъ 250 (Fol. 32 r.), а за тѣмъ и еще одно письмо отъ того же къ тому же, начинающееся словами:—*Σχηματίζων τὸν λόγον* (Fol. 326), довольно любопытное, но отсутствующее въ Петербургскомъ сборникѣ и намъ знакомое по копіи, сдѣланной В. Э. Регелемъ—при занятіяхъ въ Оксфордѣ. Сверхъ трехъ сейчасъ отмѣченныхъ В. Э. Регель нашелъ въ перепискѣ Иоанна (по означенному сейчасъ манускрипту) интереснымъ для себя еще

1) Эта книга принадлежитъ святой и богошественной горѣ Синаю и кто лишитъ ея святой монастырь, пусть имѣетъ на себѣ проклятiе святыхъ и богоносныхъ 308 (то есть отецъ Никейскаго собора) и Святой Купины.

только посланіе Іоанна, обращенное (по надписи) тоже къ Комнину, однакоже не къ Θεодору, а, какъ видно изъ содержанія, къ Константину, его брату, притѣснителю Навпактской церкви и ея митрополита. Четыре пьесы, скопированныя В. Э. Регелемъ, въ самомъ дѣлѣ, повидимому, исчерпываютъ все наиболѣе интересное и важное въ Оксфордскомъ (Варосс.) 131.

Довольно значительное количество писемъ Іоанна и относящихся къ его іерархической судебной дѣятельности актовъ находится въ сборникѣ Іерусалимской *патріаршей* бібліотеки, описанномъ въ каталогѣ *Пападопуло-Керамевса* (изданіе Православнаго Палестинскаго общества) подъ № 276. Этотъ сборникъ, впрочемъ, очень поздняго происхожденія (XVII и начала XVIII в.), многое въ немъ писано рукою извѣстнаго патріарха Іерусалимскаго Досіѳея. Не только по древности, но и по количеству актовъ, не превышающему 60 номеровъ, Іерусалимское собраніе писемъ Іоанна тоже не идетъ въ сравненіе съ Петербургскимъ 250. Изъ 29 номеровъ, здѣсь печатаемыхъ и заимствованныхъ почти исключительно изъ послѣдняго, только *четыре* (или, пожалуй, *шесть*, если считать отдѣльно два письма, приведенныя въ Соборномъ дѣяніи о поставленіи Георгія Керкирскаго) находимъ мы въ оглавленіи А. И. Пападопуло-Керамевса (См. 'Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη. 'Εν Πετρούπλεϊ 1891. Τόμος Α'. σσ. 339—344). Соборное дѣяніе, нужно полагать, находится тамъ въ полномъ объемѣ, подобно *Хрисовулу* Θεодора 1228-го года, заключеніе котораго (и дата) у насъ заимствовано изъ копій, любезно сообщенной намъ А. И. Пападопуло-Керамевсомъ, такъ какъ въ Петербургскомъ списокѣ оно утрачено (см. № 29). Но, кажется, это исключительный счастливый случай: другія извлеченія Пападопуло-Керамевса напротивъ показываютъ, что въ Іерусалимскомъ собраніи отдѣльныя письма Іоанна вносились переписчикомъ не въ полномъ и цѣлостномъ видѣ. Такъ, письмо Іоанна къ Димитрію, архіепископу Болгарскому, о пожарѣ въ Охридѣ, неимѣющее конца въ Петербургскомъ 250, еще ближе отъ начала прерывается въ Іерусалимскомъ (письмо это пока оставлено нами въ сторонѣ). Вообще бѣольшая часть содержанія Іерусалимскаго собранія есть повтореніе того, что находится у насъ подъ рукою въ кодексѣ Публичной бібліотеки, но есть нѣкоторое число и такихъ писемъ, какихъ по крайней мѣрѣ нынѣшній составъ Петербургскаго 250 не представляетъ, а между тѣмъ именно тутъ попадаются многообѣщающія оглавленія и адреса.

Нѣкоторыя произведенія Іоанна Навпактскаго появляются въ описаніяхъ и каталогахъ библіотекъ одиночно. Намъ нѣтъ нужды слѣдить и заниматься перечисленіемъ такихъ случаевъ; отмѣтимъ только довольно обширное и стоящее особнякомъ посланіе къ Аѳанасію, епископу города Короны (въ Пелопоннисѣ), въ видѣ отвѣта на вопросъ его о догматическихъ разногласіяхъ съ Латинами; статья указывается въ описаніяхъ Московской Синодальной библіотеки какъ принадлежность двухъ сборниковъ №№ 240 и 250 (по систематическому описанію архим. Владимира, по *accurata Notitia* Маттеи № CCLV и CCVIII). Въ хорошей копіи она имѣется у проф. И. Е. Троицкаго.

Здѣсь же будетъ уместно выразить нашу сердечную благодарность лицамъ, помогавшихъ намъ при подготовкѣ греческаго текста къ печати, то есть Х. М. Лопареву, Б. А. Панченку и Г. Ф. Церетели, изъ коихъ послѣдній провѣрилъ—только отчасти при нашемъ внѣшнемъ содѣйствіи—списанное для насъ другими съ подлинникомъ, а за тѣмъ въ особенности нашему академическому товарищу, П. В. Никитину, который далъ себѣ трудъ, оказавшійся очень нужнымъ и полезнымъ, прочитатъ отпечатанные листы греческаго текста и сдѣлать все по обстоятельствамъ возможное для приведенія его въ исправнѣйшій видъ. Выставивъ по обычаю свои знаки препинанія и введя подписную *iota*, которой нѣтъ въ подлинникахъ, мы въ остальномъ не отступали безъ крайней нужды отъ ихъ правописанія.

[Ἰωάννου τοῦ Ναυπάκτου].

1.

Πρὸς τὴν κραταιὰν Δούκαιναν.

- 1 Πολλῶν ἀπολαύσας ἀπὸ σοῦ χαρίτων, ἀγία καὶ κραταιὰ κυρία μου 250 F. 8 v.
Δούκαινα, διαθέσεως, ἀντιλήψεως, λόγων ἐλευθέρων, ἀσπασμῶν χαριέν-
των, τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὅσα κοσμεῖ τὴν σὴν εὐγενεστάτην ψυχὴν,
τοῦτο λογίζομαι τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον τὸ διαπέμπεσθαί μοι τὰ
5 χαροπὰ καὶ κοινωφελῇ κατορθώματα τοῦ μεγαλουργοῦ καὶ κραταιοῦ
Κομνηνοῦ ἐκ γῆς μακρὰν παρὰ τῆς σῆς ὑψηλότητος· ἕτερον εὐεργέ-
τημα τὸ ἰδικῶς καὶ μονοπροσώπως διαπορθμεύεσθαί μοι ταυτί καὶ μὴ
κατὰ κοινὴν ἀκοήν· ἄλλο πρὸς τούτοις τὸ μὴ μόνην καθ' ἑαυτὴν ἰδιοῦ-
σθαί σε τὰ τοῦ κοινοῦ εὐεργέτου τροπαιουχήματα, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις
10 κατὰ μετάδοσιν αὐτῶν κοινωνεῖν, ὡς εἴ τις μεγάλῳ περιτυχὼν θησαυρῷ
οὐχ ἑαυτὸν μόνον ἐκ τούτου ὀλβίσει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγαπωμένους πλου-
τίσει ἐκ διαδόσεως· τὸ δὲ πᾶν εἰπεῖν, ὥσπερ οὐ θέλεις μόνη καὶ ζῆν καὶ
ἐνδύεσθαι, ἀλλὰ τὴν χεῖρα ἔχεις ἐπὶ πολλοῖς δεομένοις ὑπηρετοῦσαν τῇ
προαιρέσει, οὕτως οὐδ' ἐν τοῖς κοινοτερπέσιν ἀκούσμασι ἀνέχῃ μόνη καὶ
15 ἀκοὴν ἡδύνεσθαι καὶ ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς οὓς εὐνοϊκῶς ἔχεις κατὰ
λογικὴν μετάδοσιν ἀγαθύνεις. Καὶ τὰ μὲν ἀπὸ σοῦ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα καὶ
οὕτως ἔχοντα. Ἡμεῖς δὲ τί σοι ὑπὲρ πάντων τούτων ἀνταποδώσομεν
ἢ τὰς πρὸς Θεὸν ἰκεσίας, ὡς ἔχῃς ἡ καθαρὰ σελήνη καὶ φωταυγῆς εἰς
χρόνους συλλάμποντά σοι μακροὺς τὸν ἥλιον Κομνηνόν, οὐ καὶ ἔργα καὶ
20 ὁμιλία καὶ πρόσωπον τηλαυγῇ πάντα καὶ σελασφόρα τυγχάνουσι; Καὶ
ἐπαιανίσσαμεν κατὰ τὸ εἶκος καὶ ἐκροτήσαμεν χεῖρας καὶ τῷ Θεῷ ἀν-
θωμολογησάμεθα τὰ εὐχάριστα. Τὸ δὲ παρόν, τοῦ μεγαλουργοῦ Κομ-

νηνοῦ, ὃν εἰς ἥλιον ὁ λόγος ἐτροπολόγησε, λάμποντος εἰς τὰ πρὸς 1
 ἡμᾶς ἀνωτερικὰ καὶ φλέγοντος μὲν τοὺς φρυγανώδεις καὶ ὕβριστάς
 Ἰταλοὺς καὶ Θεοῦ καὶ τῆς πίστεως, φωτίζοντος δὲ τοὺς ἀδελφούς ἡμᾶς
 αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς κατὰ σάρκα—ταῦτα δὴ τὰ τοῦ ἀποστόλου—ὑπὲρ ὧν
 καὶ προκινδυνεύει καὶ πᾶσαν ὑπομένει δυσχέρειαν, φόβος ἐνταῦθα, μὴ νέ- 5
 φος βαρβαρικὸν ποθεν ἐπελθὼν ζοφώσῃ¹⁾ τὰ καθ' ἡμᾶς ἢ ἀχλὺς ἐκ θαλάσ-
 σης ὁμοία παχεῖα καὶ δυσδιάλυτος καὶ τοιούτου φωτοφανοῦς ἡλίου δεο-
 μένη πρὸς σκεδασμόν. Ἀκούομεν γὰρ ὡς ὁ Μάσος, συνελθὼν τῷ Ἐφραΐμ
 καὶ παχυνθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, τὸ δὲ προσθεὶς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ σύνθημα καὶ
 σκαιώρημα, μετὰ τειχομαχικῶν ὀργάνων κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν παραλίῳν 10
 κάστρων συνέθετο, καθάποτε καὶ ὁ γραφικὸς ἐκεῖνος Ἐφραΐμ καὶ ὁ
 τοῦ Ῥομελίου υἱὸς κατὰ τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλὴμ συνεσκέψαντό τε
 καὶ συνετέλεσαν²⁾. Ἐντεῦθεν τὰ μὲν παρ' ἡμῖν ἀτείχιστα πάντα, ὅσα
 τὰς αἰγιαλίου ἀκτὰς στεφανοῖ καὶ τὰ τούτων ἀνώτερα. Νυκτὸς μὲν ἀναρ-
 ριχῶνται σὺν ὑπάρξει πάσῃ πρὸς τοὺς βουνούς, ἡμέρας δὲ πρὸς τὰ πεδία 15
 κατολισθαίνουσι καὶ μιμοῦνται δρόμον μυρμῆκων, ἀγεληδὼν ἀλλήλοις
 ὑπαντῶντες καὶ ὑπαντῶμενοι. Ὁ θερισμὸς δὲ πολὺς μὲν, οἱ δ' ἐργάται
 ὀλίγοι· ἄγριοι γὰρ ὄντες καὶ ἄοπλοι, ἔνιοι δὲ τούτων τῷ ἄρρενι ἀντι-
 διαιρούμενοι· ὁποίας γυναικας ἔργων ἀνδρικῶν τελεσιουργοὺς καὶ χειρερ-
 γάτιδας πάσας ἢ καθ' ἡμᾶς χώρα τρέφει· καὶ καθ' ὥραν ἐλπίζον- 20
 τες τὴν ἐπέλευσιν, ἄλλος ἄλλη σκορπίζονται. Αἱ πόλεις δὲ τοῖς τείχεσι
 μὲν θαρροῦσι, οὔσαι δὲ κένανδροι τὴν περὶ ψυχῆς φόβον ἔχουσιν· οὐδὲ
 γὰρ οὐδ' εἰ Σεράμεια³⁾ τείχη περιεῖχον αὐτάς, ὅπλων δὲ ἐστέροντο καὶ ἀν-
 δρῶν, τὸ μὴ ἀλώσεσθαι ἔφυγον. Καὶ μή μοι λέγε, ὡς ἔστιν ἐνταῦθα ὁ
 σὸς ἀνδράδελφος καὶ ὑπ' αὐτὸν στρατιά· καὶ οὗτος γὰρ ἢ ἐκὼν ἢ κατὰ 25
 σκῆψιν πρὸς τοὺς περὶ τὴν Νέαν Πάτραν ἀνῆλθε βουνούς, ὀφθαλ-
 μοῖς καὶ μόνοις τὴν πόλιν ταύτην ἐπερχόμενος καὶ τούτοις ἐλπίζων τὸ
 φρούριον λήψεσθαι· καὶ τὰ πλησίον παραδραμῶν τὰ μακρὰν διώκει, καὶ
 ἀπολύσας τὰ ἐν χερσὶ τὰ ἄγρια ἢ ἐν οἷς κατοικοῦσι ἄγριοι θῆρες οἱ Ἰταλοί,
 ὡς νοσσιὰν, καραδοκεῖ καταλήψεσθαι. Καὶ σπεῦσον, κυρία μου, ἢ τὸν ἥλιον 30
 Κομνηνὸν ἐπανατεῖλαι τούτοις ἐν μέρεσιν ἢ ἀκτῖνα γοῦν στρατιωτικὴν
 ἀποδισκεῦσαι τοῖς καθ' ἡμᾶς· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἢ τοῦτο, καὶ δίχα τῶν ἐλπι-
 ζομένων τούτων πραγμάτων μόνῃ τῇ προσδοκίᾳ πάντες συναποψύξομεν.

1) Cod. ζοφώσει.

2) IV Reg., 16, 5: Φάκε υἱὸς Ῥομελίου βασιλεὺς Ἰσραήλ. Cf. Paralip. II, 28, 6—7.

3) Σεμιράμεια? Cf. Σεμιράμεια τείχη ap. Suidam.

2.

[Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνόν].

1 καὶ φρεΐατα μακρὰ κατὰ τὸν περιηγη- F. 10 r.
 τὴν Διονύσιον. Πέφυκε δέ πως τὸ μέρος πρὸς τὸ ὅλον χωρεῖν· καὶ πῶς ¹⁾
 ἑαυτοῦ πλεὸν ἔσται τὸ ὅλον τὸ παρ' ἑαυτοῦ εἰσδεχόμενον. Καὶ τὴν φυσιο-
 λογίαν ταύτην ἐκλάβοιτό τις καθ' ἑτέραν τὴν ἔννοιαν καὶ κατ' ἄλλην λόγου
 5 ὑπόθεσιν πρὸς τὴν σὴν κραταιότητα. Θάλασσα γὰρ καὶ σὺ παντὸς ἀγαθοῦ
 καὶ εὐπορίας καὶ δωρεῶν πολυχανδὲς πέλαγος· καὶ χεῖμαρροι μὲν πρὸς σέ
 οὐκ εἰσρέουσι, πάντες δὲ πάντως ὁπόσους τῆς ἐνδείας χεῖμαρροι κατασύ-
 ρουσιν, οἷς καὶ δωρούμενος καὶ εὐεργετῶν αὐτοὺς οὐκ ἐμπίπλασαι. Εἰς τού-
 των καὶ ὁ παρὼν πανυπερεντιμότερος ἄνθρωπος, πάλαι μὲν βίου ἔχων ἀρ-
 10 κούντως καὶ τιμῆς καὶ περιφανείας ἐν τε βασιλείοις αὐλαῖς ἐν τε ταῖς τοῦ
 πατριάρχου ἀναστροφαῖς· ἀλλὰ καὶ τούτῳ ῥαγδαῖος ἐπιρρεύσας τῶν ἀριστε-
 ρῶν πραγμάτων ὁ χεῖμαρρος πρὸς τὴν σῆς φιλοτιμίας ἀπέπτυσε θάλασσαν.
 Καὶ νῦν πρὸς σέ ἔρχεται ἐκεῖνα ζητῶν, ἃ σοὶ μὲν ῥάδιον δοῦναι, αὐτῷ δὲ
 μέγα λαβεῖν. Ζητεῖ δὲ εἰς οἰκονομίαν, εἰς διεξαγωγὴν, εἰς κυβέρνησιν
 15 τὴν ἐκκλησίαν Νέων Πατρῶν, ἣν ἡ σὴ κραταιὰ χεὶρ Ἰταλικῆς χειρὸς
 ἠλευθέρωσε· καὶ ζητεῖ δῶρον τοῦτο τῷ οἰκείῳ τρόπῳ κατ' ἀλλήλον, ἱερὸς
 ἀνὴρ δηλαδὴ διοίκησιν ἱεράν. Εἰ δὲ καὶ ἄλλως πρέπει ἐπιχειρεῖν, ἐκεῖνα
 αἰτεῖ, ἅπερ ὁ πρὸς μητρός τούτου θεῖος ἐβελτιώσατό τε καὶ συνεστήσατο,
 κατήγαγον δὲ πρὸς μηδὲν χρόνος ὁ πανδαμάστωρ καὶ ἀπληστία λατι-
 20 νική· ἱερατεύων ἐκεῖνος παρὰ ταύτῃ τῇ Πάτρῃ καὶ τιμῶν τὸ λάχος ἢ ὑπὸ
 τούτου τιμώμενος — τῷ κάλλει τοῦ λόγου καὶ τῷ ὕψει τοῦ βίου τὸν λα-
 χόντα τοῦτον κλῆρον τιμῶν. Εἰ γοῦν ἀντὶ πατέρων γεννῶνται υἱοί, οὐδὲν
 καινὸν εἰ καὶ ἀντὶ θεῶν ἀνεψιοί. Ἄμα δὲ καὶ μεγαλυνθήσῃ ἀπὸ ταύτης
 τῆς πράξεως, τὰ ἱερά ταῦτα λάφυρα τῶν πολεμικῶν σου κατορθωμάτων
 25 ἀνδράσιν ἱεροῖς χαριζόμενος καὶ τοῖς ποτε τροφίμοις τῆς ἐκκλησίας καὶ
 διαπρεπέσι βίῳ καὶ λόγῳ δωρούμενος. Ταύτης τῆς ἐκκλησίας καὶ σὺ, με-
 γαλουργὲ Κομνηνέ, παῖς γνήσιος, ἀναγεννηθεὶς ὑπ' ἐκείνης διὰ τοῦ θεῖου
 βαπτίσματος καὶ φθάσας εἰς μέτρον ὑπὸ ταύτῃ τροφῇ τῆς ἀνδρικῆς τε-
 λειότητος. Καὶ δίδου τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τέκνοις ταύτης τῆς ἐκκλησίας τὴν
 30 ἀδελφικὴν φιλοστοργίαν καὶ περιποίησιν. Τὸ δὲ ἔργον τοῦτο καὶ οἱ τῆς
 Ἀσίας ὑποθαυμάζονται, ὡς μὴ μόνον τοῦ βασιλέως ἐκείνης τῶν ἱερωμέ-
 νων προνοουμένου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐμοῦ μεγαλουργοῦ Κομνηνοῦ τοὺς αὐ-
 τοὺς καὶ τιμῶντος καὶ τρέφοντος καὶ διοικήσεις ἱεράς ἀπονέμοντος. Ἐγὼ

1) Καί πως?

δὲ ὁ ταῦτα γράφων διχόθεν, οἶδα, τὸν ἔπαινον λήψομαι· ὅτι τε ὑπὲρ ἀδελ- 1
φοῦ πρεσβεύω τοιούτου καὶ ὅτι τὰ μεγαλύνοντά σε καὶ θέλω καὶ πραγμα-
τεύομαι. Τί δὲ χρὴ τὸν αὐτοκίνητον σε πρὸς τὰ καλὰ ἑτεροκίνητον γίνε-
σθαι καὶ μὴ μόνον εἶναι σοῦ τὸ μεταδοτικόν καὶ τὸ συμπαθές, ἀλλὰ καὶ με-
τούτου γίνεσθαι συνεργάτην, δέον ὃν μηδενὶ παραχωρεῖν σε πρεσβείων ἐν 5
φιλοτιμίαις ἐν εὐποιαῖς ἐν δωρεαῖς ἐν χρηστότησι; Καὶ γένοιτό σοι πολλὰ
τὰ καλὰ τῷ ἐμῷ μεγαλουργῷ Κομνηνῷ, πληροῦντι προθύμως ἅπερ ὁ σὸς
εὐχέτης ἐγὼ μετὰ θερμότητος ἐξαίτω.

3.

F. 26 v.

Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνόν.

10

F. 13 r.

Μεγαλουργέ Κομνηνέ καὶ προφανῶς θεοφρούρητε ὅτι καὶ τὴν ἐξου-
σίαν ταύτην καὶ τὸν ἐξῆς πλατυσμὸν ἀπόνως εἴληφας καὶ χωρὶς αἵματος,
συστρατηγοῦντός σοι τοῦ Θεοῦ καὶ συναρήμενος ἐν ταῖς πράξεσιν. Ὡςπερ
δὴ καὶ εἰς τὴν Πρὸς Σάκου ὑποταγήν· δι' ὃν βασιλεῖς ποτε ἐκστρατεύσαν-
τες καὶ τὴν οἰκουμένην σαλεύσαντες ἤνυσαν πλέον οὐδὲν, εἰ μὴ ὅτι μόνον 15
εἰδότες¹⁾ καὶ περιελθόντες τὸ φρούριον τὴν προσεδρίαν κατέλυσαν· τὰ σά
τίνα; Θαύματος γέμοντα ὡς θείας ἐξηρητημένα πάντως δυνάμεως. Καὶ
ἄλλοι μὲν τῶν ῥητορευόντων περὶ πολίσματος τούτου τὰ δοκοῦντα τούτοις
κομφεύσονται· ἐγὼ δὲ τὴν πόλιν μὲν οὐκ ἰδὼν, προφυλακὴν δὲ ταύτην
εἶναι μανθάνων καὶ σκέπην, ὡς εἶπη τις, τῶν ἐκ Θεοῦ πολισμάτων σου, 20
σάκος ἂν τούτων εἴποιμι ταύτην καὶ τοῦ Αἰαντείου ἐκείνου ὁχυρώτερόν τε
καὶ κραταιότερον, ὡς προβεβλημένην δὲ τῶν λοιπῶν, ἀκολούθως πάντως
καὶ πρόσακος, προφυλακὴν δηλαδὴ καὶ ἰσχυρὰν προασφάλειαν. Εἰ δὲ καὶ
σάκη μὲν τοῖς ἐντὸς τὰ πολίσματα, ὡς τὰ τῶν ἐναντίων βέλη ἀποκρου-
όμενα, τοῦτο δὲ τῶν λοιπῶν διὰ θέσιν ὑπέρκειται, δι' ὁχύρωσιν· εἰκότως 25
πρὸς τὰ ἄλλα τοιαῦτα σάκη ὠνόμασται πρόσακος, τῆς προθέσεως ταύτης
διδούσης αὐτῷ τὴν πρὸς τὰ ἄλλα ταῦτα ὑπεροχὴν, ὡς τὸ προτρέχειν καὶ
προλαμβάνειν καὶ προκαθίζεσθαι. Καὶ ἡμῖν μὲν ἔσται τοῦτο, διδόντος Θεοῦ,
φυλακὴ κατὰ τούτους τοὺς λόγους καὶ ἀσφαλεστάτη συντήρησις, || Θεσσα-
λονικεῦσι δὲ μέγα τραῦμα καὶ ἀπευκατῆον συνάντημα. Ἀλλὰ Θεὸς ὁ μέγας 30
καὶ ἰσχυρὸς καὶ τῶν παρὰ σοῦ ἐνεργουμένων ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ σὺ ὁ τοῦ
Θεοῦ ὑποστράτηγος καὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν ὑμετέραν ποιήσεται, καὶ
ὁ καθήμερος σκόλοψ οὗτος ὁ Πρόσακος καὶ Θεσσαλονικεῖς ἀναγκάσει τῇ
σῇ ἀρχῇ προστεθήσεσθαι. Ἐγὼ δὲ ἤδη τῇ διανοίᾳ καὶ παρὰ τῷ Προσάκῳ

1) ἰδόντες?

1 εἰμι, καὶ τῆς τοῦ μύρου ἀποφορᾶς τοῦ ἐν μάρτυσι περιβοήτου Δημητρίου
αἰσθάνομαι καὶ καρadoxῶ κεφαλὴν καὶ χεῖρας καὶ ὄμματα ὅσον ὅσον ἀπὸ
τούτου χρυσθῆσθαι, τὸν τε Πρόσακον αὐτῷ τῷ λογισμῷ περιερχόμενος
καὶ κοιλαίνω χεῖρας καὶ πίνω τοῦ ὑπορρέοντος Ἀξειοῦ, ὃν δὴ Βαρδάριον ἢ
5 ἀγελαία γλῶσσα καλεῖ καὶ παλαιὰ τῶν ποταμῶν ἡγνοηκυῖα ὀνόματα·
ποσὶ δὲ γηραιοῖς περὶ ὄχθας τούτου ὀρχοῦμαι τῷ λογισμῷ, ὡς παρὰ τῷ
Ἡσιόδῳ νύμφαι ποτὲ ποσὶν ἀπαλοῖς περὶ κρήνην τινὰ βαθεῖαν, ἣν ἐκεῖνος
ποιητικεύεται¹⁾, καὶ ταῖς ἀληθείαις θαυμάσιον, ὡς ἀναρριχᾶται φρούριον
τοῦτο πρὸς ὕψος καὶ ἀναφέρεται, ποταμὸς δὲ τὴν βάσιν τούτου κάτω κυκλοῖ
10 καὶ περιλорδίζει ταύτην καὶ περισύρεται· ὅθεν ὑδρεύονται μὲν οἱ πολῖται
καὶ ἀσφαλῶς βιοῦσι τῇ δαψιλείᾳ τοῦ ὕδατος. Τὰ μὲν δὴ ταῦτα τοιαῦτα καὶ
πᾶσαν γλῶσσαν εἰς εὐφημίαν σὴν προκαλούμενα· τὰ [δὲ] νῦν ἢ μελετώμενα
ἢ τελούμενα νυμφοστολήματα τῶν ἡλιοειδῶν θυγατέρων σου πόσους σοι
πλέξουσι τοὺς στεφάνους, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν, τοῦ σοῦ κλήρου, πραττόμενά τε
15 καὶ συντελούμενα καὶ ὡς προδίδως²⁾ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὴν οἰκίαν ψυχὴν· ὁ
δὲ καὶ Παῦλος ὁ μέγας ποτὲ ἐκαυχῆσατο³⁾· ψυχὴ γὰρ σοὶ καὶ σπλάγχνα
αἱ κόραι αὗται διὰ τὴν βίαν τῆς φύσεως. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα τελέσει Θεὸς
πρὸς τὸ χρηστότερόν τε καὶ πρεπωδέστερον. Σὺ δὲ πολλοῖς ἐπιλάμψας τό-
ποις καὶ κατὰ τὰς τοῦ ἡλίου κινήσεις πρὸς βορρᾶν ἐλθὼν καὶ πρὸς νό-
20 τον καὶ κυκλεύσας ὡς φωσφόρος οὗτος πολὺπλεθρον γῆν, ἐλθέ ποτε πρὸς
τὸν τόπον σου τοῦτον δῆτὸν περὶ ἡμᾶς καὶ ὑμέτερον, ὡς καὶ ἡμεῖς τῶν
φωτοβολημάτων σου ἀπολαύσαμεν καὶ πεφωτισμένον μέρος ἐσοίμεθα· καὶ
μεγαλυνεῖ σὲ Θεὸς καὶ κραταιώσοι σε ἐπὶ πλέον, καὶ τὸ βασιλικόν καὶ πά-
τριον ὑποδήσοι σε πέδιλον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω μοι ἡὔχθω. Μετάγοντι
25 δὲ τὸ τοῦ νοὸς ἐξεταστικόν ἀπὸ τῶν καθ' ἡμέραν στρατιωτικῶν ἀριστουρ-
γημάτων σου πρὸς τὰς ἐπικρίσεις τῶν ἐπισκόπων, ὅπως τοὺς βίω καὶ τῷ
λόγῳ τῶν λοιπῶν διαφέροντας ἀποδιαστέλλεις τῶν ἄλλων καὶ καθίζεις
ἐπὶ θρόνων ἐπισκοπικῶν, δοκεῖς μοι μιμεῖσθαι τοὺς τοῦ χρυσοῦ μεταλ-
λευτάς, οἳ πολλὴν ἀνορύττοντες γῆν καὶ χοῦν τοσοῦτον ἀνερευνώμενοι, οὐ
30 πρότερον τὸ σκαφεῖον ἀποχειρίζονται, πρὶν ἂν τὴν χρυσῖτιν εὕρωσι φλέβαν
καὶ τὸν τιμαλφῇ χρυσὸν ἀναλέξωνται. Ἡ τὴν μέλισσας περιίπτασαι μὲν
λειμῶνας τοὺς ἱερατικούς, ἀνθολογεῖς δ' ἐκεῖθεν τὰ χρησιμώτατα καὶ, σίμ-
βλοῖς ὥσπερ, τοῖς θρόνοις τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐναποτίθης εἰς μελιτουρ-
γίαν πνευματικὴν οὐς καὶ βίος καὶ λόγος τὴν ἀρίστην ταύτην καὶ γλυκεῖαν
35 γεωργικὴν ἐξεπαίδευσεν. Ὅποιος ὁ μακαριώτατος Βουλγαρίας καὶ ὁ νῦν
Κερκύρων χειροτονούμενος· ἄνδρε τούτῳ οὐμενοῦν οὐδαμῶς εἰς βίον, εἰς

1) Hesiod. Theog. 3.

2) Cod. προδήλος.

3) I Thess. 2, 8.

λόγον τινὸς δευτερεύοντες. Ἐκ τούτου καὶ προσφυῶς ἀποκαλῶ σε θυμόσο- 1
φον, ὅτι στρατιώτης ἀνὴρ καὶ περὶ μάχας ἐπτοημένος καὶ ἀναδεδημένος
ὁσημέραι τὰ τρόπαια καὶ τὴν κανονικὴν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐπιγιγνώσκεις
διαταγὴν καὶ ὡς ἐκεῖνοι παρακελεύονται τὰ περὶ ἐπισκόπων διενεργεῖν κά- 5
μὲ χειροτονητὴν καθίζεις τῶν ἀξίων ἀνάξιον. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἄριστά τε καὶ
τελεώτατα ἔχονται. Ἐγὼ δὲ νόσω μὲν καὶ γῆρα παλαιῶν οὐχ ἥττον δὲ καὶ
κατὰ τοὺς ὄφεις ὁπόσα καὶ φωλεῶ τῇ κέλλῃ μου ἐνειργόμενος¹⁾ καὶ ὡς
ἐκεῖνοι πρὸς κύκλον τῷ χρόνῳ καμπτόμενος, ἀλλὰ δῆτα καὶ τῷ καιρῷ·
χειμῶνος²⁾ γὰρ καὶ ὁ γέρων τροχοῦται, καὶ, τὸ τῆς κωμωδίας εἰπεῖν, πέντε
σισύραις³⁾ διὰ τὸ ψῦχος ἐγκεκορδυλημένος, ὅμως, ὡς τινος ἀκτῖνος ἐπι- 10
λαμψάσης μοι τῆς ἀκοῆς τῆς σῆς πλησιότητος, τοῦ ἐμοῦ ἐξείρπυσα χηραμοῦ
καὶ γένωμαι σοῦ ἐχόμενα, τοῦ κοσμολαμποῦς ἡλίου ἡμῶν, καὶ τῇ συνου-
σίᾳ πλέον θαλπήσομαι καὶ ἀνακινήσω καὶ ἀναζήσω. Ἀλλ' ἔοικεν, ὡς εὐτυχέ-
στεροι οἱ Ἰλλύριοι, τὴν σὴν θέρμην εἰς ἑαυτοὺς μεθελκίσαντες, ὅθεν καὶ ἐπὶ
τῆς αὐτῆς ψυχρίας πάλιν ἡμεῖς, πρὸς τὰ δυτικώτερα μεταβάντος σου. Τί 15
γοῦν κελεύεις; μένειν ἡμᾶς ἐνταυθοῖ καὶ τὴν σὴν ἐπιλάμψιν καρτερεῖν ἢ
συρῆναι πρὸς τὴν ἐξ ἔθους ἡμετέραν κατάδυσιν, ἕως ἂν ἀποκάμψῃς κά-
κεῖσε καὶ ἐπιλάμπων ἐπιλάμψῃς καὶ πρὸς ἡμᾶς; Ἀχθήσομαι γὰρ τῷ κε-
λεύσματί σου καὶ μενῶ ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ἄρτῃ ψυχραινόμενος πλέον
διὰ τὸ τῶν τόπων τούτων δυσχείμερον ἢ τὴν ἐμὴν εἰσδύσω κατάδυσιν, 20
πρεπωδεστέραν οὖσαν, ὡς θερμοτέραν, τοῖς γέρουσι.

4.

Πρὸς τὸν κραταῖον Κομνηνόν, ὅτε τὸν Πλατάμονα παρέλαβε
καὶ ὑπέστρεψεν.

Ἐπανῆκες, ὡς ἔμαθον, μεγαλουργέ Κομνηνέ, καὶ οὐ κεναῖς ταῖς χερ- 25
σὶν οὐδὲ τὴν ἐκστρατείαν ποιησάμενος ἄπρακτον, ἀλλὰ καὶ μεγάλα πάλιν
κατωρθωκῶς καὶ νίκας αὖθις ἀναδησάμενος. Ὅδ' αὐτὸς νῦν μὲν ἀπάγεις
καὶ || ἀπόλλεις⁴⁾, τὸ τῆς γραφῆς⁵⁾, τοὺς ὅσοι μᾶλλον τοῖς Ἰταλοῖς ἢ σοὶ
δουλεύειν ἐγνώκασι, νῦν δὲ πᾶν ἄρσεν αἶρεις αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ κόσμου δη-
λονότι καὶ τῆς ζωῆς, ὅσον ὀπλομάχον καὶ ὅσον ἀντίξουν σοι, καὶ τὰ κῶλα 35
τούτων καταστρωννύεις εἰς γῆν, καθά που καὶ Θεὸς ἐν ἐρήμῳ ποτὲ τὰ τοῦ
ἀγνώμονος Ἰσραήλ. Πόλεις δὲ, ὅσας αὐτοὶ ἐπολίσαντο πρὸς τὴν σφετέραν
ἀσφάλειαν, τίθεις εἰς χῶμα καὶ ἀναμοχλεύεις αὐτῶν τὰ θεμέλια· αἱ δὲ,

1) Cod. ἐνειργώμενος. 2) Cod. χειμῶν. 3) Cod. σίσυρες Cf. Aristoph. Nubes. 10.

4) Cod. ἀπόλλεις. 5) Es. 26. 14.

1 οὐδὲ τὴν ἔφοδον καὶ μόνην ὑπενεγκεῖν σου δυνάμεναι, ζυγὸν δουλείας
 ὑπέρχονται καὶ τὸ δεσπότην σου ἐπαυχενίζονται· ἄλλοι δὲ τῶν θεομισῶν
 Ἰταλῶν ἐν τούτῳ μέρει μιμοῦνται τοὺς ὄρνιθας· τῶν γὰρ οἰκείων φωλεῶν
 γινόμενοι ἐκπετήσιμοι, ἀπονητὶ πρὸς τοὺς πόνους αὐτῶν εἰσέρχεσθαι σε
 5 πρεσβεύουσιν, ὡς ἐν αὐτοῖς ἢ τοὺς ὑπὸ τὴν σὴν δραστήριον χεῖρα οἰκεῖν
 καὶ καθάπερ στρουθοὺς τὰ ἐκ θελήματος σαρκὸς καὶ γεννᾶν καὶ τρέφειν
 καὶ αὔξειν ἢ μετὰ τῶν πολισμάτων τούτων καθαίρεισιν τὰ τοῦ ἀγροῦ
 στρουθία τούτοις ἔχειν ἐννοοσιεύεσθαι. Τὸ δὲ γε νῦν τελεσθὲν ἢ κατορ-
 θωθὲν ἢπραχθὲν πρὸς ἑαυτὸ τὴν γλῶσσαν μετὰγει μου, ὁ ὑπερνεφῆς
 10 δηλαδὴ Πλαταμῶν καὶ τὸ κατὰ κύκλον τοῦτο περιγεγραμμένον πολίχ-
 νιον· ὅπως καὶ κυκλωθὲν καὶ πολεμηθὲν ἔάλω καὶ τοῦτο καὶ γέγονεν
 ὑποχείριον, ὡς λέγειν καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ θείου Δαυίδ· κυκλώσαντες
 ἐκύκλωσάν με, καὶ οὐκ ἠμύναντο τοὺς κυκλώσαντας· οὐδὲ γὰρ ἐν
 ὀνόματι Κυρίου ¹⁾ ὥκειτο τοῦτο τὸ πόλισμα, ὧ σὺ θαρρῶν καὶ ὧ ὀνό-
 15 ματι στρατηγούμενος, ἠμύνω μᾶλλον τοὺς κυκλουμένους τούτους ἀλάστο-
 ρας. Ἄμα δὲ καὶ εἰς πλατυσμόν τῶν ἔμπροσθεν ἀπὸ Θεοῦ σχοινισμάτων
 σου τὸν Πλαταμόνα τοῦτον ἔχω ὑπολογίζεσθαι· πλατύνων γὰρ πλατυνῶ,
 καὶ πρὸς σὲ φησὶν ὁ Θεός, τὰ σχοινίσματά σου καὶ τὴν κληρονομίαν σου·
 μή ποτε ὁ Θεός ὁ πάντα ποιῶν, ὁ πάντα δυνάμενος καὶ τὸ τῶν μαρτύ-
 20 ρων στέφος, ὁ μέγας Δημήτριος, τὴν γείτονα τῆς Θεσσαλῶν παρα-
 δόντες σοι, καὶ τὴν ἐντὸς τῆς γειτονουμένης μεγαλοπόλεως εἰσέλευ-
 σὶν σου προγράφουσιν, ὡς ἔχειν σε λέγειν τῆς τοῦ ἐκεῖθεν μύρου ἀπο-
 πορᾶς καὶ ἀπὸ ταύτης αἰσθόμενον· πότε καὶ εἰς πραγματικὴν ὁσμὴν
 δραμοῦμαι, μάκαρ, τῶν μύρων σου καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς τὸ θυσιαστήριόν
 25 σου καὶ ἐξελεύσομαι καὶ περικυκλώσω τὸν τάφον σου καὶ ἄψομαι φῶτα καὶ
 ἄσομαι ἄσματα καὶ τῷ θείῳ μύρῳ χρυσθήσομαι, ὡς καὶ χρῆσμα ἕτερον
 παρυψώσεως θαρρούντως παραδοκεῖν ἐκ ταύτης τῆς κρίσεως. Ἐγὼ
 τέως ταύτης τῆς πόλεως ἀκούσας τὴν ἄλωσιν, εὐθύς πρὸς τὴν ἀλίου-
 τικὴν μετήνεγκά μου τὸ λογιζόμενον· ὅπως ὁ ἀλιεύς πέτρας μὲν ὑπερκά-
 30 θηται, ἄγκυστρον δὲ χαλᾶ εἰς βυθὸν λεπτῇ μηνίδῳ παρηρητημένον καὶ
 τὸν ἐγγάναντα τούτῳ ἰχθὺν ἀμείβων χεῖρα χειρὸς ἀνέλκει καὶ ἐγκολπίζε-
 ται. Τροπολογεῖσθω μοι πρὸς πέτραν οὗτος ὁ Πλαταμῶν, ὅτι καὶ πετρώδης
 ὁ χῶρος καὶ ἐπὶ πέτρας οὗτος ἀνωκοδόμηται· εἰς ἀλιέα δὲ ὁ μεγαλουργὸς
 ἐμὸς Κομνηνός, τῆς πέτρας ταύτης ὑπερκαθήμενος· θάλασσα δὲ ἢ τε πό-
 35 λιν Θεσσαλονίκη, πόλις πρὸς πλάτος ἐξηπλωμένη, καθά που δὴ καὶ ἡ
 θάλασσα, πόλις εὐγενῆς εὐγενεῖ πρέπουσα, πόλις Θετταλίας κολωνία·

 1) Psal. 117, 10. 11.

τοῦτο δὴ τὸ παρὰ τοῦ Λουκᾶ ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰς σέμνωμα τῆς τῶν Φι- 1
 λιππησίων ἐκφωνηθέν¹⁾· ἡ αὐτὰ τὰ μύρα τοῦ μάρτυρος, θάλασσα καὶ ταῦτα
 ὄντα μυρίπνοος καὶ κόσμον ὅλον κυκλοῦντα, ὡς τὸν ὠκεανὸν ἀναγράφου-
 σιν· εἰς μήρινθον δὲ ἡ τῶν σῶν μεγαλοφυῶν βουλευμάτων παρὰ τῆς Θεσ- 5
 σαλῶν ἐμπλοκή· ἄγκιστρον δὲ ὁ πόθος, ὃν σε ποθοῦσιν οἱ ἐν αὐτῇ ἐπιχώ-
 ριοι, ὅσοι τῆς ἡμετέρας θρησκείας, ὅσοι τοῦ ἐλληνίζοντος, ὃν ἐκ καλοκα-
 γαθίας αὐτοῖς ἐνεχάλασας. Ἄγκιστρον δὲ καὶ τὸν διάπυρον ἔρωτα τοῦ κα-
 λοῦ κατωνομάζουσιν αἱ γραφαί, καθά που καὶ τὰ ἐν Βαβυλῶνι παιδία τὰ
 ἱερὰ, τῷ θείῳ πόθῳ ἀγκιστρευόμενα, φλογὸς κατετόλμησαν, ἐπὶ πῆχεις
 ἡρμένης ἐννέα καὶ τεσσαράκοντα. Ἰχθυὺς δὲ τίνας εἵποιμι ἂν ἡ αὐτοὺς 10
 τοὺς πολιτευομένους ἐν Θετταλῇ, οἱ καὶ καταπιόντες τὸν πόθον τοῦτον ὡς
 ἄγκιστρον καὶ ἀναχθείησάν σοι καὶ ἐντεθείησαν ἐν τῷ κόλπῳ σου, τῇ συν-
 οχῇ δηλονότι καὶ τῇ || παρὰ σοῦ φυλακῇ²⁾, ἐν αἷς σωθήσονται τε καὶ ζή-
 σονται. Ταῦτά σοι πλέκει ἐκ τοῦ παρέργου ὁ σοφιστής· προσκυνήσει δέ
 σε καὶ ὁ τοῦ λόγου πατήρ καὶ σοὺς νικοποιοὺς βραχίονας κατασπάσεται. 15

F. 28 v.

5.

Τοῦ χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν κῦρ Γεωργίου Βαρδάνη ὄντος ἐν τῇ
 ἐπισκοπῇ Γρεβενῶν καὶ προσκληθέντος παρὰ τοῦ Ναυπάκτου
 ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Βονδίτζης.

F. 29 v.

Παναγιώτατε δέσποτα καὶ καθηγητὰ μετὰ τὸν ἕνα καὶ πρῶτον καθη- 20
 γητὴν Χριστόν· οὐ γὰρ ἀποστερῶ σε τῶν προσόντων ὀνομασμάτων, οὓς ὁ
 βίος, ὁ λόγος εὖ ποιοῦντες σοὶ ἐχαρίσαντο. Ἐγὼ καὶ πρὶν μὲν ἔχαιρον, εἰς
 ἐμὰς χεῖρας πιπτούσης τιμίας σου καὶ πανσόφου ἐπιστολῆς, χρῆμά τι
 θεῖον νομίζων εὐρίσκειν καὶ ὡς μαργάρους ἐκλεκτοὺς κόλποις διανοίας ἐν-
 θησαυρίζων τὰ σὰ θεοχαρίτωτα λόγια· οὐποτε δὲ τοσαύτης ἐπεφόρημαι 25
 χαρμονῆς, ὁπόσης εἰς τὸ παρόν, οὐχ ὅτι θυμήρη τινά μοι γέγραφας καὶ
 ἀναπαύσεως οὐ τῆς τυχούσης προσκλητικῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ που τὴν τῷ
 μεγαλοκήρυκι Παύλῳ ἀβάτην³⁾ Ἰλλυρίδα διάγοντί μοι τῶν χρυσακτίνων
 σου ῥημάτων ὁ φωτισμὸς ἐνήστραψε, τελεώτατε. Καὶ πέποιθα λέγειν ὡς
 τὸ ὑστέρημα τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς αὐτὸς ἀνεπλήρωσας, ἰσαπόστολε, 30
 καὶ μὴ κοινῇ πρὸς Βουλγάρους, ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ τῆς ἐπιστο-
 λῆς φθόγγος ἐξεφωνήθη. Καὶ ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ κορυφαῖός ποτε τοὺς τῶν
 Ἀθηναίων σοφωτέρους ἐζώγρει πρὸς πίστιν τῷ ἐπιβωμίῳ τούτων χρησά-
 μενος ἐπιγράμματα· κατὰ ταῦτόν δὲ καὶ σὺ, τὸ μετὰ Παῦλον στόμα Χρι-

1) Acta 16, 12.

2) Cod. φυσικῇ.

3) Cod. ἀνατὴν v secunda manu in rasura.

1 στοῦ, παρὰ τῶν ἀνὰ χεῖρας ἐμοὶ πραγμάτων, ὅποια διενεργεῖν ἐπιτέτραμ-
 .μαι καὶ οἷς σπουδὴν, εἰ καὶ ἐμοὶ ¹⁾ ἐκουσίαν, ὅμως χαρίζομαι, προσάγεις οἶον
 ἄγκιστρον μοι γλυκὺ, ὅτι καὶ Βόνδιτζα τοῦτο τῇ Βουλγάρων γλώσση δια-
 σημαίνεται. Οὕτω σοφῶς λίαν καὶ φιλανθρώπως ῥήθης ἐλεῖν καὶ μεθελ-
 5 κύσαι περὶ τὰς σὰς με μακαρίας καὶ ἡμέρους σκηνάς. καὶ ὥσπερ τις ἐπα-
 γωγὸς νυμφοστόλος, ἑτέραν ὠραιότεραν ἀντιπαραδεικνύς, πείθεις με τῆς
 προμνηστευμένης ²⁾ ἀφροντιστεῖν, ὅλον δὲ τὸν ὀφθαλμὸν διδόναι τῇ παρὰ σοῦ
 νυμφαγωγουμένη καὶ κάλλους αὐτῆς ἐλευθεριότατος ³⁾ ἐτοίμως ἄγαν ἀλίσ-
 κεσθαι. Εἰμὶ μὲν οὖν οὐκ ἀνέραστος· ἦ πῶς; μνηστῆς καὶ ταύτης θεοπέμ-
 10 πτου διὰ σοῦ μοι προσαγομένης καὶ μακαριστὸν με ποιήσῃν κατεπ- || F. 30 r.
 αγγελλομένης, ὡς ἱκανῆς σὺν τῷ σώματι κλείσαι καὶ τὴν ψυχὴν.
 Οὕτω δὲ θαρρεῖν ἔχω τὸν πνευματικὸν τοῦτον γάμον, πρὸς τὸ τοῦ ἀξιώμα-
 τος μέγεθος ἀφορῶν καὶ πεφοβημένος, μὴ οὐ καλῶς τὸ καλὸν διοική-
 σαιμι, μᾶλλον μέντοι καὶ ἐπαισχύναιμι τὴν ἱερωσύνην, ὡς εἴ τις, νῆα πα-
 15 ραλαβὼν πλήρη πολλῶν ἀγωγίμων καὶ ἀγαθῶν, εἶτα δι' ἀπειρίαν κύμασι
 καὶ ῥαχίαις αὐτὴν πιστεύσει καὶ ὑποβρύχιον ἀπεργάσεται. Τοῦτο δὲ τὸ
 τῆς εὐλογωτέρας αἰτίας, ὃ θεοεἶκελε. Εἰ δέ με δέχῃ καὶ τῶν ἄλλων συγ-
 κροτοῦντα τὸ τῆς καρδίας μου δειλαινόμενον, καὶ οὐδὲ τούτων ἀξίων ὑπ'
 ἐμοῦ κατολιγωρεῖσθαι· οὔτε τὸ τῶν καιρῶν ἀνώμαλον οἶόν τέ ἐστιν εἰς τοῦρ-
 20 γόν με διεγείρει καὶ ὁ τὰ πάντα ἐμοὶ ἐκ Θεοῦ καὶ μετὰ Θεὸν γενόμενος
 ὁ βίῳ καὶ λόγῳ πανυπέροχος Ἀθηνῶν ἀναδύεται πως χάρτην ἀπολύσιμον
 πρὸς ἱερωσύνης ἐπίβασιν ἐγχαραῖν μοι. Καὶ δῆλον ἐκεῖθεν, οἷς μικρῷ προ-
 σθεν δι' ἀνθρώπου καὶ γράμματος παρέστησα κατὰ μέρος τῇ αὐτοῦ ἀγιό-
 τητι τὰ περὶ ἐμὲ τὸν ἀχρεῖον εὐεργετήματα τοῦ μυριονίκου καὶ κραταιοῦ
 25 κυρίου ἡμῶν, τοῦ μεγάλου Κορνηλοῦ, τὴν προτέραν τὴν ὑστέραν εὐμένειαν,
 καὶ ὅπως ἀπὸ ἀχρήμονος καὶ πεζοῦ κέρμασιν ἀργυρέοις καὶ μετρίοις ἵπποις
 με διεκόμισε καὶ ἐκκλησίᾳ ἐντέταχεν, οὐ μόνον τῆς παλαιᾶς εὐεστηρίας
 αὐτάρκη τὰ ἔχνη περισωζούσῃ, ἐν τε σπορίμῃ καὶ ἀμπελουργουμένη γῇ,
 πολυανθρώπῳ παροικίᾳ, εἰς μηδὲν ἐλκομένη παρὰ τῶν ἐκλεγόντων δη-
 30 μύσια φορολογήματα, ἀλλὰ καὶ ναῶ κομώσῃ, οὐ τὸ κάλλος ὡς ἄφραστον
 καὶ ὁ κλῆρος εὐπαίδευτος, ὡς εἶναι τὴν ἀρραβωνιζομένην ἐλλείπουσαν
 οὐδενὸς τῶν θέλξει ψυχὴν ἀνθρώπου δεδυνημένων, ἀνευ μόνης τῆς ἐλλη-
 νικῆς εὐομιλίας καὶ περιττότητος, δι' ἣν περ ἄρα καὶ γὰρ ἀσχάλλοντι ἔοικα.
 Οὐ περὶ πολλοῦ δ' ἂν καὶ ταύτην ἐποιησάμην, τοῦ ἐμοῦ ἀρχιερέως ὑπαν-
 35 ἰέντος με· ὡς νῦν γε πάντως ἐν ἀμηχάνῳ καθέστηκα, καὶ τὸ προσόν μοι
 ἀνάξιον κωλύμην γίνεσθαι φανερώς καὶ ἐβλεψα καὶ πεπίστευκα. Δέδοικα

1) εἰ καὶ μὴ?

2) προμνηστευμένης?

3) ἐλευθεριωτάτου?

δὲ, μὴ καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς ἱλαρὸν καὶ γαλήνιον τῶν κρατούντων, καθάπερ 1
 ὀστράκου μεταπεσόντος, ἐναλλαγὴν τινα πάθοι καὶ ὑπαμβλύνει τὸν ἕλεον.
 Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀγαγέσθω, ὅπως ἂν καὶ ἄγοι Θεός· ἴσως γὰρ ἂν καὶ λύ-
 πην ἐνέγκοιμεν, ἔνθα μὴ μῶμος ἄπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ εἰ τῷ σώματι
 προσέρποι τις στένωσις· σύ δ', ὁ θεόσδοτος ἐμοὶ κηδεμὼν ὁ καταφρονῶν 5
 οὐδενὸς τῶν κατ' ἐμὲ μικρῶν τε καὶ ἐλαχίστων, ἐπὶ μνήμης ἔχεις δὴ που
 τὸ τοῦ ἁγίου Ἀθηνῶν ἀδελφικὸν ἀξίωμα, τοῦ μὴ ἐπισκοπικῇ σφραγίδι
 καθυπαχθῆναι με, ὅπερ, ὡς εἶπον, καὶ εἰς αὖθις τηρεῖν με βεβούληται,
 ἀλλ' ἐτέραν οἰκονομίαν πορίσασθαι ποθεν ζωαρχῇ. Εἶπερ οὖν καὶ ὁ δεσπό-
 τῆς μου, ὁ μέγας Ναυπάκτιος, πρὸς ταύτην ἐπιρρεπής, ἂν τὴν ὀρφανισθεῖ- 10
 σαν καταγωγὴν ἱεράν εἰς δῶρον ἀπονέμῃ ἐμπρόθεσμον, οὐ βραδυνῶ πρὸς
 τὴν ἔνθεν αὐτόθι μετὰκλησιν, ἀλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ πρὸς τὸ εὖ διαθέμενος,
 μεταβήσομαι, κελεύσει μὲν τοῦ θεοφρουρήτου Κομνηνοῦ, θελήσει δὲ καὶ
 πρὸς τὴν δηλωθεῖσαν μοι ἐκκλησίαν εἰσαγωγὴν παρὰ τῆς μεγαλοδώρου
 ἀγιωσύνης σου. Ἦς καὶ γράμμα σοφὸν ἐλπίζω δέξασθαι διὰ τοῦ παρόντος, 15
 τί τὸ ποιητέον ἐλευθέρως ἀναδιδάσκον με, τὸν γλῶσσαν διαπαντός ὑπὲρ
 τοῦ σοῦ ὀνόματος κινεῦντα εὐχάριστον· ἐγὼ λέγω, καὶ ὁ Θεὸς ἐπιμαρτυ-
 ρεῖ ὁ τῇ ἀγιωσύνῃ σου χαριούμενος γῆρας λιπαρὸν καὶ μακρόβιον. Βαθύ
 σοι καὶ δουλικώτερον ποιοῦμαι προσκύνημα· ὁμοίως καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν
 ὑστερότοκος, ὁ τῆς σῆς εὐποιίας καὶ τῶν χαρίτων ἐν ἀπολαύσει πρῶην 20
 γενόμενος.

6.

Ἀντίγραμμα πρὸς αὐτὸν τοῦ Ναυπάκτου.

Ἄ μὲν σὺ γράφεις πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν πατέρα καὶ δεσπότην τὸν 25
 Ἀθηνῶν καὶ ἅπερ οὗτος ἀντιφωνεῖ πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, οἶδατε ἄμφω.
 Εγὼ δὲ οὕτως ἐξέχομαί σου κατάκρας ὡς ἔρμαιον ἠγήσασθαι τὴν τῆς
 Βονδίτζης χηρείαν· ἅμα τε || γὰρ εἰσέπεσέ μου τὰς ἀκοὰς τοῦ ἱεροῦ νυμ-
 φίου ταύτης ὁ χωρισμός, καὶ τὸ πρῶτον κίνημα τοῦ νοός ὁ Βαρδάνης ἦν
 νυμφίος ἄλλος ὠραῖος ἀντεισαγόμενος, λόγον καὶ βίον, ἔδνα τὰ πάντα 30
 κάλλιστα χαριούμενος τῇ νυμφευομένῃ, τῷ δέ γε πατρὶ καὶ νυμφοστόλῳ
 ἐμοὶ νέον σθένος, ἥδη γεγηρακότι καὶ δεομένῳ τοῦ ὑπερείδοντος. Ἀλλὰ
 τῆς ἄγρας ἀπέτυχον, τὸ ἁγιστρον τοῦτο, κατὰ τὴν Βουλγάρων, ὡς γρά-
 φεις, φωνήν, οὐκ ἐπὶ τῷ ῥήματι τοῦ Χριστοῦ χαλάσας, ὡς ἔοικεν· οὔτε
 γὰρ χανὼν εὐθύς αὐτὸ κατεδέξω, καὶ αὐτός οὐκ ἔσχον ὡς ἐκ βάθους τοῦ 35
 Βουλγαρικοῦ κλίματος ἀνελκύσαι σε πρὸς ἐμὲ, ὅποσα καὶ λεπτῇ μηρίνθω,
 τῷ γράμματι. Κατὰ τοὺς φρονιμωτέρους ἰχθῦς, τὸ μὲν ἐσθίεις κατέχων

1-δέλεαρ, ὅποῖα τὰ τοῦ βίου καὶ οἷς ἀπατώμεθα· ἐτέρῳ δὲ δεικνυμένῳ
 ἐπιχαίνεις μακρότερον, ὥς ἂν τὸ ἄγκιστρον δεδιττόμενος. Καλῶς δὲ ποιεῖς
 καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑποστελλόμενος καὶ συμμορφαζόμενος τῷ καιρῷ, καὶ
 βλέπων ἐφ' οἷς μετέρχῃ, κατὰ τοὺς ἐν φρονήσει τελεία, ἅμα πρόσω καὶ
 5 ὀπισθεν. εἶεν· πεῖραν δὲ λαβῶν σου τῆς λογιότητος ἐξ ὧν ἐμοὶ γράφεις
 καὶ τῆς ἀρετῆς ἐξ ὧν τῷ Ἀθηνῶν ἐμαθήτευσας, ἄξιον μὲν ἐπισκοπῶν
 κρίνω σε, ἀλλ' οὐ ταύτης ἢ ἐκείνης τῶν χαμερπῶν καὶ ὑπὸ ἀρχάς, ἀλλ'
 ἀρχικωτέρας ὅποιασοῦν καὶ ἰσαξίου λυχνίας τοῦ ἐνόντος σοι διπλοῦ λυχ-
 ναίου φωτός, ἐκ λόγων ἐκ πράξεων. Ἀλλὰ διὰ τὴν περίστασιν τοῦ καιροῦ
 10 καὶ τὸ τύχην εἶναι μᾶλλον τὰ πράγματα τῶν θνητῶν ἢ εὐβουλίας, ὥς
 τις γράφει τῶν τραγωδῶν¹⁾), καὶ τὸ πιέζειν ἕκαστον τὸ οἰκεῖον, ὥς ἔλεξε
 Πίνδαρος²⁾), ὥσπερ κάμῃ ἢ τῆς ἐμῆς Βονδίτζης φροντίς, τὴν σὴν μετεκα-
 λεσάμην εἰς ἑαυτὸν ἐντιμότητα. Καὶ οὐκ ἂν μωμηθεῖν ἔλκων εἰς ἑμαυ-
 τὸν τὸ καλόν, καὶ ὅπως ἄρα καὶ ἔλξαιμι· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἢ Ῥεβέκκα μεμπτέα
 15 διὰ τὸ πλεόν φιλεῖν τὸν ὑστερότοκον Ἰακώβ παραλογισαμένην τὸν Ἰσαάκ
 καὶ τὴν εὐλογίαν τὴν πατρικὴν τῷ τοῦ πρωτοτόκου περιβολαίῳ λωποδυτή-
 σασα. Ἐπεὶ δὲ τὰ προγραφέντα τά τε νῦν χαρασσόμενα φιλίας ἐνδεικτικὰ,
 φίλου δὲ τὸ μὴ τὸν φίλον παραλογίζεσθαι ὅπως οὖν, οὐκ ἀρνήσομαι, δέ-
 σποτα, ὥς τῶν ἐπισκοπῶν αἱ Βουλγαρικαὶ πολλῶν μητροπόλεων, εἰ μὴ
 20 καὶ λέγω πασῶν, ἐν ἀφθονίαις πραγματικαῖς, ἐν τοπικαῖς ταῖς χάρισιν ὑπερ-
 ἔκειντο, καὶ ἦσαν αἱ ὑψηλωννυμούμεναι πρὸς αὐτάς ἢ ὡς σκιά πρὸς σῶμα
 ἢ ὡς πρὸς πράγματα ὄνειρος, εἰ δὲ βούλει, καὶ ὡς φωναὶ ἑναρθροὶ μὲν,
 ἁσῆμαντοὶ δὲ, ὥσγε κατ' οὐδενὸς ὑποκειμένου λεγόμενα, ὅποῖα φασὶ τὸ
 βλίτυρι³⁾) καὶ τὸ κνάξ οἱ τῶν φιλοσόφων λόγων ἐξηγηταί. Ἐγὼ δὲ καὶ
 25 πάλαι καὶ νῦν, πρὸς τὰ ὀνόματα καὶ τὰς εἰσφοράς τινων ἀποσκοπῶν μη-
 τροπόλεων καὶ μᾶλλον τῶν ὑψηλοθρόνων καὶ ἀνατολικῶν, κάκεινο εἶχον
 ὑπολογίζεσθαι, ὅτι, καθάπερ τὰ κατὰ συνθήκην ὀνόματα συγκεείμενα μὲν
 οὐσίαν σημαίνουσιν ἰδικῶς, ῥήμασι δὲ προστιθέμενα μετὰ οὐσίας ἐνέρ-
 γειαν, τοῖς δὲ κατὰ λέξιν συγχωριζόμενα οὐδὲν οὐδενὸς ὑπάρχει σημαντι-
 30 κόν, οὕτως καὶ τῶν μητροπόλεων αἱ πολλαί. Καὶ ἂν τις καὶ ἐπὶ ταύταις
 κλησὶν διεῖλε καὶ ὑπαρξιν, ἢ οὐδὲ εὖρε δηλοῦν ἐκάτερον τῶν μερῶν ἢ κλη-
 σιν μόνην πραγμάτων ἔρημον. Οὕτως ἦσαν εἰς τὸν ἀνόπιν χρόνον καὶ
 μέχρι ἡμῶν οἱ τῶν ἐπισκόπων ἐπιφανέστεροι θρόνοι, αἱ δὲ κατὰ Βουλγα-
 ρίαν ἐπισκοπαὶ κατὰ τε προσόδους κατὰ τε τοπικὰς θέσεις καὶ ὑψηλο-
 35 λογούμεναι καὶ μεγαλιζόμεναι, ὥς καὶ πολλοὺς τῶν τῆς μεγάλης ἐκκλη-

1) Chaerem. fr. 2 p. 782 Nauck.

2) Pind. Nem. 1,53.

3) cod. βλίτυρι.

σίας τροφίμων καὶ σὺν ἐκείνοις κάμει, εἰ μὴ τὸ φιλοδοξεῖν διεκώλυσεν, ἐρᾶν 1 ἐπιβῆναι θρόνου Βουλγαρικοῦ. Καὶ καὶ πάσας καὶ ταύτας πάντως ἡ καιρικὴ ἀνωμαλία ἡχρεώσεν, ἀλλ' εἰ προσήκει τὴν ἀλήθειαν λέγειν, ὑπερφέρειν νομίζω καὶ εἰς τὰ ἔσχατα ταῦτα τὴν τῶν Γρεβενῶν τῆς Βονδίτζης, τοῦτο μόνον ταύτης ὑπερτερούσης αὐτῆς, τὸν πάντα ἐλληνισμόν καὶ τὸ 5 μέσον κεῖσθαι Γραικῶν. Ἄν τε γοῦν ἐπισκοπῆσαι θελήσεις ἂν τε κατέχειν ἀνεπισκόπως ἐπισκοπῆν, ἡ τῶν Γρεβενῶν ὑπερτέρα, ἴστω φίλιος κύριος, ἴστωσαν φιλόανθρωποι ἄγγελοι, ὡς οὐ. . .

7.

Τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Ναυπάκτου.

10

251 F. 1 v. Οὐκ οἶδα τίσι τρόποις¹⁾ προήρπασεν ἡμῖν²⁾ ὁ Θεὸς τὴν πανολβίαν ἐκεί-
 250 F. 6 v. νην ψυχὴν, τὸν θαυμαστὸν Κερκύρων, τὸν Πεδιαδίτην κῦρ Βασίλειον, οὐκ οἶδα τοῦτο καὶ³⁾ διηπόρημα. Ἄνθρωπος γὰρ ἐκεῖνος οὐχ ὅπως θεωριῶν ὄντως ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ τῆς πρακτικῆς σοφίας οὐκ ἀμοιρῶν. Μεγάλην οὖν ἡμῖν ἐξ ἡμῶν ἐκεῖνος γενόμενος τὴν δυσθυμίαν ἐνέσταξε καὶ μέγα πένθος 1: ἐγκαταλέλοιπε. Ἐκεῖνος μὲν οὖν προαπηλῆθε βίου τοῦ ἀνθρωπίνου, θρόνον δὲ τὸν αὐτοῦ ἕτερος διεδέξατο· δόξας δὲ καὶ αὐτὸς ὡς ἐν ὀνείροις ἱερατεῦσαι, συναπώχετο καὶ αὐτός· κρίματα δὲ ταῦτα ἅπερ ἀπέκρυψεν ἀφ' ἡμῶν⁴⁾ ὁ Θεός. Κεῖται γοῦν ἐς δεῦρο ἡ τῶν Κερκυραίων ἱερὰ καθέδρα χηρεύουσα καὶ φροντίς ἡμῖν οὐκ ἐλαχίστη καὶ περὶ τούτου· μεριμνῶμεν γὰρ μετὰ τῶν 20 ἄλλων καὶ περὶ αὐτῶν⁵⁾, καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν⁶⁾ σκάλλει⁷⁾ παρ' ἑαυτοῖς καὶ μέμηλεν ἀκατάπαυστα. Τὸν γοῦν ἱερὸν ὑμᾶς μελισσῶνα ἕκαστον παρὰ τῇ ἑαυτοῦ καταδύσει τὸ μέλι σιμβλουργοῦντα τῆς ἀρετῆς ὑπαναστῆναι διερεθίζομεν καὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην κεναγγίαν δι' ἱερᾶς ψήφου ἀναπλη-
 251 F. 12 r. ρώσιν ὑμᾶς προκαλούμεθα. Σύνελθε οὖν, || ὦ σεβασμία μοι κεφαλὴ, μετὰ 25 τῶν ὑπὸ σὲ ἀδελφῶν εἰς τὴν ὑφ' ὑμᾶς⁸⁾ χώραν τὴν Ἄρταν, κατὰ τὴν ἐ' τοῦ μέλλοντος ὀκτωβρίου μηνός, καὶ καθίσαντες τὸν οὐκ ἀδόκιμον προχειρίσασθε σὺν Θεῷ⁹⁾, || ἂν δὲ καὶ τὸ ἐμὸν οὐκ ἀπόβλητον παρ' ὑμῖν, εἰ δὲ καὶ τὰ κοσμικὰ τοῖς ἱεροῖς παραμιγνύειν οὐκ ἀπηγόρευται, συνεισφέρω βουλὴν παρ' ὑμῖν, ἀλλ' οὐ τυραννικὴν, ὅτι τέως ἐμοὶ πρόσφορος παρὰ τῇ 30 τοιαύτῃ ψήφῳ λελόγισται ὁ ἐντιμότερος χαρτοφύλαξ Ἀθηνῶν καὶ ἡμῖν ἀγαπώμενος ὁ Βαρδάνης· ἄνθρωπος γὰρ ὁ τοιοῦτος οὐ παντοδαπῷ λόγῳ

1) προσώποις 250.

2) ἡμῶν 250.

3) om. 250.

4) ἐξ ἡμῶν 250.

5) αὐτοῦ 250.

6) om. 250.

7) Psal. 76,7.

8) ἡμᾶς 250.

9) Reli-

qua des. in cod. 250.

1 μόνον ἐνσεμνυνόμενος, ἀλλὰ καὶ βίω τὸν λόγον προσεπικοσμεῖν, καὶ τῷ
 ὄντι πρὸς ἱερατείαν, κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν, ἀρμόδιος· οἶμαι δὲ ὅτι προσή-
 κων φανήσεται καὶ ὑμῖν. ὅμως, ἀλλὰ τρακταίσατε τὰ τοῦ πράγματος σὺν
 Θεῷ. Καὶ ἐκεῖνος, ὃς ἐν γλώτταις πυρίναις—δήλωσις δὲ, οἶμαι, τοῦτο τῶν
 5 μετὰ μέθεξιν πνευματικῶν διαβάσεων — τοῖς ἑαυτοῦ θεράπουσι τὴν χάριν
 διένειμε, χορηγήσαι τὸ ἀπλανές καὶ λυχναυγήσαι τοῖς ἀγνοοῦσι τὸν ἄξιον
 ὑφ' ὑμῖν χειραγωγηταῖς. ἡ ἀγία εὐχή σου εἴη μετ' ἐμοῦ. μην. σεπτεμβρ.
 ἰνδ. ἡ'.

Ὑπογραφή· Θεόδωρος ὁ Δούκας. ὀπισθεν δὲ ἐπιγραφή· τῷ παναγιω-
 10 τάτῳ δεσπότῃ καὶ ἐν Κυρίῳ πατρί μου, τῷ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου,
 Θεόδωρος Κομνηνὸς ὁ Δούκας.

8.

Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνόν.

Ἔδει, κράτιστε Κομνηνέ, μὴ τοὺς νεκροὺς ἐρωτᾶσθαι περὶ τῶν ζών- 250 F. 18 v.
 15 των· μικροῦ γὰρ εἰς νέκρωσιν ἡμᾶς ἢ νόσος κατήγαγε· μηδὲ τοὺς τῷ
 πλείονι μέρει τῶν πνευματικῶν παρακρουσθέντας ἐνεργημάτων περὶ ἐπι-
 σκοπικῶν καταστάσεων. ἐπεὶ δὲ Χριστὸς τὰ πρῶτα ἔτι τὸ ἐπισκοπικὸν
 ἡμῖν ἀποχαρίζεται ὄνομα καὶ ἡ σὴ μεγαλειότης τὸ αὐτὸ φρονεῖ ἐν ἡμῖν,
 ἀπενείμαμεν διὰ τῆς κεφαλικῆς ἐπικλίσεως τὸ προσῆκον σέβας τῷ σῷ
 20 ἐγγράφῳ κελεύσματι, δικαίῳ τε ὄντι καὶ καίριον αἷτιον ἐγκείμενον ἔχοντι,
 τὴν τοῦ Κερκυρόθι λαοῦ ἐπισκοπικὴν καὶ διεξαγωγὴν καὶ κυβέρνησιν. Ἀλλὰ
 καὶ ὁ τῆς συνελεύσεως ὅρος καὶ λίαν ἡμερος καὶ φιλάνθρωπος· ἡμῖν τε
 γὰρ τοῖς κατακλίτοις ἀνακωχεύσει τὴν νόσον τὸ τεθὲν τοῦ χρόνου μέσον
 διάστημα καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου πάντως τὸν ἐκ μακρόθεν βᾶδον πρὸς τὸν
 25 ὀρισθέντα τόπον τῆς συνενώσεως. Οὕτω τὰ σὰ καὶ φιλάνθρωπα καὶ μετὰ
 συνέσεως διοικούμενα. Εἰ μὲν οὖν Θεὸς ὀλιγώσει μοι τὴν ἀπὸ τοῦδε κατὰ-
 κλισιν, καὶ τὸ τῆς γραφῆς ἐγκαίρως εἶπεῖν, ὅλην τὴν κοίτην μου στρέψει
 ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ μου ταύτῃ¹⁾, καὶ προπηδήσω τῶν ἀδελφῶν, καὶ δρόμον
 ὄψεσθε χωλῶν, τὸ τῆς παροιμίας. Εἰ δὲ σκληρύνων σκληρυνεῖ καὶ παι-
 30 δεύων παιδεύσει καὶ ἐν ἐλέει ἐλείξει με· οὕτω γὰρ πείθομαι παιδεύειν Θεόν,
 μαστιγοῖ γὰρ πάντα ὃν παραδέχεται· σώματι μὲν οὐ παρέσομαι, γράμματι
 δὲ πάντως καὶ γνώμῃ κοινωνήσω τοῖς ἀδελφοῖς. Οἷον δέ μοι κόνδυ πικρίας

1) Psal. 40, 3.

ἔμελλεν ὁ χρόνος οὗτος κίρνᾶν, ὅτι καὶ θάνατον ἤκουσα τοῦ μεγάλου Κερ- 1
κύρων καὶ διάδοχον ἐκείνου προβαλέσθαι μετακαλοῦμαι.

ὦ γαῖα μήτηρ ἡλίου τ' ἀναπτυχαί,
οἶων λόγων ἄρρητον εἰσήκουσ' ὅπα! ¹⁾).

ποῖον δυστύχημα μεῖζον ταύτης τῆς ἀκοῆς! ποίαν τῶν συμφορῶν οὐχ ὑπερ- 5
βάλλει τοῦτο τὸ πάθος! φεῦ, ὁ τῆς σοφίας ἡλῖος ὑπὸ γῆν, ἡ τοῦ λόγου
λαμπὰς ἐσβέσθη, ἡ τρανὴ καὶ περιττὴ σεσίγηκε γλῶττα. ἴσασι τὰς ἐκείνης
προσβολὰς ἱερεῖς ὑψάυχενες Ἰταλῶν, ὅπως ὡς ἀπὸ σφενδόνης τὰς διαλέξεις
πέμπουσα ἅπαν ὕψωμα δογμάτων καθήρει ἀντίθετον, καὶ ὡς εἰς χοῦν ἐλέ-
πτυνε τὰς ἐκείνων οἰκοδομὰς· ἐκείνην τὴν γλῶσσαν ἐχάλκευσε μὲν ἡ χάρις 10
τοῦ πνεύματος, ἐστόμωσε δὲ τὸ πῦρ τῆς σοφιστικῆς, καὶ ὡσεὶ βέλος ἐν χειρὶ
δυνατοῦ κατὰ τῶν ἀντίων τούτων ἐκείνος ταύτην ἀπετοξάζετο· τρεῖς μὲν
οὖν σεισθῆναι τὴν οἰκουμένην τὰ ἱερὰ διδάσκουσι λόγια ²⁾ καὶ τέταρτον
τοῦτο· τοῦ Βασιλείου πεσόντος. Τοῦτον θρηνείτωσαν μὲν ἐπίσκοποι, ὡς
ἀπολελωκότες τὸν πρόβον, οἱ ἐν ἐξουσίᾳ τὸν στηριγμόν, οἱ στρατιῶται 15
τὸν ταῖς εὐχαῖς αὐτοὺς ὀπλίζοντα καὶ κρατύνοντα, οἱ βοηθείας ἐπιδεεῖς τὸν
ἱλαρὸν μεσίτην καὶ τὸν ταχύν, οἱ πάντες τὸν πάντα πᾶσι γενόμενον ἀπο-
στολικῶς. Ἄλλ' ὦ θάνατε ὀλοθρευτὰ τῶν καλῶν, ἀφανιστὰ τῶν κρειττό-
νων! καὶ τοῦτο πλέον δεκάσας τὰς ψήφους...

9.

20

Τοῦ παναγιωτάτου Ἀθηνῶν πρὸς τὸν Ναυπάχτου.

251 F. 12 r. Καὶρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ εἰπεῖν λόγον· ἐγὼ τοίνυν, ὦ θεσπέσιε
δέσποτα, ὑπὸ τῆς νόσου καταποθεῖς, ἐκωφώθην καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν
καὶ εἶπον ὡς οὐκ ἀνοίξω τὸ στόμα οὐδὲ λαλήσω παιδικὰ βαπταρίσματα,
μᾶλλον δὲ ἀσύνετα. καὶ τοῦτο ἦν τὸ αἴτιον τοῦ μὴ προσφθέγγασθαι τὴν σὴν 25
σοφίαν ἐπὶ τοσοῦτοις ἔτεσι. μὴ γὰρ ὑπολαβέτω ἡ ἀγιότης σου ὡς ἄλλο τι
ἦν τὸ κατέχον τὴν ἐμὴν φωνήν. ἀλλὰ νῦν λόγον φθέγγομαι, ὃν ἡ φύσις
ἀναγκάζει με καὶ ἡ διάθεσις τοῦ πνευματικοῦ μου υἱοῦ κυρ Γεωργίου τοῦ
χαρτοφύλακος, ὅστις ἐμὸς γέγονε ταῖς κατα λόγον καὶ μαθημάτων ἀνεμά-
ξατο ὅσα εἰκός· καὶ νῦν, ἐπεὶ τὸν μακαρίτην Κερκύρας ὁ Θεὸς προσελά- 30
βετο, καὶ ἔδει τὸν τούτου θρόνον διαδέξασθαι ἕτερον, ἐποιήσασθε, ὡς ἔμα-
θον, ψῆφον, καὶ ἐμνήσθης τοῦ κυρ Γεωργίου, ὡς ἤκουσα, [καὶ] προέκρινας.
ἄξιῳ γοῦν καὶ αὐτὸς τὴν ἀγιωσύνην σου, ὡς ἂν ἐμὴν χάριν καὶ διὰ τὴν
τοῦ μεγαλουργοῦ Δοῦκα θέλησιν· ἀγαθὸν γὰρ θέλημα ἔχει εἰς τὸν τοιοῦ-

1) Eurip. Hippolyt. 601.

2) Prov. 24,56.

1 τον· κατ[α]νεύσης ὁλοσχερῶς εἰς τὴν αὐτοῦ χειροθεσίαν. καὶ οὕτως οὐ
παύσομαι || ὑπερέυχεσθαι τῆς ἀγιωσύνης σου· ἦν διατηροίη ὁ Θεὸς ἀνωτέ- F. 12 v.
ραν παντὸς κακοῦ πολυχρόνιον.

Καὶ ὀπισθεν ἐπιγραφὴν ταύτην· τῷ ἀγιωτάτῳ μ[ου] δεσπότῃ καὶ ἐν
5 Κυρίῳ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, τῷ ὑπερτίμῳ κῦρ Ἰωάννῃ τῷ Ναυπάκτου ὁ Ἀθη-
νῶν Μιχαήλ: ||

10.

Ἀντίγραμμα πρὸς τὴν τοιαύτην γραφὴν.

Τὰ μὲν τῆς σῆς ἐμοὶ μακρᾶς ἀποσιωπήσεως οὕτως ἐχέτω, τιμία καὶ ἱερὰ 250 F. 9 r.
10 κεφαλὴ, καὶ πείθομαι· βαρὺ γὰρ λόγους ἐξωριάζειν τοιούτου πατρός¹⁾. Ἀλλ'
ἐγὼ τὴν ἐπὶ τοσοῦτον σιγὴν τῆς σῆς σοφῆς γλώσσης καὶ κατὰ τοὺς ἀεννάους
ρέουσης τῶν ποταμῶν ἀντικρυς ἀποστροφὴν ἡγούμην Θεοῦ καὶ βαρυτέραν
τῆς ἐνάτης τῶν Αἰγυπτίων πληγῆς. Ἐπεὶ δὲ ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ
ἐφθέγξω, ἀντιλαβῶ καὶ αὐτὸς ὀλίγα πάντη καὶ τὸ ὅλον λακωνικᾶ, οὕτω με
15 βιαζομένων ἀρρωστημάτων, ὕφ' ὧν καὶ ἐκτέτηκα. τό τε γὰρ μοι εὐώνυμον
οὓς ἔτος ἤδη δεύτερον παρελθὸν ἀδιάκοπον ἤχον ἤχεῖ καὶ βαρὺν, καὶ τῷ αἰ-
σθήτῳ τούτῳ βαρέως ἀκούω, καὶ ἡγανάκτησα κατηχούμενος· καὶ ἂν που
χειρὶ ἐπιπωματίσω τὸ δεξιὸν ἢ ἐπιφράξω δακτύλῳ, ὥς Ὀδυσσεύς ποτε κηρῷ
τάς ἀκοὰς τῶν ἐταίρων, ὅτε σειρήνας παρέπλεε, μένω κατὰ τοὺς ἀνδριάντας
20 οὐκέτι μὲν δύσκωφος, τὸ δὲ σύμπαν, ὥς ἐκεῖνοι, κωφοί. Ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν
παθημάτων ἀπαγγελίαν τῆς βραχυλογίας τὴν ὑπόσχεσιν ἐψευδάμην. Πάσχω
δὲ καὶ ὠδὶ· χρόνιος περὶ τοὺς νεφροὺς ἐγένετό μοι λιθιασμός καὶ ἐκπέμπον-
ται διὰ τῆς βαλάνου λίθοι ποτὲ μεγάλοι, ἐρεβίνθῳ ἴσοι τὸ μέγεθος, καὶ—
τὸ βαρύτερον—ἐτερόσχημοι· εἰσὶ γὰρ πολύγωνα καὶ τρίγωνα καὶ τετράγωνα.
25 καὶ τὸ πολύσχημον τοῦτο τῷ τοῦ φαλλοῦ αὐλῶνι ἐμπίπτον καὶ ταῖς ἀγω-
νίαις θλίβον τὸν πόρον, ἀφόρητον ποιεῖ μοι τῆς ὀδύνης τὴν αἴσθησιν ἐνίοτε
δὲ διὰ τὸ μέγεθος ὁ τὴν τῆς οὐρήθρας ἐπιφράσων ὀπήν, τό τε ὑγρὸν συν-
όλως ἐπέχει· καὶ τοῦτο δριμύσسون τὸν πόρον ρίπτει τε αὐτίκα εἰς γῆν καὶ πρὸ
ὀφθαλμῶν ἰστᾶ μοι τὸν θάνατον, καὶ ἀζώπιοι μὲν τὰς ἑδρας ἐπλήγησαν,
30 || ἐγὼ δὲ τοῦτο τὸ μέρος εἰμὶ ἐλκεσίβρωτος καὶ ζῶν ὄζω καὶ γίνομαι φόρτος F. 9 v.
κλίνης μισούμενος. Ποδαλγίας δὲ πέρι πάρεργον λέγειν, πλὴν ὅτι ἐνσκή-
πτουσά μοι καὶ αὐτὴ καιρικῶς ἐλαφρότερον εἰς ἀλγηδόνα δεικνύει καὶ τὸν
σωματικὸν μελισμόν. Ἐν τούτοις ὄντι μοι, δέσποτα, ὥς τι ἀφίκετο ἀκεσώ-
δυνον φάρμακον τὸ τίμιον γράμμα σου, καὶ ἐπέρρωσεν ὥσπερ πρὸς τὴν

1) Aesch. Prom. 17.

προκειμένην ὁδὸν καὶ τὴν τοῦ σοῦ κατὰ λόγον υἱοῦ εἰς ἱερωσύνην προβί- 1
 βασιν. οὐ κλέος μὲν οἶον, ἀκούω, ὅψιν δὲ οὐκ ἀνελεξάμην· φίλω δὲ ὅμως
 τὸν ἄνδρα ἐξόχως καὶ τῆς αὐτοῦ ἐξέχομαι σεμνοπρεποῦς βιοτῆς· οὐδὲ γὰρ
 ψεύδεται τὸν σὸν μαθητὴν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐμοὶ ἐπιστέλλει σὸς τε γενέσθαι
 ὁμιλιτῆς παριστᾶ καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπόζει πόρρω καὶ τῆς σεμνότητος. Καὶ οὐκ 5
 οἶδα, πότερον ἢ αὐτὸς δραμοῦμαι πρὸς τὴν ὁσμὴν τῆς εὐώδους τούτου ἀπο-
 φορᾶς, ἢ αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς διὰ χρίσιν μύρου τοῦ νοητοῦ. Αὐτὰ μὲν ὠδήγη-
 σαν καὶ ἡγαγόν με πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐπιπόθησιν· καὶ πρὸ τοῦ μὲν ἐν ψήφῳ
 τῆς τῶν Κερκύρων αὐτοῦ ἐπεμνήσθην σὴν τε χάριν καὶ τῷ δικαίῳ τιθέμε-
 νος, νῦν δὲ καὶ χειροθεσία τελεία σαῖς εὐχαῖς τελεσθήσεται· οὐ γὰρ ὅλως 10
 πρέπει τὸν τοιούτου τοιοῦτον δεύτερον τῶν ἄλλων ἐλθεῖν εἰς τὴν πνευ-
 ματικὴν προκοπὴν. ὅπου γε καὶ θαρρῶς ἐκ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς χριομένης
 μᾶλλον ἀγιασθήσεσθαι. Ἐπίπεμπέ μοι εὐχὰς τῶν σωματικῶν ἐλαφρυνού-
 σας ἄρρωστιῶν καὶ ῥωννυούσας πρὸς ἐργασίαν τῶν δικαιοματίων Θεοῦ.
 Πιστεύω δὲ γὰρ θεῖον εἶναι δικαίωμα καὶ τὴν τοῦ σεμνοβίου Βαρδάνου 15
 ἐπιλογὴν εἰς προχείρισιν καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀψίδος ἐπίβασιν.

11.

Τοῦ χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν κυροῦ Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη
 [πρὸς τὸν Ναυπάκτου].

250 F. 9 v. Ἰλλυρίοθεν τὸ γράμμα, εἰ καὶ μὴ πρὸς Ἰλλύριον, ἀλλ' ὃν ἐλληνίζον- 20
 τες πάντες τοῦ τῆς γλώττης ἄνθους καὶ τῆς σὺν ἐπιστήμῃ μελιχύμου
 λαλιᾶς ἐξόχως ἀποθαυμάζομεν καὶ μακαρίζομεν τὴν πηγὴν· πηγὴ δὲ λό-
 γου διάνοια, ἐξ ἧς τοσοῦτοι πακτωλοὶ τὸ καθ' ἡμέραν, ὡς εἰπεῖν, ἐτοιμῶς
 ἀπορροῖσκονται. Καὶ ἔνδοθεν μὲν ὁ νοῦς διὰ χειλέων ὀχετηγεῖ, πολλοὶ δὲ
 τῶν ἀκροαμάτων δεξάμεναι, τοῦ γλεύκους τούτου πιμπλάμεναι, τὸ ἐκ τοῦ 25
 κόρου ταῖς ἀκοαῖς πολέμιον οὐ πεπόνθασιν. Ἔδει γὰρ ἐνταῦθα μόνον περι-
 φρονηθῆναι τὴν πλησμονήν, ὅπου τῆς Ναυπακτίων ὁ μεγαποίμην τὰ τῆς
 καλλιεπείας ρεῖθρα συλλεῖβει καὶ βάθῃ κατάρδει τῶν καρδιῶν. ἢ πῶς ἦν ἄρα
 καὶ διαπεσεῖν τὸ ἱερολογηθὲν ἐκεῖνο πρὶν ἐπὶ σοί, ὥσπερ ἀκούομεν, χρησιμο-
 δότημα· πίετε, φάσκον, ἐξ αὐτοῦ πάντες, ὅτι καὶ τὸ θεόρρυτον αἷμα τῆς σω- 30
 τηρίου πλευρᾶς αἰετὴν ἐκκλησίαν φωτίζον, αἰετὴν κενοῦται ἀκενώτως καὶ τὴν
 ζωογόνον οὐχ ἴστησι χύσιν¹⁾. Ἀλλ' ὁ μέγας σὺ τῆς διδασκαλίας ὠκεανός,
 ὅθεν ποταμῶν συρμάδες πολλοὶ καὶ φρέατα τόσα διανεώγεται, οἱμοί, πῶς
 ἡνέσχου δύο μόνους ἐπιστολῶν λιβάδας ἐνστάξαι μοι, χρόνου μακροῦ πα-

1) Cod. δύο σιν.

1 ραρρεύσαντος; Οὐκ οἶδας τῆς ἐμῆς ψυχῆς τὸ δίψος πηλίκον περὶ τοὺς
 σους ἰυγγώδεις λόγους, πανυπέρσοφε δέσποτα; ἀγνοεῖς τὴν ἐνταυθοῖ με
 καμινεύουσαν τῆς βαρβαρότητος φλεγμονήν; καὶ οὐ καινόν εἰ τοῦτο ὅλως
 ἡγνόηκας, ἐπεὶ Θεοῦ καὶ μόνου τὸ εἰς καρδίαν βλέπειν καὶ ἀνετάζειν φρέ-
 5 νας ἀνθρωπικάς, καὶ οἱ διατειχίζοντες ἡμᾶς παρασάναι (? παρασάγγαι)
 τῆς ἀλλήλων διαγωγῆς παντοδαπὴν κατασκευάζουσιν ἄγνοιαν. Ἄλλ' εἰς
 δεῦρο μὲν οὕτως, καὶ τὸν σὸν Γεώργιον δριμύ τι βέλος λύπης εἰσήρχετο,
 τὴν σὴν ἀνασκοποῦντι πάντοτε ὁμιλίαν, ἧς ἐκπεσεῖν εἰς τέλος ἀφόρητόν
 μοι πένθος ἐδόκει καὶ ζωῆς αὐτόχρημα στέρησις. Νῦν δέ, ἀλλ' ἀνασχιρ-
 10 τῶμεν καὶ παιωνίζομεν ἀτεχνῶς, ἐπιθεωροῦντες, ὥς γε εἰκός, τὸ προσέρ-
 πον τῆς καθ' ἑνωσιν ἡμῶν θυμηδίας ἐν πνεύματι. Συνωθούμεθα γὰρ καὶ
 ἄκοντες μεταφυτεύεσθαι τῶν ἐνταῦθα καὶ ὥς ἐξ ἀγριελαίου εἰς καλλιέλαιον
 ἐγκεντρίζεσθαι, ἴσον δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἀπὸ βαρβαροφώνων ἐπὶ τοὺς καθαρῶς
 μετιόντας τὴν εὐγενῆ καὶ ἐλληνίδα φθογγήν. Ἐρεῖς δὲ τάχα πρὸς ἀνάμνη-
 15 σιν ἄγων τὴν ἡμετέραν βραδυτήτα· [ποῦ] οὗτοι οἱ λόγοι οὓς πρόην διε-
 λάλησα ἐπιστέλλων σοι χρῆναι μένειν ἐπὶ σχήματος διακονικοῦ μηδ'
 ἐπισπεύδειν εἰς ἔργον μεταμελείας ἀνονήτου || παραίτιον; Μεμένηκα F. 26 r.
 δὴ οὖν καθάπερ εἶχον βαθμοῦ, τῆς μεγάλης βουλῆς σου τὴν εὐάγ-
 γελον νουθεσίαν δεξάμενος. Καὶ οὐκ ἂν ἀρνησαίμην, ὥς ἐπὶ χεῖρας
 20 ἔτι φέρων τὰ σὰ θεόπνευστα ῥήματα· καρτερικώτερον δέ τι ποιῶν,
 ἀνεβαλλόμεν ἐξ ἡμερῶν εἰς ἡμέρας, οὐχ ἵνα τό γε παρὸν τιμιω-
 τέρου θρόνου κληρονομήσω καὶ ὥς ἐν μεταρσίῳ βατῆρι ἐπαναβήσομαι·
 μαρτυρεῖ μοι Θεὸς καὶ τὸ τοῦ συνειδότος ἀπλανὲς δικαστήριον· ἀλλὰ τὴν
 ὀροθυνομένην ἐκ τῶν πραγμάτων τέως ζάλην καὶ τὸν βρασμόν, Θεοῦ συν-
 25 ἐπαρήγοντος, κουφότερον διεκνήξομαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ τοῦ κρατοῦντος θέ-
 λημα κραταῖον καὶ πᾶσαν ὑπερπαῖον ἡμεδαπὴν ἐνθύμησιν, καὶ μᾶλλον
 οἷς αὐτὸς βουλεύομαι τούτοις ἀλίσκομαι εἰς τὸ ἀναπόδραστον· οὐκ ἀπειθῶ
 τοῦ λοιποῦ οὐδὲ ἀντιλέγω, μόνῃ δὲ τῇ πανσόφῳ σῇ κεφαλῇ διδωμί τινα
 μικρὰν σκέμματος ἀφορμήν, καὶ σοφωτέραν δῆπου τῶν ἄλλων ἀπάντων,
 30 καὶ ἐννοήσεις διαπράξῃ, τὸν ἐξ ἀφροσύνης ἴσως ἐμὸν δισταγμὸν ἐδραιῶν
 καὶ ὑπερείδων κατὰ τὸ ἀρέσκον Θεῷ· δέσποτά μου, δοκῶ μοι, — εἰ δὲ καὶ
 ἄλλοις, οὐκ οἶδα, — μὴ ἄνευ βασάνου κανονικῆς τὴν τοῦ κατοικομένου
 ἐκεῖνου Σαμψὼν τελεσιουργηθῆναι σφραγίδα μηδὲ παραιρεθῆναι τέλεον
 τὸ κρατῆσαν ἱερὸν ἔθος ἐν ταῖς τοιαύταις πνευματικαῖς οἰκονομίαις. ἀλλὰ
 35 καὶ πρὸς τοὺς ἐτέρως λέγειν ἐθέλοντας διενίσταμαι, ὅτι μετὰ λόγου καὶ
 ἐν κρίσει πέπρακται τὸ πραχθὲν, τῆς τε κυριωτέρας ἀρχῆς ἐξῆπται τὰ παρὰ
 τοῦ μεγάλου πατρὸς Ναυπάκτου τετελεσμένα, καὶ οὐδὲν ἐκκάνονον ἐγεγό-
 νει παρ' αὐτοῦ, εἰ μὴ ἦν ἐνδεδομένον ἄνωθεν, ὅθεν αἱ δυσμικαὶ τῶν ἐκκλη-

σιῶν κατ' εὐταξίαν καὶ πίστειως ὑπακοὴν ἅμα καὶ μετοχὴν τὸ χρίσμα 1 καὶ τὸ πνεῦμα θεαρέστως εἰσδέχονται. Τούτου με τοῦ λογισμοῦ συνέχοντος καὶ μεθέλκοντος, τῷ Κομνηνικῷ θεσπίσματι καθυπάγομαι καὶ πρὸς τὴν σὴν δεξιάν ἄτρομόν τι βλέπω καὶ γαληνόν. Εὐθαρσέστερον δέ με πολλῷ ποιήσεις, τὸν ἐπιστολιμαῖον τοῦ κρατίστου ὀρισμὸν ἐπελθών, καὶ 5 πατρικῶς ἀντιδηλώσεις ἡμῖν τὸ πρεπωδῶς γενησόμενον ἐπ' εὐχαριστίᾳ μὲν τοῦ ὀνόματός σου, τιμῇ δὲ τοῦ κοινοῦ εὐεργέτου, λέγω δὴ τοῦ Μεγαλοκομνηνοδόκα, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτοῦ τοῦ τελεσιουργοῦ τῶν βελτιόνων Θεοῦ, ὃς καὶ ταῖς ἰδίαις ἐκκλησίαις χαρίζοιτο τὴν παναγιότητά σου μακρο-χρονοῦσαν καὶ ὑγιαίνουσαν. Εἰ μέντοι δεήσει πορευθῆναι τὸν παρόντα καὶ 10 ἐπὶ τὴν τοῦ Προδρόμου σεβασμίαν μονήν, συνεργηθῆναι παραιτῶ, ὡς θάρρος ἔχων υἱικὸν πρὸς τὴν μεγάλην ἀγίωσύνην σου. ἦν καὶ βαθυπροσκυνῶν αἰτοῦμαι γράμμα παρ' αὐτῆς ἀντιδέξασθαι, τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν ὁροθετοῦν τῆς μετ' ἀλλήλων ἐνώσεως.

12.

15

Ἀντίγραμμα τοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὴν τοιαύτην γραφὴν.

Ἐγὼ δὲ οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδῶς¹⁾, καλῶς δὲ ἴσως εἰκάζων· μάντις δὲ ἄριστος ὃς εἰκάζει· καλῶς²⁾· ἐν διακόνοις μένειν σε ὑπεθέμην. Οὐδὲ γὰρ ἔκρινα δίκαιον τὸν λύχνον εἶναι ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῆναι, ὡς ἰσοτίμως πάντας αὐγάζειν ἔχῃ, οὓς ἄν- 20 δρας ἔνδον οἶκος ἐμπεριγράφει. Τίς δὲ οὐ πιστεύσειε τὸ τοῦ φωτὸς ἑξαλμα μὴ καὶ αὐτὸ φωτεινὸν εἶναι, ὅποῖος ὁ τοῦ λόγου ἥλιος, Ἀθηνῶν, καὶ σὺ αὐτὸς ἢ τούτου ἀκτίς; Παρατιθέσθω δέ μοι εἰς μόδιον Ἰλλυριῖς ἢ σκο- τόεσσα, λυχνία δὲ ἢ τῶν Κερκυραίων μητρόπολις, καθότι νῆσός τέ ἐστίν ἀμφιρρύτη· αἱ νῆσοι δὲ οὐκ ἄλλως νῆσοι εἰσιν, εἰ μὴ τοῦ θαλασσίῳ κή- 25 τους ὑπέρκεινται. Καὶ παρεάσθω τό γε παρὸν θέσις τῶν στοιχείων ἢ φυσική· καὶ ὡς ἐπάνω τῆς γῆς τὰ ὕδατα ἐπιφέρεται, καὶ τὸ συνέχον τὸ ἐπι- σκοπεῖον τοῦτο πολίχνιον τῆς ὅλης νήσου ἀναρριχᾶται δὴ καὶ ὑπέρκειται, καὶ ἔοικε πρὸς τὰ ὑποκείμενα ἢ κεφαλὴ ὡς πρὸς σῶμα, ἢ τὸ ἀνὰ χεῖράς

Ἰ. 26 v. τινι λυχνία· ὡς πρὸς ἐπίπεδον. ἐν ἣ τεθήσεται || μὲν ὁ ἐμὸς Γεώργιος 30 ὅσον ὅσον, τὰς δὲ περικύκλω ἀποδισκεύσει ἀκτινοβολήσεις βίῳ καὶ λόγῳ. Ἀλλὰ ταῦτα τελοίη Θεός καὶ τὴν προβολὴν ἐργάσοιτο δεξιάν καὶ τὰ μετ' αὐτὴν δεξιώτερα. Ἡμεῖς δὲ μήθ' ὑπολάβῃς ἀρχαίους ὡς τὰ παρ' ἀξίαν φαν-

1) Homer. Od. 1, 202.

2) Eurip. Fr. 973 Nauck.

1 τάζεσθαι καὶ τὸ ἐκβαῖνον ἤδη πρὸς σέ προφητεῖαν τοῦ ἐσομένου λογίζε-
σθαι, κατὰ τὴν ὑποθημοσύνην ἐκείνην, ἀλλ' ἡ μὲν παραίφασις ἡμῶν
ἀγαθὴ¹⁾· ἑταίρου γὰρ ἦν· ἡληθεύκει²⁾ δὲ, ὅτι τόδε ἀπέβη. καὶ πειστέον τῷ
Σταγειρόθεν, μὴ τόδ' ἐκβαίνειν φιλοσοφοῦντι, ὅτι τυχὸν κατεφάνθη, ἢ
5 μὴ ἐκβαίνειν, ὅτι δὴ ἀπεφάνθη³⁾· μὴδὲ γὰρ τὰς θέσεις ταύτας καὶ ἄρσεις
αἰτίας εἶναι τοῦ γενέσθαι τόδε καὶ μή· τῶν πραγμάτων δὲ τὰς ὑπάρ-
ξεις καὶ τὰς αὐτῶν ἀποτεύξεις τὸ ἀληθεύειν αὐταῖς παρέχειν καὶ ψεύ-
δεσθαι. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἐάσθω· καὶ συντυχόντες ἀλλήλοις φι-
λοσοφώτερον συνεσόμεθα. Τὸ γράμμα σου δέ μοι ἀφίκετο, κομψείας γέ-
10 μον σοφιστικῆς καὶ ἀληθῶς ἐλληνίζούσης διαλογῆς· ζητήσαν δέ με
ὀρίσασθαι σοι τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν, ὅπου καὶ καθ' ἣν ἐντευξόμεθα,
ἀδύνατα ἔδοξε μοι ζητεῖν, εἴ γε κλίνει μὲν ὡς ἡμέρα τάνθρώπινα καὶ
πάλιν ἐνάγει⁴⁾, καὶ μὴ ὅτι τὸ ἐς αὔριον οὐκ ἔχομεν ἀσφαλές, ἀλλ' οὐδὲ
ὅλον τὸ σήμερον, τόπον δ' ἐπὶ τόπον γινόμενοι μεταβατικοὶ καὶ οὐ κατὰ
15 λόγον ἐνίοτε, ἀλλὰ καὶ τυχόντως φερόμενοι, ὡς τῶν τοῦ οὐρανοῦ πετεινῶν
αἱ πτήσεις καὶ μεταπτήσεις, οὐδὲ τούτου ὄρον δυνάμεθα. πλὴν ὅτι καίπερ
νοσοῦντες τῶν ἡμετέρων ἐξήλθομεν, οὕτω τοῦ Κομνηνικοῦ κελεύοντος
γράμματος. καὶ τάχα τοῦτό ἐστι τὸ ἄλλους ἡμᾶς ζωννύειν, ὅταν γηρά-
σωμεν, εἴτουν τῷ οἰκείῳ περισφίγγειν κελεύσματι καὶ ἄγειν ὅπου μὴ θέ-
20 λομεν. συνεχέλευσε δέ μοι τὴν ἔξοδον καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀθηνῶν, εἰς σὴν
τελεσιουργίαν ἐπιταχύνων καὶ προσευχὰς ὑπὲρ ταύτης ἡμῖν εὐχόμενος. καὶ
σὺ γοῦν ἀπάρας τῶν Γρεβενῶν, καὶ δύο θέμενος ἄκρα, Ἀρταν καὶ Δρυινοῦ-
πολιν, ἢ ἐν ἐνὶ τῶν ἄκρων τούτων ἐντεύξῃ ἡμῖν, ἢ περὶ που τὴν τούτων
μεσότητα συνόντας μέντοι τῇ κυρίᾳ Δουκαίνῃ καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς ἐπιμε-
25 λειῶν ἀπολαύοντας· νοσοῦμεν καὶ γάρ. Εἰ δὲ καὶ πρὸ τῆς ψήφου εἰς ἱερέα
προέβης καὶ τὰς νενομισμένας ἱερουργίας ἐπλήρωσας, ἀπήντησεν ἂν εἰς
καλὸν ἐμοὶ τὸ μὴ μακρύνειν τὴν προσεδρίαν τοῖς ἀδελφοῖς, τὸ μὴ χρονοτρι-
βεῖν ἐν τοῖς ξένοις, καὶ σοὶ τὸ τάχιον τελεσθῆναι. Καὶ εἴης μοι ἐρρωμέ-
νος Θεῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ μεγαποιέμενος Ἀθηνῶν φρουρούμενός τε
30 καὶ ποδηγούμενος. Τὰ δὲ περὶ τὸν Σαμφῶν ἐκεῖνον, ὅπως ἐγράφη σοι, σάφα
οὐκ οἶδα, οὐδ' εἴ πως εἰσὶ τὴν προᾶξιν παύτην κακίζοντες.

1) Homer. Iliad. XI, 793 et alibi. ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστὶν ἑταίρου.

2) Cod. ἡληθεύκη.

3) Aristotel. Περὶ ἑρμην. σ. 9 Becker. p. 18^b. Οὐδὲ γὰρ διὰ τὸ καταφάνῃναι ἢ απο-
φάνῃναι ἔσται ἢ οὐκ ἔσται (var. ἀποφάνῃναι, καταφάνῃναι).

4) Cf. Sophocl. Aiac. 13 sq.: ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν ἅπαντα τάνθρώπεια.

13.

[Συνοδικὸν ἐπὶ προβολῇ τοῦ Βαρδάνου χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν εἰς ἀρχιερέα Κερκυραίων].

250 F. 6 r. Ὁ τῆς ἐπισκοπῆς λόγος, δι' ὃν οἱ ἐκασταχοῦ ἐπίσκοποι προβαλλόμεθα, 1
 251 F. 11 r. τέως προηγουμένην ἔχει αἰτίαν τὴν κατὰ πνεῦμα ποιμαντικὴν καὶ τὴν τοῦ
 λαοῦ διὰ διδασκαλίας πρὸς τὰ βελτίονα ὁδὸν καὶ ¹⁾ ἐπάνοδον ἡνίκα δηλο-
 νότι τοῦ κατ' εὐθὺ ²⁾ πορεύεσθαι τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ παρατραπείς ὁ λαὸς
 ἐπισκοπικαῖς ὀρθοτομίαις τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας πρὸς τὴν σωτήριον εὐθυ- 5
 τηρίαν ἐπαναφέροίτο τε καὶ ἐπανάγοιτο ³⁾. Οὗτος δὲ πρῶτος λόγος ποιμαν-
 τικῆς ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. ἥς δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ ποιμένι τῶν προβάτων
 Χριστῷ τοσοῦτον ἐμέλησεν, ὡς μὴ ἐφ' ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρεῖς προσερωτῆσαι
 τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων Πέτρον περὶ αὐτῆς, καὶ ὅπως ἐστὶ τῷ βουλο-
 250 F. 6 v. μένῳ ἐξὸν ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς πτυκτῆς || ἀναλέγεσθαι, ὅτι· Εἰ φιλεῖς με, 10
 Πέτρε, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, βόσκει τὰ ἀρνία μου ⁴⁾, ὡς ἂν τις εἴποι,
 τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων· καὶ τοῦτο κατὰ κυριακὴν ἐντολήν, κελεύ-
 ουσαν μὴ καταφρονεῖν μηδὲ τῶν μικρῶν· ἢ μετὰ τῶν τελείων καὶ φθασάν-
 των εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ μηρυκισμὸν ἀνα-
 γόντων τῶν ἐκ τοῦ λόγου τροφῶν καὶ τοὺς ἔτι νηπίους τὴν πνευματικὴν 15
 προκοπὴν καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας γάλα ποτιζομένους, οὓς καὶ ὁ μέγας
 ἀπόστολος ἐνιαχοῦ τῶν ἰδίων ἐπιστολῶν γάλα τοῦτο ποτιζων εὕρισκεται.
 Οὗτος δὲ πρῶτος λόγος ἐπισκοπῆς, καὶ οὕτως ἐπιμελητέον τοὺς φιλοῦν-
 τας τὸν Κύριον, ὡς μηδὲ πόλιν μηδὲ πόλιν, μὴ παροικίαν μηδὲ μον-
 οίκιον καταλιμπάνειν ἀνεπισκόπητον. Τρόπον δὲ ἄλλον ἐπιπρεπεῖς ταῖς 20
 πόλεσιν οἱ ἐπίσκοποι, ὅτι τὸ τῶν ἱεουργῶν ἐλλεῖπον ἀναπληροῦσι διὰ τῆς
 χρίσεως καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἐντεῦθεν ἱεουργεῖται μυστήριον καὶ δοξο-
 λογεῖται Θεὸς καὶ ὁ γεννηθεὶς ἀναγεννᾶται διὰ βαπτίσματος καὶ τὰ κρύ-
 φια τῆς καρδίας ἐξαγορεύονται ἄνθρωποι, καὶ τᾶλλα πάντα τελεῖται διὰ
 τῆς ἐπισκοπικῆς τελειότητος, ὅποσα ὁ ἱερὸς θεσμὸς παραδέδωκε ⁵⁾ καὶ ἡμέ- 25
 τερος. Εἰ δὲ χρὴ τῶν πνευματικῶν ἀφεμένους ἐπὶ τὰ πολιτικὰ μεταβῆναι,
 ὅσα τε τοῦ κοινοῦ καὶ ὅσα τοῦ ἰδιάζοντος, ὅσα ἐν δίκαις ὅσα ἐν ἔρισιν, εὐ-
 ρήσομεν ⁶⁾ κἂν τούτοις πολυωφελῇ τὸν ὄντως ὄντα ἐπίσκοπον· συνέξει γάρ

1) ἢ 250.

2) κατευθὺ 250.

3) ἐπαναγάγοιτο 250.

4) Βόσκει ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου 250. Cf. Ioann. 21, 15.

5) παρέδωκε 250.

6) εὐρήσωμεν 251.

- 1 τὸ κοινόν, παραμυθήσεται τὸ λυπούμενον, διαιτήσῃ δικαίως, κρινεῖ οὐ 251 F. 11 v.
κατὰ τὸν μικρόν, οὐ κατὰ τὸν μέγαν, οὐδὲ λήφεται πρό- || σωπον ἐν κρί-
σει, τὰ τῆς γραφῆς¹⁾), τὸ τε φιλονεικοῦν εἰρηνεύσει καὶ τὸ στασιάζον κατα-
στελεῖ, καὶ ὡς ἡ τοῦ μάννα φύσις ποτὲ μιᾷ [μὲν] ἐκρατεῖτο ποιότητι, πρὸς
5 δὲ τὴν τῶν γευομένων ὄρεξιν μετεβάλλετο καὶ τῷ μὲν ἄρτος ἦν, τούτῳ
δὲ κρέας, ἄλλῳ δὲ ἄλλο τι τῶν ἐδεστῶν, καὶ ὡς ἡ ἐκάστου βούλησις ἤθελε·
τοῦτο οἶμαι εἶναι καὶ τὸν ἐπίσκοπον, τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γινόμενον, ἵνα
πάντας κερδήσῃ κατὰ τὴν ἀληθεστάτην ἀποστολικὴν καὶ ἐνδιδάσκαλον
καύχῃσιν²⁾). || Εἰ τοίνυν τοσούτων μὲν ἐπωφελῶν αἵτιοι ταῖς πόλεσιν οἱ 250.
10 ἐπίσκοποι, τὸ δὲ τούτων ἀνεπισκόπητον τῆς τῶν ἀπηριθμημένων πάντως
ἐναντιότητος, οὐκ ἄν τις ἡμᾶς αἰτιάσαιτο πρὸς τὴν ὑποτεταγμένην πρᾶ-
ξιν συνενέυσαντας τὸ μὲν καὶ ἀφ' ἐαυτῶν, τὸ δὲ καὶ ἀπὸ ἐγγράφου ἐπι-
τροπῆς τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγάλου Κομνηνοῦ κῦρ Θεοδώρου τοῦ
Δούκα· ναὶ δῆτα, καὶ ἀπὸ γραφῆς τοῦ παναγιωτάτου Ἀθηνῶν, ἀδελφοῦ
15 ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ κῦρ Μιχαήλ τοῦ Χωνιάτου. ἃ δὴ καὶ ταῦτα τό τε
προσκυνητὸν Κομνηνικὸν γράμμα καὶ ἡ τοῦ Ἀθηνῶν τιμία γραφὴ διεξίσιν
οὕτως ἐπὶ τῶν λέξεων. Οὐκ οἶδα, τίσι *et ceter*. *Vid.* № 7. Εἶχε δὲ καὶ ἡ
τοῦ ἀγιωτάτου Ἀθηνῶν γραφὴ οὕτως· Καιρὸς σιγᾶν *et ceter*. *Vid.* № 9.
- Τούτων οὕτως ἐχόντων καὶ τοῦ πατρὸς καὶ συναδελφοῦ Ἀθηνῶν συν- 251 F. 12 v.
20 αἰνοῦντος ὥσπερ ἡμῖν καὶ ὁμογνωμονοῦντος ἐπὶ τῇ πράξει, συνήλθομεν ἐν
τῇ Ἄρτῃ ἐν Δεκεμβρίῳ μηνὶ ἰνδικτιῶνος ἡ'. καὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος διὰ ψη-
φηφορήματος ἱεροῦ καὶ τοῦ συνήθους μηνύματος παραστησάμενοι ἑαυτοῖς,
εὖρομεν τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας τετελεσμένas ἐπὶ τῶν ἔργων. Βίον τε
γὰρ σεμνὸν ὁ ἀνὴρ ἐξασκεῖ καὶ λόγον πλουτεῖ, τῷ βίῳ συντρέχοντα, ὃν
25 τε ἡ θυραία σοφία ποικίλως ἐφιλοσόφησε καὶ ὃν ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ ἀπλοῖ-
κῶς ἐξέθετο καὶ παιδευτικῶς, καὶ τῷ συμφώνῳ τῶν δύο θάτερον θατέρῳ
κοσμεῖ, καὶ οὐ κατὰ τοὺς ἑτερογενάτους τῶν ἵππων πρὸς μόνον τὸν βίον ἢ
τὸν λόγον ἀπένευσεν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰσορρόπους τρυτάνas ἐκάστη πλά-
στιγι τὸ ἴσον διδούς ἔστηκεν ἐπ' ἀμφοῖν ἰσόστατός τε καὶ ἀπαρέγκληστος.
- 30 Τοῦτον οὖν τοιοῦτον εὐρόντες καὶ τοιοῦτον κατανόησαντες καὶ συνόλως
εἰπεῖν ἀκριβὲς ἐκμαγεῖον καὶ τρόπου καὶ λόγου, ὧν ἐμαθήτευσεν Ἀθηνῶν,
καὶ δυνατὸν ἐν Θεῷ διὰ τὸν βίον, διὰ τὸν λόγον πρὸς τὰ καταμέρος ἀνα-
πεφωνημένα ἐπισκοπικὰ ἐνεργήματα, ἀρχιερέα τῆς Κερκυραίων διὰ τοῦ
τελειοποιοῦ ἀνηγορεύσαμεν πνεύματος, οὐ πατριαρχικὰ ἐντεῦθεν σφετερι-
35 σάμενοι δίκαια οὐδὲ τὰ ὑπὲρ ἑαυτοὺς φαντασάμενοι, ἀλλὰ τῷ καιρῷ δόν-
τες καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθήσαντες καταστάσει, ἅμα δὲ καὶ τῇ

1) Sir. 35, 13.

2) I Cor. 9,22.

νήσω ταύτη πρόσφορον τὸν ἄνδρα τοῦτον καὶ συντελῇ ἐπιλογισάμενοι· 1
σταθμὸς γὰρ αὕτη τοῦ Ἀδρίου ἐστὶ καὶ καταίρουσιν ἐν αὐτῇ οἱ ἐξ Ἰτα-
λιῶν καὶ μάλιστα ἀναπλέοντες ἐμπορικοὶ τε καὶ περὶ λόγους τὸ δύσερι
τοῦτο γένος καὶ δυσπειθὲς καὶ φιλόνοικον καὶ ταῖς σοφιστικαῖς ἐρωτήσεσι
τὴν γλῶσσαν πλέον ἡκονηκός καὶ μεγάλην [ἐν]τ[ε]ῦθεν ἔχον τὴν κόρυ- 5
ζαν ἐν οἷς κενολογοῦσι περὶ ἄζύμων καὶ περὶ Πνεῦμα. Ἀλλ' ὁ μεγαλουρ-
γὸς Κομνηνὸς καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερατικὴ ἐλέπολιν ἱκανὴν τὸν [ἄ]νδρα
τοῦτον πρὸς τὰς αὐτῶν σοφιστικὰς οἰκοδομὰς συνεστήσαντο, ὡς πλήττη
τούτους ἐγκάρδια καὶ τοῖς ἀληθέσι συλλογισμοῖς τὰς αὐτῶν διαλύη σο-
φισματώδεις ἐπιπλοκάς. Ταῦθ' οὕτω καὶ πεποιθήμεν, οὕτω καὶ Θεὸς 10

251 F. 13 r. ἐπιτε||[λ]οίη τὰ ἐλπιζόμενα. Εἰ δέ τις ἡμῖν ἐνσταίη ὡς· κ[αι]νοτομ[ικ]ῶς
τ[οῖς] ὑπὲρ ἑαυ[τῶν] ἐνεργήσασιν, ἀλλ' ἀντιπαρασταίημεν καὶ αὐτοὶ καὶ τὸν
τῆς οἰκονομίας λόγον εἰς ἀπολογίαὶν προσέροιμεν, ὡς εἴ γε δὴ οὐκ [ἐν]ῆν,
ἀλλὰ γε διὰ ταύτην <οὐκ> ἐξῆν. καὶ πολλὰ τῆς οἰκονομίας εὖροι τις ὑπο-
δείγματα, καὶ παλαιὰς ἐκκλησιαστικὰς ἱστορίας καὶ ἱεράς πυξίδας ἀναλε- 15
γόμενος. ἐξ ὧν μιᾶς ἢ δύο ἐπιμνησθέντες ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς καὶ τοῦ [τῆς
εὐσεβείας λόγου] ἱεροῦ, ἀρκέσαι δοκοῦμεν εἰς ἀπολογίαὶν τοῖς κρίνουσι. τὰς
πράξεις [τῶν ἀποστόλ]ων ὁ Δουκᾶς συγγραφόμενος καὶ τὴν τοῦ Παύλου
ἀνέλευσιν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυ[μα] ἱστορῶν οὕτω φησι· «τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆλ-
θεν ὁ Παῦλος σὺν [ἡμῖν] πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύ- 20
τεροι, καὶ ἀσπ[ασάμενος] αὐτοὺς, ἐξηγεῖτο καθ' ἐν ἑκάστον ὧν ἐποίησεν ὁ
Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ»¹⁾· καὶ ὡς τὴν ὑφὴν τοῦ βιβλίου
ἐν ὀλίγῳ περιλαβεῖν· διὰ τοὺς πεπιστευκότας μὲν Ἰουδαίους, ἔτι δὲ τὰς νο-
μικὰς παρατηρήσεις φυλάσσοντας, τὴν κατὰ Παύλου ἐπισύστασιν αὐτῶν
οἱ μαθηταὶ ὑφορώμενοι, ὑπέθεντο τῷ διδασκάλῳ τούτῳ τῆς οἰκουμένης 25
ἀγνισθῆναι καὶ δαπανῆσαι μετὰ τῶν ἐχόντων εὐχὴν καὶ ξυρῆσασθαι²⁾.
Καὶ ὁ τῆς Ἰουδαϊκῆς αἰρέσεως καθαιρέτης καὶ τῆς ἀκροβυστίας ἀπόστολος
αὐτὰ τε ταῦτα ἐποίησεν οἰκονομικῶς καὶ ἐκ τοῦ πλείονος καὶ τὸν Τιμό-
θεον περιέτεμεν. Οὗτος οὖν ὁ Παῦλος Γαλάταις γράφων εἰς ὕστερον καὶ
ταῦτα ἄλλην οἰκονομίαν τῆς τῶν ἀποστόλων κορυφαίας ἀκρότητος ἡμῖν 30
παραδέδωκεν, ἐν οἷς δηλαδὴ ἐξηγεῖται τὰ περὶ Πέτρον καὶ ὅπως, ὡς τοῖς
ἀποστολικοῖς προσχρησώμεθα ῥήμασι, «πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου,
μετὰ τῶν ἐθνῶν ὁ Πέτρος συνήσθιεν, ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε καὶ ἀφώ-
ριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς»³⁾, δηλονότι πεπιστευκότας
μὲν τῷ εὐαγγελίῳ, ἔτι δὲ τῶν νομικῶν ἀντεχομένων παρατηρήσεων, ἵνα 35
μὴ διὰ τὴν μετὰ τῶν ἐθνῶν συνεστίασιν [οἱ ἐκ τῆς] περιτομῆς σκανδαλι-

1) Acta 21,18—20.

2) ibid. 24.

3) Galat. 2,12.

1 σθῶσιν οὗτοι πιστοὶ καὶ πρὸς τὸ γράμμα [π]άλ[ιν] καὶ τὴν σκιὰν ὀλο-
 τελῶς ἀπονέουσιν, δι' ἧ καὶ κατεγνωσμένον [ὁ Παῦλος] τὸν Πέτρον φησί,
 οὐ τῷ Θεῷ καὶ αὐτῷ τοῖς εἰδόσι τὴν τῆς ὑποστολῆς [αἰτίαν τοιαύ]την καὶ
 τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀλλὰ τοῖς ἀγνοοῦσι πάντως τὸ τῆς οἰκονομίας [ιερὸν]
 5 μυστήριον. εἰ δὲ [μ]ὴ γραφῆναι ψεύδους ἐμέλλομεν, ὡς τὴν ὑπόσχεσιν τῶν
 διττῶν ὑποδειγμάτων τούτων παρατιτρώσκοντες, παρεθέμεθα ἅν || καὶ ὅπως F. 13 v.
 ὁ Παῦλος παρὰ [τῷ] τότε χιλιάρχῳ κρινόμενος καὶ Σαδουκαίων καὶ
 Φαρισαίων ἐπ[ισ]υστάντων αὐτῷ, καὶ περὶ κεφαλαίων ἄλλων καὶ ἄλλων
 κ[αται]τιώμενος, ὡς ἡ βί[βλος γε] τοῦτο τῶν πράξεων ἱστορεῖ¹⁾, οἰκono-
 10 μικῶς τὰ μέρ[η] ἔσχισε, Φαρισαῖ[ον] [ἐ]αυτὸν ἐπειπὼν καὶ περὶ νεκρῶν
 κρινόμενον ἀναστάσεως, ἣν τὸ γέν[ος] τοῦτο ἐπρέσβευε, τὸ δὲ τῶν Σαδου-
 καίων ἡθέτει, καὶ ὡς ἐ[γένετο στάσ]ις τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδουκαίων, καὶ
 ἐσχίσθη τὸ πλῆθος, καὶ ὁ [χιλιάρχος τὸν Παῦλον ἐξείλατο]· ἀπειρόκαλον δὲ
 καὶ τοῦτο δεῦρο εἰσενεγκεῖν, ὡς [ὁ Παῦλος κ]ρινόμενος παρὰ [Φ]ήστῳ καὶ
 15 συσκευῇ κατ' ἐαυτοῦ ἐγνωκῶς ἐπεκά[λεσατο] Καίσαρα²⁾. Οὕτως ὁ τῆς οἰκου-
 μενικῆς σωτηρίας δε[ξ]ιὸς οἰκονόμος καὶ τὰ κα[τ' αὐ]τὸν δεξιότατα καὶ οἰκο-
 νομικώτατα δι[ηύθυνε]. ἀλλὰ τούτων ἄλλις, καὶ ἀπόχρη τὰ εἰρημένα καὶ πρὸς
 τὴν τῆς οἰκονομίας ταύτης ἀπολογίαν. Ἡμεῖς δὲ ἓνα καὶ πρῶτον εἰδότες
 σκοπὸν ἐπισκοπικῆς προχειρίσεως τὴν διεξαγωγὴν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν διδα-
 20 σκαλίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν, τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὡς τὸν ἀπὸ μυριάδων
 ἐκλελοχισμένον ἀπολεξάμενοι, εἰς τὴν τῶν Κερκυραίων προῦβαλλόμεθα,
 οὕτω τῶν πραγμάτων, οὕτω τοῦ καιροῦ καὶ τῆς οἰκονομίας οὕτως ἀπαιτη-
 σάντων. Καὶ ὁ τὰ κατὰ τὴν πράξιν ταύτην καὶ τὰ κατὰ τοῦτον φιλοκρι-
 βῶν³⁾ τὸν λίθον ἀγέτω ποτὶ τὰν σπάρταν καὶ τὸν ξυρόν πρὸς ἀκό[νην], καὶ
 25 τὴν τούτου γνῶσιν δοκιμαζέτω καὶ σεμνοπρέπειαν, τὰ δὲ τὰ κοσμοῦντα
 τὸν ἐπίσκοπον ἐνώτια χρύσεια, ὡς καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀκοαῖς ἐνωτιζόμενά
 τε καὶ θαυμαζόμενα καὶ ὡς τὸ τοῦ Πιλάτου —μετὰ προσθήκης εἰπεῖν —
 εἰς κρίσιν ἐξαγαγόντος τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν· ἴδε, ἀναφωνοῦμεν, ὁ ἄνθρωπος,
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Τοῦτον δὲ καὶ τελέσαντες καὶ παρα-
 30 θέμενοι τῷ Κυρίῳ, καθὰ καὶ Παῦλος τοὺς Ἐφεσίων πρεσβυτέρους ποτὲ,
 ἀπολελύκαμεν ἐν εἰρήνῃ ἐργάτην ἐν Θεῷ ἐσόμενον τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ
 καὶ τὸ τῆς ἡμέρας βάρος βαστάσοντα καὶ τὸ πνευματικὴν αὐξήσοντα τά-
 λαντον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ὧ ἡ [δόξα] εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων ἀμήν.

1) Acta 23.

2) Acta 25,11

3) Cod. φυλακρινῶν.

14.

250 F. 45 r. Μανουήλ ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας
 Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ
 Ναυπάκτου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς
 ἡμῶν μετριότητος. †

Ἰερώτατε μητροπολίτα Ναυπάκτου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλ- 1
 λειτουργεῖ τῆς ἡμῶν μετριότητος. οὐκ ἔστιν ὅτε ἡ μετριότης ἡμῶν οὐκ ἀπο-
 μνημονεύει τῆς σῆς ἱερότητας, οὐ μόνον ἄρτι, ἡνίκα δηλαδὴ ἀδιάλειπτον ἔχω
 τὴν μέριμναν τῆς ἐν Χριστῷ ὁμονοίας πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν διὰ τὸ ἐκ
 τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἱεραρχίας τοιοῦτο χρεώστημα, ἀλλὰ καὶ πρῶην, ὅτε ποτὲ 5
 μὴ ὑπῆν τὸ συναναγκάζον ἡμᾶς πρὸς τοῦτο ἐλευθέρως κατ' ἐξουσίαν διάγον-
 τας· ἀναλογιζόμεθα γὰρ αἰεὶ τὸ σεμνόν σου τοῦ ἡθους, τοῦ τρόπου χρη-
 στὸν, τοῦ βίου τὸ ἀνεπίληπτον, ἀπλῶς εἰπεῖν, τὸν λόγον, τὴν ἀρετὴν, καὶ
 σου τὴν ὁμιλίαν ἐπιποθοῦμεν καὶ φανταζόμεθα. Σὺ δ' ἀλλὰ πῶς ἡνέσχου
 F. 45 v. μέχρι καὶ νῦν σιγῆσαι τὰ πρὸς ἡμᾶς, οὐκ ἔχω κατανοεῖν. || πλὴν καὶ ὅπως 10
 ἄρα καὶ ἐστέργετό¹⁾ σοι ἕως δεῦρο τὸ σιωπᾶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κράτιστος καὶ
 ἅγιος αὐτοκράτωρ μου [πρὸς εὐ]κίνητον ἦλθε βουλὴν τοῦ συναγαγεῖν εἰς
 Νίκαιαν τοὺς ἀπανταχόθι ἀρχιερεῖς τοὺς τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ
 τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀλεξανδρείας τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, ἐφ' ᾧ
 κοινῇ βουλῇ καὶ ψήφῳ πρέσβεις πρὸς τὸν πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης 15
 σταλῆναι χάριν τοῦ λυθῆναι τὰ σκάνδαλα καὶ πρὸς ἀλλήλας εἰρηνεῦσαι
 τὰς ἐκκλησίας καὶ ὁμοφρονῆσαι τοῦ λοιποῦ πάντας χριστιανούς· καὶ διὰ
 τοῦτο καὶ τὸ κράτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀπέστειλε πρὸς τοὺς εἰρημένους
 ἀρχιερεῖς καὶ καιρὸν τῆς συνελεύσεως ὥρισε τὸ ἐνιστάμενον πάσχα· καὶ ἡ
 μετριότης ἡμῶν ὡσαύτως ἔγραψε περὶ τούτου μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τῷ 20
 πανευγενεστάτῳ Δούκα καὶ υἱῷ αὐτῆς κατὰ πνεῦμα τῷ κυρῷ Θεοδόρῳ·
 καιρὸς λοιπὸν τοῦ καὶ τὴν σὴν ἱερότητα παντοίως ἐπαγωνίσασθαι εἰς τὴν
 τοιαύτην θεοφιλῇ δουλείαν καὶ πάντας τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς πρὸς τοῦτο
 προθύμους γενέσθαι παρασκευάσαι καὶ πρὸ πάντων τὸν εὐγενέστατον
 Δούκα καὶ περιπόθητον υἱὸν τοῦ κρατίστου μου αὐτοκράτορος καὶ οἰκονο- 25
 μῆσαι ἵνα εἰς ἡ καὶ δύο τῶν αὐτόθι ἀρχιερέων παραγένωνται προθύμως
 μετὰ συναινέσεως καὶ τῶν ἄλλων εἰς τὴν προκειμένην συνέλευσιν. Εἰ δὲ
 καὶ αὐτόστατος σὺ οὐκ ἐν χάρτῃ καὶ μέλανι προσομιλήσεις ἡμῖν, ἀλλ' αὐ-
 τοφει θεαθῆναι καὶ ἐν Κυρίῳ προσλαλήσεις τὰ φίλια, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅποσα
 τοῦτο ἀποδεξόμεθα. Ἐρρωσο ἐν κυρίῳ. μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος η'· † 30

1) cod. στέγγο.

15.

Ἀντίγραμμα τοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὸν πατριάρχην.

- 1 Ἀφίκετό μοι τίμιον γράμμα σου, θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, καὶ ἐδεξάμην αὐτὸ μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς καὶ τοῦ κατὰ πνεῦμα σεβάσματος καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ πρῶην καὶ νῦν, ὡς ἐδήλου τὸ γράμμα, οὐκ ἐπελάθετο τοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐλαχιστότητα φιλικοῦ καθήκοντος ἢ ἀγιωσύνης σου. Καὶ
- 5 χάρις αὐτῇ καὶ εὐχαριστία ὀφείλεται παρ' ἡμῶν ἕνεκα τῆς ἀγαθῆς μνημοσύνης καὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἀγαπητικῆς διαθέσεως. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, καὶ οὕτως ἔχομεν ἐπὶ σοί, ὡς καὶ δοκεῖν ἐντὸς τῶν τῆς καρδίας πυλῶν περιφέρειν σε καὶ συνεῖναί σοι καθ' ἡμέραν καὶ συνομιλεῖν τὰ ἀδελφικά, μεμνημένοι μὲν καὶ πολλῶν ἐτέρων συνουσιῶν μετὰ τῆς σῆς ἀγιότη-
- 10 τος, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς κοινωνίας τῶν αὐτῶν παιδευμάτων, ὅτε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡὔγει ὁ λύχνος, καὶ σὺ καὶ ἡμεῖς τῷ φιλοσόφῳ ἐκείνῳ ἐμαθητεύομεν τῷ Ψελλῷ. Καὶ ποιεῖ οὕτως, μᾶλλον δὲ ὡς τι χρέος πνευματικὸν ἐπικείσθω καὶ ἀμφοτέροις τὸ ἀντιμνημονεύειν ἀλλήλων καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων προσεύχεσθαι. ἕως δὲ καὶ δεῦρο ἐσιωπήσαμεν τὰ πρὸς σέ, ἀπὸ
- 15 σοῦ τὰς ἀρχὰς λαβόντες τοῦ μὴ λαλεῖν· δέον γὰρ ὄν¹⁾ γνωρίσαι τῷ φίλῳ τὴν σὴν ἐπὶ μέγαν θρόνον τῆς ἱερατείας ἀνάβασιν, ὡς καὶ προσδραμεῖν ἡμᾶς τῷ λογισμῷ καὶ περιχαρίσασθαι· σωματικῶς γὰρ εἵργει τὸ μεταξὺ χάσμα, ὅπερ ἰταλικὴ τυραννὶς ἡμῖν ἐπεβόθρευσεν· ἀλλ' αὐτὸς ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ θρόνου καὶ τοπικῆς θέσεως· ὑψηλότερα γὰρ τὰ ἑῷα
- 20 τῶν δυτικῶν· ἐπὶ τοὺς ταπεινοὺς ἡμᾶς ἰδεῖν διὰ γραφῶν οὐκ ἠξίωσας, ἢ ὡς ῥάκος ἀποκαθημένον ἡμᾶς λογισάμενος ἢ ὡς ἄχρηστον σκεῦος, ἐν γωνίᾳ ταύτῃ παρερριμμένους τῇ δυτικῇ. Οἶδας δὲ, σοφώτατε, ὡς καὶ βέλος ἐν ἀέρι πεμφθὲν τὸν παρακείμενον ἀέρα κινεῖ, ὁ δὲ τὸν ἐγγὺς, καὶ οὗτος τὸν ἔμπροσθεν, καὶ οὐ πρότερον ἢ κίνησις ἴσταται, πρὶν ἢ τὸ βέλος
- 25 ἀτονῇσαν αὐτὰ μὲν αὐτοφυῶς ὡς βάρος ἐπὶ τὸ κέντρον ὀρμήσει, ἑαυτῷ δὲ συμπαύσει καὶ τὰς κινήσεις. Σοῦ τοίνυν μηδεμίαν γραφὴν πρὸς ἡμᾶς ἐκτοξεύσαντος καὶ πρὸς τὸ γράφειν πρῶτως κινήσαντος, πῶς ἐμέλλομεν κινήθηναι δεύτερον, μὴ γενομένης πρώτης κινήσεως; Εἰ γοῦν ἀπάρτι κινεῖς καὶ γράφων προσφθεγγόμενος, ὅψει καὶ τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν οὐκ ἀκίνη-
- 30 τον πρὸς τὸ γράφειν ἢ καὶ δυσκίνητον, ἀλλ' εὐκίνητον μᾶλλον, ὁσάκις πρῶτος αὐτὸς ἀφορμὰς αὐτῇ παρέξεις κινήσεως. Προσεδήλου ἢ ἱερὰ σου

1) cod. ὄν.

F. 46 r.

γραφή καὶ τὴν περὶ κοινῆς πρεσβείας πρὸς τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης 1
 πάπαν ἀποστολὴν, ὥστε λυθῆναι τὰ σκάνδαλα καὶ πρὸς ἀλλήλας εἰρηνεύ-
 σαι τὰς ἐκκλησίας καὶ ὁμοφρονῆσαι τοῦ λοιποῦ πάντας χριστιανούς, ἵνα
 τοῖς σοῖς προσγρήσωμεν ῥήμασι. καὶ ἐθαύμασα, ο[ὕ]τως ὑμῶν διὰ τοῦ
 μετὰ τῶν Λατίνων κήδους προστεθέντων αὐτοῖς καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς 5
 ποιησαμένων εἰρηνικὰς καὶ τὸ σύμπνουν ἐχόντων, ὡς ἀποθαρρῆσαι αὐτοὺς
 τοῦ λοιποῦ καὶ κλεῖσαι μὲν τὰς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἔνθα καὶ ἄρχουσι,
 μυρία δὲ τὰ δεινὰ κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα χριστιανῶν διαπράττεσθαι, νῦν ἐθέ-
 λειν πρεσβείαν στείλασθαι πρὸς τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐξάρχοντα.
 ὑπὲρ ὧν καὶ αὐτὸς μὲν οἴκοθεν δι' ἐθελοκακίαν τὴν καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ 10
 παρ' ὑμῶν προσθήκην τῆς μανίας ταύτης εἰλήφει καὶ τῆς παντοδαπῆς
 κατὰ τῶν ἡμετέρων ὁμοφύλων κακώσεως. Καὶ οὐκ ἂν τις εἴποι, ἄλλα μὲν
 τοὺς ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμανίαν ποτὲ χώραις ἐπικρατοῦντας Λατίνους ἐθέ-
 λειν ποιεῖν, ἕτερα δὲ τὸν πάπαν ἢ νῦν ἢ διὰ τῆς ζητουμένης πρεσβείας.
 Εἰ δὲ αἱ πρὸς Θεὸν ἐντεύξεις τῆς σῆς ἀγιότητος καὶ τῶν ἐτέρων συναδελ- 15
 φῶν τοιοῦτό τι μέγα ἰσχύσουσι καταπράξασθαι, τῷ Θεῷ τὰ πρῶτα καὶ
 ὑμῖν δευτέραν ὁμολογήσομεν χάριν, δυνατοῖς ἐσομένοις πρᾶγμα τελέσαι
 τοιοῦτον, ὅπερ οὐκ ἴσχυσαν οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς ἐκεῖνοι καὶ πλὴν ὀλίγου
 μέρους τῆς Ῥωμανίας πάσης ταύτης ἐπικρατεῖς, ὅτε καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας
 λόγιον ἦνθαι καὶ πολύχουν ἐφαίνετο καὶ μονασταὶ καὶ μιγάδες ἀρετῇ καὶ 20
 λόγῳ διέλαμπον. Εἰ τοῦτο νῦν τελεσθῇ καὶ λυθῇ τὰ σκάνδαλα αἱ τ' ἐκ-
 κλησῖαι ὁμοφρονήσουσιν, ἵνα τῶν σῶν καὶ πάλιν ἐπιμνησθῶ, μέγα μὲν καὶ
 τῶν ὑμετέρων προσευχῶν ὄντως ἄξιον, ἐμοὶ δὲ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων
 ἀνθρώπων τέως ταῦτα δυσέλπιστα. Ἀλλ' ἐπεὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἐν
 ἀσθενείᾳ διδασκόμεθα τελειοῦσθαι καὶ τὸν Θεὸν μὴ ἐν τοῖς πλείοσιν εὐδο- 25
 κεῖν, ἐπιβλητέον τῷ ἔργῳ. Καὶ πάντως, ἐπεὶ διὰ τὰ ἐν μέσῳ καὶ κατὰ
 χέρσον καὶ θάλασσαν ἐκ τῆς λατινικῆς ἐπηρείας σκῶλά τε καὶ ἐμπόδια
 δυσχερὲς ἡμῖν ἢ πρὸς τὴν Νίκαιαν ἄνοδος, ὑμῖν δὲ ἐνδρομος καὶ ἀπρόσ-
 κοπος διὰ τῶν λατινικῶν χωρῶν ἕως Ῥώμης ὁδός, ἐνοδος δὲ καὶ ἡ τοῦ
 μεγαλουργοῦ ἡμετέρου Κομνηνοῦ ἐπικράτεια· ἐνταῦθα μᾶλλον τοῖς ὑμετέ- 30
 ροις ἀποστόλοις καὶ ὁ ἡμέτερος ἐνωθήσεται, ἐπελθόντων ἡμῶν δηλονότι
 τὴν δύναμιν τῆς πρεσβείας καὶ κατὰ τὸ εἶκος συναινεσάντων τῷ κοινωφελεῖ
 καὶ δικαίῳ τούτῳ ζητήματι. Ταῦτα καὶ περὶ τούτων. Εἰ δέ με φίλον ὑπο-
 λαμβάνεις καὶ πάλαι καὶ νῦν, φίλου δὲ καὶ ἀδελφοῦ κατὰ πνεῦμα τὸ μηδὲν
 ἀποκρύπτειν τῷ φιλουμένῳ· γίνωσκε, δέσποτα, ὡς μεγάλην πάσαις ψυχαῖς 35
 τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν τὴν θυμηδίαν ἐνεποιήσατε τοῖς Λατίνοις κηδεύ-
 σαντες καὶ παρὰ τοῦτο τὴν κατ' αὐτῶν ὁρμὴν παρεάσαντες· δέον ὄν καὶ
 τὴν σὴν ἀγιότητα καὶ τοὺς αὐτόθι συναδέλφους καὶ ἐπισκοπικαῖς ὑποθή-

1 καις και διδασκαλίαις κανονικαῖς τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐπικωλύσαι, ὡς μήτε
 τὴν ἀρχὴν γενέσθαι ἢ γενομένην διὰ περιστάσιν καὶρικὴν πάλιν ὑμετέραις
 ὑποθήκαις ἀπογενέσθαι· οὐ γὰρ αἰσχύνη φορτίον ἀποθέσθαι βαρὺ καὶ
 κοινοβλαβὲς ἀποποιήσασθαι ἔργον. Εἰς τό γε παρὸν τοῦ πράγματος μέ-
 5 νοντος, ἢ ὅλως ὑμῶν¹⁾ ἀποστήσασθαι, ὁ μὴ δῶη Κύριος, κινδυνεύομεν ἢ
 ἄμυδροῶς καὶ ἐπιπόλαιον συνεσόμεθα· καὶ ταῦτα, ὅσον μὴ σχισθῆναι τὴν
 ἐκκλησίαν, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς τὸ οἰκεῖον αἷμα ἐξέχεεν, καὶ τὸ ταύτης σῶμα
 διαιρεθῆναι, ὅπερ ὁ ἀκρογωνιαίος οὗτος λίθος καλῶς συνέδεσεν καὶ συνέ-
 σφιγξεν. Ὑπὲρ τούτων πᾶσαν εἰσένεγκε τὴν σπουδὴν, ὑπὲρ τούτου πρόες
 10 σῶμα, πρόες ψυχὴν. Τί δέ ἐστιν ἀναιρεῖσθαι παρὰ Λατίνων καὶ πρὸς Λατί-
 νους πρεσβεύειν καὶ δυσωπεῖν τοὺς φονεῖς καὶ τοὺς κοινούς διώκτας καὶ
 τῶν τῆς τριάδος αὐτῆς πιστῶν καὶ τῆς πίστεως μαλάσσειν ἐθέλειν καὶ
 ὑποκλίνειν ἐπιχειρεῖν, ἅπερ ὁ ἀνόπιν χρόνος ἴσχυσεν οὐδαμῶς, ὅτε καὶ
 μᾶλλον οἱ κοῖνοι πολέμιοι οὗτοι τοῖς ἰδίοις ὅροις συνεστέλλοντο καὶ συν-
 15 εἶχοντο, καὶ οὐκ ἐξῆλθον οὕτω εἰς πλατυσμόν, ὃν ἡμεῖς τῷ πλατυσμῷ
 τῶν ἀμαρτημάτων αὐτοῖς ἐξηπλώσαμεν; πῶς οὖν οὐ πληθύνωμεν τὰς εὐ-
 χὰς; πῶς οὐ πρὸς | τὸν ὕψιστον νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐπάρωμεν χεῖρας ὑπὲρ
 τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγαλουργοῦ Κομνηνοῦ, ὁ[τ]ι οὐ κῆδος παρὰ
 Λατίνων ἐπισπευδόμενον, οὐ δώσεις χωρῶν, οὐ χρημάτων καταβόλαιον,
 20 τῆς κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν τού[των ἀναγ]καίας ὁρμῆς ἀνέκοψε; Οὐ
 πληθος ἀρμάτων, οὐχ ἵππος ἀνάρριθμος εὐγενῆς, οὐ χρυσὸς, οὐκ ἄργυ-
 ρος ἐκ λαφύρων πολεμικῶν ἄπαρτι προσκτηθεὶς ἢ εἰς ὄγκον ἐπῆρεν ἢ
 συνθέσθαι τοῖς ἀλιτηρίοις τούτοις συνέπεισαν· ἀλλὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας
 Θεῷ θαρρῶν, Θεῷ τὸ πᾶν ἀναθείς, ἐμπύριος κατ' αὐτῶν ἐξορμᾷ, καλῶς
 25 εἰδὼς καὶ καλῶς βουλευόμενος, ὡς ὁ κοινούς ἀναιρῶν τυράννους καὶ συχνὰ
 διὰ Θεοῦ διακόπτων τὰς αὐτῶν κεφαλὰς, εἰ καὶ μὴ πάντα τὸν φθαρτικὸν λε-
 γεῶνα, τέως τῇ κατὰ μικρὸν παραιρέσει εἰς ἐξιτηλίαν συνελάσει²⁾ τοῦτον
 καὶ συστολὴν, ὡς ἢ μὴδ' ὅλως ἐκτρέχειν ἢ μετὰ συστολῆς καὶ περιεσκεμ-
 μένης ὁρμῆς. Εἰ δὲ εἰς τοιαῦτα καὶ ὅσα τὰς τῶν πολλῶν ἐπλήρωσεν ἀκοάς,
 30 τί δ' ἂν εἰργάσαντο δύο, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, συνόντες ἀλλήλοις καὶ
 συνασπίζοντες; Γένοιτο ταῦτα σαῖς ὑποθήκαις, τοῦ καλοῦ ποιμένος, τοῦ
 φροντιστοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμονοίας, τοῦ τὰ σκάνδαλα περιαιρεῖσθαι
 πατρικῶς καὶ φιλοστόργως σπουδάζοντος ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ, ὃς χα-
 ρίσαίτο ταῖς αὐτοῦ ἐκκλησίαις πολυχρονοῦσαν τὴν σὴν ἀγιότητα. †

F. 46 v.

1) Cod. ἡμῶν.

2) Cod. συνελεύσει.

16.

Ἐπιστολὴ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κϋρ Μανουήλ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γαρδικίου.

251 F. 4 v.

Πανιερώτατε μητροπολίτα Ναυπάκτου καὶ σὺ, ιερώτατε ἀρχιεπίσκοπε 1 Γαρδικίου, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί! Οὐκ ἀγνοεῖν ἔχει πάντως ἡ ιερότης ὑμῶν, ὅτι διὰ τὴν πάλαι φθάσασαν γενέσθαι ἐν τοῖς αὐτόθι παρὰ τοὺς ἱεροὺς τῆς ἐκκλησίας τύπους καὶ θείους θεσμοὺς χειροτονίαν τοῦ τε Δοκειανοῦ καὶ τοῦ Καλοσπῆτου, ὧν ὁ μὲν τῷ Δυρραχίῳ, ἅτε- 5 ρος δὲ, ὁ Καλοσπῆτης, τῇ Λαρισσαίων ἐπεκηρύχθη, καὶ ἐν μεταμέλῳ γεγόνατε, ὅσοι κανονικῶς προίστασθε τῶν δυτικωτέρων ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς διορθώσεως ὑμῖν ἐμέλησε τοῦ ἀτόπου τούτου ἐπιχειρήματος· ἔνθεν τοι καὶ ἀναφορὰν ἔθεσθε διὰ τοῦ μακαρίτου ἐκείνου Κομνηνοῦ κϋρ Μιχαήλ, δεόμενοι συαγγνώμης ἐπὶ τοῖς φθάσασι τέως τυχεῖν καὶ δεχθῆναι καὶ τοὺς, 10 ὡς εἴρηται, ἀκανονίστως χειροτονηκότας δύο ἀρχιερεῖς. Ἐμενε δὲ ἡ τοιαύτη

F. 5 r.

ἀναφορὰ τὸ ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρις ἡμῶν μηδεμιᾶς ἀξιουμένη τῆς ἀποκρίσεως, οἷα δὴ ἐκείνου καὶ τῶν μετ' ἐκείνον¹⁾ πατριαρχῶν δυσχερανάντων, οἶμαι, πρὸς τὸ τοῦ πράγματος τολμηρόν. Ἀλλ' ἡ μετριοτήτης ἡμῶν, σπλάγχχοις ὑπὲρ ὑμῶν ἀδελφικοῖς κινουμένη καὶ μηδαμῶς ἀνεχομένη τὸ 15 καλὸν καὶ ἄμωμον σῶμα τῆς ἐκκλησίας ὅπως οὖν διασπώμενον παρορᾷ, οὐκ ὀλίγους καὶ ἄλλους συναγαγοῦσα τῶν ἀδελφῶν καὶ τὰ τῆς ὑμετέρας αἰτήσεως αὐτοῖς κοινολογησαμένη, συνοδικὴν ἐξέθετο πράξιν, συγγινώσκουσιν μὲν τοῖς, ὡς διείληπται, γεγονόσι καὶ τὰς δύο ταύτας χειροτονίας κυροῦσαν, πλὴν ἀσφαλιζομένην τὸ μετὰ ταῦτα καὶ μηκέτι χώραν διδοῦσαν 20 τὸ τοιοῦτόν τι τοῦ λοιποῦ ἐν τοῖς αὐτόθι ἐνεργηθῆναι, εἰ μὴ ἄρα βούλονται καὶ οἱ χειροτονήσαντες καὶ αὐτοὶ οἱ χειροτονηθέντες ὑπόδικοι εἶναι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίαις. Καὶ τὴν τοιαύτην πράξιν συνοδικὴν οἶδας πάντως αὐτός, ιερώτατε ἀδελφε Νευπάκτου, καὶ ἐγχειρισθεὶς διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ραιφενδαρίου ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ Αὐληνοῦ καὶ ἐνώπιον τούτου 25 ὑπαναγνοὺς ἔνδον τοῦ θεοῦ ναοῦ τῆς ἐπισκοπῆς Βονδίτζης, τὰς πρὸς τὸν μέγαλογενέστατον υἱὸν ἐν ἀγίῳ πνεύματι τῆς ἡμῶν μετριοτήτος τὸν Κομνηνὸν κϋρ Θεόδωρον ἡμετέρας ἀποκρίσεις ποιουμένου τὸ τηνικαῦτα. Ἀρτι γοῦν πάλιν ἐμεμαθήκαμεν, ὡς τοῦ Λαρίσσης τοῦ Καλοσπῆτου τὸν τῇδε

1) Cod. ἐκείνων.

1 βίον μετῆλλαχότος, ἕτερος ἐν τῇ αὐτῇ μητροπόλει χειροτόνηται. Καὶ
 τοῦτο διὰ θαύματος ὅτι πολλοῦ πεποιήμεθα, μὴ δυνάμενοι συνιδεῖν, ὅπως
 καὶ παρὰ τίνων τὰ τοιαῦτα τετόλμηται, τὸν ἐπηρτημένον αὐτοῖς ἐντεῦθεν
 κίνδυνον μὴ προβλεπομένων. Ὅσον γὰρ τὸ ἐφ' ὑμῖν, οὐδὲ παραδεκτέον
 5 ὅλως τὸ πρᾶγμα ἡγούμεθα· πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐδεξάμεθα ἀλλοτρίαις κοι-
 νωνεῖν ἁμαρτίαις, ἵνα μὴ λέγω ὅτι καὶ τὴν φιλόχριστον τοῦ τὰ πάντα εὐ-
 τυχεστάτου μεγαλογενοῦς ἀνθρώπου, τοῦ Κομνηνοῦ, ψυχὴν εἰς Θεὸν
 προσκρούειν ποιεῖν, ἄνδρες τῆς ἐκκλησίας τρόφιμοι καὶ τῶν ἱερῶν ταύτης
 νόμων οὐκ ἄδαεῖς; Εἰ δ', ὅπερ καὶ ἐνηχήμεθα, τοῦ τῆς τῶν Βουλγάρων ἐπει-
 10 λημμένου ταῦτά εἰσι διατάγματα τε καὶ ἐνεργήματα, θαυμάζω μὲν εἰ μὴ
 καὶ πρὸς πολλῶν χείρονα τούτων οὗτος ἐκκυλισθῇ, ἄνθρωπος ὢν ἐξωτερικός,
 ὡς οὕτως εἰπεῖν, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως ἄγευστος
 τὰ πολλά· τάχα γὰρ ἂν αὐτὸς ἐξουσίας λαβόμενος δόξειε, μετὰ τὸν εἰ-
 πόντα, καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν προσαράσσειν τῇ || κορυφῇ· πλὴν ἴστω F. 5 v.
 15 μὴδὲ τὰ ἐν ποσὶν εἰδῶς ἀσφαλῶς, ὥσπερ δὴ μὴδὲ τὰ ἐν χεροῖν βεβαίως
 πάντῃ κρατῶν διὰ τὸ τὴν ἱεραρχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν πολλοῦ ἐνδέειν
 ἔτι τῆς ἀνέκαθεν συνηθείας. Ἄλλ' οὗτος μὲν οὕτως. Ὑμεῖς δὲ, ἱερώτατοι
 ἀδελφοί, μὴ βουλευθείητε δεύτερα φανῆναι τὰ καθ' ὑμᾶς¹⁾ καὶ αὐτῶν τῶν
 παρὰ βαρβάρους χριστιανῶν, οἵτινες συχνοὶ πανταχόθεν τὸ καθ' ἡμέραν ὡς
 20 ἡμᾶς παραγίνονται σχεδὸν τοῦτο μὲν προσάρκτιοι, τοῦτο δὲ ὑπερβόρειοι
 καὶ ἔτι τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, ἀρχιερεῖς γνησίους ἐννόμους ἐπιζητοῦν-
 τες καὶ λαμβάνοντες. Ἡ γὰρ μετριότης ἡμῶν, ἐπεικευσαμένη τῷ τέως τὰ
 πρὸς ὑμᾶς τοῦς ἐν τοῖς αὐτόθι ἀρχιερατεύοντας μέρεσι καὶ πρὸς τὰς ἀκα-
 νονίστους ταύτας μὴ δυσανασχετοῦντας χειροτονίας μὴδὲ τὸ λυμαντικὸν
 25 τοῦτο τῆς ἐκκλησίας τόλμημα ἀναστέλλοντας, ἔγνω δεῖν τῇ παρούσῃ καὶ
 μόνη εἰδήσει χρῆσασθαι, δι' ὑμῶν καὶ τοῖς ἄλλοις τρόπον ἐπεχούσῃ προ-
 διαλαλιᾶς τινος καὶ ἐπιφωνήσεως πρὸς διόρθωσιν. Ἐρρωσθε. μηνὶ φεβρουα-
 ρίῳ, ἰνδικτιῶνος ι'.

Ἡ ὑπογραφή· || Μανουήλ, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
 30 νουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. εἶχε καὶ διὰ κηροῦ
 σφραγίδα, τυποῦσαν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Ἐμμανουήλ. ὁ
 δὲ κηρὸς πράσινος· καὶ κάτωθεν ἀπηρωρημένην μολυβδίνην βούλλαν²⁾, ἧς ἐν
 μὲν τῷ ἐτέρῳ μέρει ἡ Θεοτόκος ἐγκάρδιος φέρουσα τὸν δεσπότην Χριστὸν
 καὶ ἐπὶ θρόνου καθημένη, ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ γράμματα ταῦτα· || Μανουήλ
 35 ἔλεφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμε-
 νικὸς πατριάρχης. τὸ δὲ σχοινίον ἦν γερανέον λινοῦν.

1) Cod. ἡμᾶς.

2) Cod. βούλαν.

17.

Πρὸς ταῦτα ἀντιγραφὴ τοῦ παναγιωτάτου μητροπολίτου Ναυπάκτου, κϋρ Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου.

ἽΟτε ὁ ραιφενδάριος τῆς σῆς ἀγιότητος τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐνεδήμει, νόσφ 1
 συνεχόμενῃ βαρεῖα, ὑφ' ἧς καὶ ἔτι συνέχομαι. καὶ τοσοῦτον ἔστι μοι τὸ ἀπὸ
 ταύτης ἀδρανὲς τε καὶ μαλθακὸν, ὡς βραχὺ μὲν πνέειν, βραχὺ δ' ἀναστέν-
 νειν, κατὰ τὸν Εὐριπίδου Ὁρέστην¹⁾. Ἀμέλει καὶ πρὸς ἰσχύος οὐκ ἔσχον
 πρὸς τὰ—πράως εἰπεῖν καὶ ἀδελφικῶς—ἐπενεχθέντα μοι αἰτιάματα παρὰ 5
 τῆς σῆς τιμίας γραφῆς ὀλίγον ἐμπροσθεν τῆς τοῦ ρεφερενδαρίου ἐπιδη-
 μίας ἕως καὶ δεῦρο ἀπολογήσασθαι, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας τῆς
 μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθεῖς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν
 F. 6 r. διακονουμένων· ὀλίγοι γὰρ παρ' ἡμῖν || καὶ ὁδοῦ ἐμπειροὶ καὶ παρεσκευ-
 ασμένοι πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας· ὥστε μαθὼν τὰς τοιαύτας αἰτίας 10
 τῆς βραδυτῆτος δὸς ἡμῖν τὴν συγγνώμην. Ἄρτι δὲ τῷ παρόντι περιτυγῶν
 ἐκ τῶν κατωτέρων τούτων καὶ ἡμετέρων πρὸς τὰ αὐτόθι ἀνωτερικὰ ἀνα-
 τρέχοντι, δέον ῥῆθην καὶ ἐγγραμμάτως ὑποκλῖναι σοι κεφαλὴν καὶ περὶ
 ἐκείνων ἀπολογήσασθαι. Οἶδας δὲ πάντως, τιμία μοι καὶ ἱερὰ κεφαλὴ καὶ
 πάλαι καὶ νῦν, ὡς περὶ ψήφων καὶ χειροτονιῶν ἡτιᾶτο με. Καὶ ἴσθι ὡς 15
 πρόθυμος οὐκ εἰμὶ χειροτονητῆς, βραδὺς δὲ μᾶλλον περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ
 πρὸς τοὺς τῶν ἔξωθεν καρτερικὸς γογγυσμοὺς, καὶ οἱ πάντες ὑπ' ἐμοῦ τε-
 λεῖσθαι βιάζονται, τὴν τῆς ἐμῆς ἱερατικῆς καταστάσεως ἐκ τῆς μεγαλο-
 πόλεως ἀρχαιότητα καὶ τὸ παρὰ τοῖς ἐν Νικαίᾳ πατριαρχοῦσι τάχα γνω-
 στὸν εἰς ἑαυτῶν δικαίωσιν ὑπολογιζόμενοι. Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτω θελόν- 20
 των, τὸν μὲν Δυρραχίου, ἐνναετηρίδος ἤδη παρωχηκυίας ἀφ' οὗ ἐπεσκό-
 πησεν, ἅπαξ εἶδον ἐν Ἄρτῃ, χειροτονηθέντα ἐκ θελήματος τοῦ ἀοιδίου
 κϋρ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων. Ἐργάτης δὲ
 οὗτός ἐστι τῆς πράτης σοφίας καὶ μαρτυρίας ἔχει ἐκ τῶν ἔξωθεν. Ὁ Λα-
 ρίσσης δὲ ὁμοίῳ τῷ λόγῳ παρὰ τοῦ τετελευτηκότος Λευκάδος κεχειροτό- 25
 νηται. Οὐκ ἂν δὲ καὶ εἰς τοῦ σήμερον Κερκύρων τὴν χειροτονίαν ἐπένευσα,
 εἰ μὴ τὸν ἄνδρα τοῦτον λόγῳ καὶ βίῳ κατανοήσας κοσμούμενον καὶ παρὰ
 τοῦ Βουλγαρίας ὑποψήφιον γεγονότα τῆς τῶν Γρεβενῶν ἐκκλησίας τοῦ
 χοροῦ τῶν Βουλγαρικῶν ἐπισκόπων ἐξενεγκῶν, τῇ ἡμετέρᾳ συνόδῳ προσ-
 ῆρμοσα, ἅτε τοιοῦτον ἄνδρα ζημιωθῆναι ἡμᾶς οὐκ εἰς καλὸν ἡγησάμενος. 30
 Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐμῆς ἀπολογίας ἐν τούτοις. ἀλλ' ἔτι ταῦτα ἐγράφετο καὶ

1) Eur. Or. 155: ἔτι μὲν ἐμπνέει, βραχὺ δ' ἀναστενάζει.

1 ἡ διαπομπὴ ἐμελετᾶτο τοῦ γράμματος καὶ με βαλανεῖον εἶχεν καὶ τὰ
 ἀποψήματα μετὰ τὴν λοῦσιν, αὐτοῖς ἐπαναπαυόμενον, καὶ τις τῶν ὑπὸ
 τὸν πανευτυχέστατον αὐτάδελφον τοῦ τῶν ἡμετέρων κράτορος καὶ νι-
 κητοῦ Κομνηνοῦ, κύρ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν, γράμμα μοι σὸν ἐνε-
 5 φάνισε, σταλὲν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Γαρδικίων ἐκείνου¹⁾. Ἦν
 δὲ τὸ γράμμα καὶ σὴ τιμὴ ὑποσημασμένον ὑπογραφῇ—ἀσυνήθει μὲν
 τοι καὶ ἀγνώστῳ τέως ἐμοί· οὐδεὶς γὰρ ἕως καὶ δεῦρο τῶν ἐν Κωνσταντί-
 νου πόλει ἐπισκοπησάντων τὸ «καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης» ταῖς οἰκείαις
 ὑποσημασίαις προσέθετο, ὅσα τέως γινώσκειν ἐμέ, ἀφ' οὗ καὶ || πατριάρ-
 10 χας ἐγνώρισα καὶ ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν ἐγνωρίσθην, καὶ ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐ-
 τοὺς ἐν εὐφημίαις, ἐν γράμμασιν οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι ἀνακηρύττονται·
 ἀλλ' ἔοικεν ὡς οἱ περὶ τι ἐρωτικῶς διακαίμενοι ἡδέως συνεῖναι καὶ τοῖς
 ὀνόμασι θέλουσι, καὶ περὶ τούτων διαγορεύει Πέτρος πατριάρχης Ἀντιο-
 χείας, παλαιγενὴς ἀνὴρ λογιώτατος, ἐν οἷς γράφει πρὸς τὸν τότε Ἀκυ-
 15 λίας Δομίνικον, πατριάρχην ἀξιοῦντα καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι—καὶ
 σφραγῖσι κατησφαλισμένον δυσὶν, ἐκ μολύβδου δὲ αἱ σφραγίδες καὶ ἐκ κη-
 ροῦ, ὑποδηλοῦσαι ὥσανεὶ τῷ θέλοντι περὶ ταύτας κομψέυσασθαι ἢ μὲν
 μολυβδίνῃ τὸ βαρύτερον τῆς περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖν ἐνταῦθα ἐπιχειρή-
 σεως, ἢ κηρίνῃ δὲ τὸ τῆς διαλογῆς ἀπαλώτερον καὶ τὸ τῆς γράμματος
 20 ἐκείνου ἐκθέσεως γλυκύτερόν τε καὶ ἡμερώτερον, ἢ καθ' ὑμέτεραν ἴσως
 ἐπιβολὴν, τὸ ἐκ τῆς τῶν σφραγίδων διπλότητος δῆθεν ἰσχυρόν τε καὶ πά-
 γιον τῆς περὶ τὰς χειροτονίας κωλύμενης. Ἄλλ' ἐπὶ τούτοις ἢ παρὰ θύρας
 ἡμεῖς ἀπαντῶμεν ἢ τοῦ ἀληθοῦς καταστοχαζόμεθα· τὰ πλείω μέντοι ἐκεί-
 νου τοῦ γράμματος ἐξ οὐκ ἀληθοῦς ἀκοῆς ἐκτεθειμένα ἐφαίνετο εἶναι. Ὅτε
 25 γὰρ Αὐληνὸς ἐπολυώρησεν ἐν Βονδίτζῃ καὶ διὰ λειμμάτων τῷ μεγαλογε-
 νεῖ καὶ ἡμετέρῳ περιέτυχε Κομνηνῷ καὶ εἶπε καὶ ἤκουσε ἃ τε εἶπεῖν ἐπε-
 τράπη καὶ ὅσα ἔδει ἀκοῦσαι²⁾, καὶ ἐγὼ αὐτίκα ἐνόσουν ἐν τινι τῶν ὑπὸ
 τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν ἀγρῶν, ἀπέχοντι τῆς Βονδίτζης ὁδὸν ἡμερῶν
 τριῶν τῷ βάδην πορευομένῳ καὶ σχολαίως, ὡς τότε διὰ τὴν νόσον ἐγώ.
 30 Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐνδημῆσαί με τῇ Βονδίτζῃ οὔτε συνεκκλησίασέ με ὁ
 ῥαυφερενδάριος, ὡς τὸ γράμμα σου βούλεται, καὶ τῆς ἐμοῦ ἐνδημίας καὶ
 τῆς τούτου ὑποχωρήσεως ἡμέρα μία ἐγένετο μεσολάβημα. ὅτε καὶ συν-
 τασσόμενός [μ]οι τὰ ἐξιτήρια, παρ' ᾧ κατέμενον καταλύματι, εἰλητάριον
 ἐνεχείρισε, δοχὴν εἰπὼν εἶναι τοῦτο τῶν χειροτονηθέντων ἀρχιερέων. Καὶ
 35 διὰ τὴν νόσον οὔτε τὸ γράμμα ἐπῆλθον οὔτε τὰ ἐγκείμενα ἔγνων, εἰ μὴ
 ὅτι διωμιλήσατό μοι ἐν βραχυλογίᾳ περὶ χειροτονιῶν ὁ ῥαυφερενδάριος καὶ

F. 6 v.

1) Cod. ἐχίνου.

2) Cod. ἀλκοῦσαι.

- F. 7 r. ἤκουσεν, ὡς ἡ Λευκάς ἰδοὺ κεχῆρευκε πρὸ καιροῦ, καὶ χει-||ροτονησάτω 1
ἐκεῖθεν ὁ δεσπότης ἀρχιεπίσκοπος, καὶ ἰδῶμεν εἴ που παρὰ τῆς ἐνταῦθα
ἐξουσίας δεχθῇ. Καὶ ἕως τούτων τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαν διαλυσάμε-
νοι, ἐμὲ μὲν πάλιν εἶχεν ἡ κλίνη, ὃ δὲ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καταβάς αὐτίκα
ἀνήγετο. Καὶ ἐπὶ τούτοις ψεῦδος ὁ ραιφερενδάριος οὐκ ἔρεϊ, μάλα γὰρ 5
πεπνυμένος ἐστίν. Εἰ δὲ, ὡς ἔγραψας, ἀνέγων τὸ γράμμα καὶ τῷ κρα-
τοῦντι τῶν ἡμετέρων τὴν αὐτοῦ ἐγνώρισα δύναμιν, διὰ χρόνου ἂν παρέστη
τῇ ἀγιωσύνῃ σου ὁ ραιφερενδάριος. τότε καὶ τῷ ἡμετέρῳ ὑπογραφεῖ ἐγγει-
ρίσας τὸ βιβλίον ἀπραγμόνως ἐκεῖνο ταμιεύειν ἐνετειλάμην τοῖς πρὸς οὓς
καὶ ἀπέσταλται. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κεφαλαίου τούτου ἔσχεν οὕτω, καὶ γέγονέ 10
σοι οὐκ εὐθεῖα ἡ τούτου τέως ἐξήγησις. Ὁ Λαρίσσης δὲ ἅπαξ ἀλγήσας
τοὺς πόδας καὶ ζῇ καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἐκκλησίαν διενεργεῖ καὶ ὑγιέ-
στερός ἐστι Κρότωνος. Καὶ ὁ μακαριώτατος Βουλγαρίας, ὃν ὑπερθαυμάζω
τέως ἐγὼ τοῦ βίου, τῆς λογιότητος, τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ τὰ ποιητέα ἡμῖν
διατάσσεσθαι ἐπὶ ταῖς ὁτεδῆποτε ἱεροπραξίαις, ὅποσον καὶ οἱ νεκροὶ πραγ- 15
μάτων τῶν ἐν ἡμῖν· ἀλλὰ τοῖς ἰδίῳις προνομίοις ἀρκεῖται καὶ τοὺς ἀρχαίους
ὅρους οὐχ ὑπεράλλεται. Τοῦτον ἐγὼ τῶν ἐκάστοτε Βουλγαρίας ἀποκρίσεις
παρὰ τοῖς πατριάρχεις ποιούμενον ἐγνώρισα ἐκ μακροῦ, ὅτι σου γενεῆφι
πρότερος, καὶ εὐσυνέτως ἀπολογούμενον καὶ θαυμαζόμενον ὑπ' ἐκείνων. καὶ
ἦν ὁ ἄνθρωπος θαυμαζόμενος τοῖς πολλοῖς καὶ αἰδέσιμος διὰ τὸ μέτριον 20
ἦθος, διὰ τὸν ἥσυχον λόγον, διὰ τὸ ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἀπρόσκοπον, καὶ σὺ
καλεῖς αὐτὸν ἐξωτερικὸν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείσεως
ἄγευστον, τὸν ὑπερλίαν ταύτης εἰδήμονα. Οὕτως δὲ θαρρῶ ἐπὶ τῇ τοῦ ἄν-
δρός σεμνότητι καὶ τῇ γνώσει, καὶ μᾶλλον τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ, ὡς εἰ γε
βασιλεὺς ἦν καὶ πόλις ἦν ἢ ποτε πόλις καὶ περὶ τοῦ ἐπισκοπήσοντος ἐν 25
Βουλγαρίᾳ λόγος προέκειτο, ἦν ἂν καὶ αὐτὸς τῶν μαρτυρουμένων αὐτίκα
εἰς ἐπὶ τούτῳ τῷ ἀξιώματι. Καὶ περὶ ὧν ἀκριβῶς οὐκ οἶδας, οὕτω μὴ
ἀποφαίνου. Τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτῶν κατάστασιν ἐν τίνι γράφεις ἐνδέειν
τῆς ἀνέκαθεν συνηθείας, σάφα οὐκ οἶδα· ἐπιλέλεκται δὲ παρὰ τοῦ κρατοῦν-
τος τῶν ἡμετέρων, ὃν ἡμεῖς θεόθεν ἀπεστάλθαι φρονοῦμεν || καὶ βασιλέα 30
τῶν ἡμετέρων ἐπιγραφόμεθα. Καὶ τὸν Θεὸν ὁρῶμεν πυκναῖς ταῖς κατὰ
τῶν ἐναντίων νίκαις αὐτὸν καταστέφοντα, τὰ ὅριά τε τούτου ὑπερεκτεί-
νοντα καὶ τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας πλατύνοντα τὰ σχοινίσματα· ὃ δὲ ἐπὶ τοῖς
τοιούτοις ὑψώμασιν φρονεῖ ταπεινὰ καὶ τὸ μέλαν ὑποδέδεται πέδιλον καὶ
ἐνα¹⁾ τῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ μαχομένων καταλογίζεται ἑαυτόν. Ἐπιλέλεκται 35
μὲν οὖν ὑπὸ τῆς τούτου ἐξουσίας ὁ Βουλγαρίας, κεχειροτόνηται δὲ παρὰ

1) Cod. ἱνα.

1 τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, τοῖς ἰδίοις προνομίοις ἀρκεῖται, τὰ οἰκεῖα οὐχ ὑπερβαίνει, ἀλλοτρίαις διοικήσῃσιν οὐκ ἐπιστατεῖ. Καὶ βούλομαί σε μηδὲν περὶ τῆς αὐτοῦ προσεξεργάζεσθαι ἀρχιερατικῆς καταστάσεως. Εἰ δὲ διὰ τὸ βασιλικὴν μὴ δέξασθαι προβολήν, κατὰ τοῦτο
 5 πολλοῦ τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ ἐνδέειν λέγεις κατάστασιν, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἀποκρινοῦμαι σοι ἕτερον, ἴσως δέ τις ἀνθυποκρούσεται καὶ μεῖζονας εἶναι ἄλλας καταστάσεις ἀρχιερατικὰς προβολήν μὴ δεξαμένας βασιλικήν. Καὶ ποῖος βασιλεὺς τέως τὸν κατὰ καιροὺς Ἀλεξανδρείας προεχειρίζετο, εἰ μὴ ὅτι οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐπίσκοποι συνερχόμενοι ἐπελέγοντο καὶ χειροτόνουν
 10 ἐκείνους; καὶ ἡ ἐκκλησία ἐδέχετο καὶ κοινωνικοὺς αὐτοὺς εἶχε. Τὸν δὲ σήμερον Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων ποῖος βασιλεὺς προεβάλετο; ἵνα μή τι λέγω ἐγγύτερον. Σφαιρικοῦ δὲ τινος ἤκουσα λέγοντος, ὡς τῶν ἴσων μεγεθῶν ἐν διαστήματι κειμένων τὰ ἐγγιον κείμενα ἀκριβέστερον ὁρᾶται. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ πραγμάτων ἂν τις ἐκλάβοιτο. Ἔστι δὲ ἡ ἐκ βασιλέως
 15 προχείρισις, ὡς εἰκάζω τέως ἐγὼ, μόνον γνωριστικὴ τῆς τῶν προσώπων ἐπιλογῆς, οὐδὲν δέ τι πλέον συμβαλλομένη πρὸς τὴν ἐπισκοπικὴν τελειότητα. ἴσον δὲ μοι φαίνεται καὶ ἡ ἀπόβλητος ἐπιλογή καὶ αὕτη ἡ προβολή. Εἰ δὲ μὴ ἴσον, σκοπητέον ἐστὶ, μήποτε οἷς ἐπιμεμφόμεθα, τούτοις καὶ ἐμπεσούμεθα. Χωρὶς δὲ τούτων παρακαλῶ τὴν ἱεράν σου ψυχὴν ὁ πλέον
 20 τῶν ἄλλων καὶ ποθῶν σε ἐγὼ καὶ τὴν σὴν ἱεραρχίαν ἀποδεχόμενος, μὴ πολυπραγμονεῖν τὰ ἀλλότρια καὶ τὰ καθεστηκότα καλῶς κινεῖν ὥσανεὶ διὰ μόνον τὸ βούλεσθαι· ἰδοὺ γὰρ ἔχεις μαθῶν, εἰ τέως ἀξιοπίστοί σοι κρινόμεθα, ὡς ἐκ ψευδῶν εἰσηγήσεων ἐγράφη τὰ πρὸς ἡμᾶς. Εἰ δὲ καὶ οἰκουμένικόν σε ὀφθαλμόν ὁ λόγος || βούλεται εἶναι, καλῶς ποιεῖς ἐπεντρανίζων
 25 καὶ τοῖς μακράν· δύναμις δὲ ὅμως ἡ ὀπτικὴ τοῖς ὁρατοῖς προσβάλλουσα, εἰ μὴ συσχηματισθῇ τούτοις καὶ, ὡς οὕτως εἰπεῖν, συγχρωσθῇ, ἐτέρως διακρῖναι οὐ δύναται τὰς τῶν ὁρωμένων ποιότητας μεγέθη τε καὶ τὰ σχήματα καὶ κατὰ εἰσπομπὴν τῇ κοινῇ αἰσθήσει παραδοῦναι ταῦτα τὰ ὁρατά. Καὶ λέγω ἀδελφικῶς, ὡς ἐχρῆν οὕτω καὶ τὴν σὴν ἐπὶ τῷ Βουλγαρίας δια-
 30 τεθῆναι διάκρισιν καὶ πρῶτον τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβώσασθαι, εἶτα μέμφασθαι, μὴ οὕτω δὲ ἀνακρίβως ἀνδρὸς τιμίου καθάψασθαι καὶ σεμνυνομένου γνώσει καὶ ἀρετῇ. Ἐγὼ δὲ σε καὶ νοῦν ἱερὸν δικαίως ἂν ὀνομάσαιμι ἐπεκτεινόμενον καὶ τοῖς πόρρω καὶ περιαθροῦντα τὰ ἐν τοῖς τοπικοῖς διαστήμασιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ¹⁾ τε γῆν ἐπερχόμενος ὅλην τυχόν καὶ πλέθρα ταύτης δια-
 35 μετρούμενος καὶ τὰ ὧδε κάκεῖσε περισκοπῶν τε καὶ φανταζόμενος, ὅμως πρὸς ἑαυτὸν ἀναστρέφει καὶ τὰ οἰκεῖα μᾶλλον ὁρᾷ καὶ περισκοπεῖ, καὶ ἔστιν, ὡς οὕτω φάναι, ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τοῦ νοός μὴ κινουμένη κίνησις καὶ ὁρμή

F. 8 r.

1) οὕτε Cod

τις ὥσπερ ἄσώματος, πρὸς ἑαυτὴν ἐπανακυκλουμένη καὶ ἀναστρέφουσα. 1
 Ταῦτα καὶ περὶ τούτων ὅσα ἡμῖν τῇ ἀρχαίᾳ κατακολουθοῦσι φιλία ἀδελ-
 φικῶς ἐπῆλθε καὶ φιλικῶς θαρρῆσαι καὶ γράψαι πρὸς τὴν σὴν τελειότητα.
 ὥκνουν δὲ προσβῆναι καὶ τὰ ἐξῆς, τό τε μέτρον τηρῶν τῆς ἐπιστολῆς καὶ
 τὴν τῆς ἀδολεσχίας φυγὴν ὑπιδόμενος, τῇ δὲ σῇ θαρρήσας μακροθυμίᾳ 5
 καὶ τῇ χρηστότητι καὶ προσβαίνω ἰδοὺ καὶ περὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ ψήφων
 καὶ χειροτονιῶν μικρά τινα διαλέγομαι, ὥς ἔδει τὴν σὴν ἀκριβεστάτην διά-
 κρισιν διδόναι τὰ πράγματα τοῖς καιροῖς καὶ τούτοις μᾶλλον ἢ τῷ ἀκρι-
 βεῖ κατακολουθεῖν, ὅτι καὶ σωφρονούντων ἐστὶ τὸ τοῖς καιροῖς εἰδέναι ἀκο-
 λουθεῖν¹⁾, οὓς καὶ ψυχὰς τῶν πραγμάτων ἀκούομεν λέγεσθαι. Καὶ πείθει με 10
 οὕτω αἰεὶ φρονεῖν καὶ λέγειν ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων ἀγιώτατος Κύριλλος,
 μᾶλλον δὲ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης καὶ φωστήρ καὶ διδάσκαλος. Οὗτος γάρ,
 Γενναδίῳ γράφων πρεσβυτέρῳ καὶ ἀρχιμανδρίτῃ, τάδε πρὸς ἔπος φησί·
 «Τὸ μὲν εὐτονον εἰς εὐσέβειαν τῆς σῆς θεοσεβείας οὐ νῦν ἔγων, ἀλλ' ἤδειν
 ἔκπαλαι καὶ ἐπαινῶ γε σφόδρα μετὰ τοιαύτης ἀκριβείας θέλουσαν ζῆν. 15
 ἀλλ' οἰκονομία πραγμάτων ἔσθ' ὅτε παραβιάζεται || βραχὺ τοῦ δέοντος ἔξω
 φέρεσθαι τινας, ἵνα τι μείζον κερδάνωσιν, ὥσπερ οἱ τὴν θάλατταν ναυτιλ-
 λόμενοι, χειμῶνος ἐπικειμένου καὶ κινδυνεύουσας τῆς νηὸς, ἀλύοντες ἀπο-
 φορτίζονται τινα τοῦ σῶσαι τὸ πλοῖον· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν,
 ὅταν μὴ ἐξῇ τὸ λίαν ἀκριβὲς ἀποσώζειν, παρορῶμέν τινα, ἵνα μὴ τοῦ παν- 20
 τὸς πάθωμεν ζημίαν». Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἀγίοις πατήρ. καὶ κατὰ τού-
 τους, οἶμαι, τοὺς λόγους καὶ ἐπὶ τῷ Ποντικῷ Κερασσοῦντος ἕως καὶ δεῦρο
 φιλανθρωπεύεται ἡ ἀγιωσύνη σου, χειροτονίας ποιουμένῳ καὶ ψήφους,
 ὥσπερ ἀκούομεν, τῶν ἐν τῷ Πόντῳ ἐκκλησιῶν καὶ τῇ Λαζικῇ, αἱ εἰσι Τρα-
 πεζοὺς καὶ Νεοκαισάρεια, καὶ ὅσας ἐτέρας ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἰδρύσατο 25
 ἡ εὐσέβεια· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους διαφόρων θρόνων χειροτονεῖ,
 καὶ τὸ αὐτὸ σοι καὶ πάλιν μακρόθυμον. Καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως δὲ διαφό-
 ρων ἀρχιερέων ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς σῆς ἀγιότητος ἐν Νικαίᾳ πατριαρχησάν-
 των ποιησάμενος καὶ ψήφους καὶ χειροτονίας ὑπ' ἐκείνων οὐκ ἠπιάθη·
 ἤδесαν γάρ, ὥς οὐχὶ γνώμη οἰκεία, τῷ δὲ καιρῷ καταναγκαζόμενος τὰ 30
 τοιαῦτα ἐποίησε. Καὶ τοῦτο πάντως ἐπὶ τοῖς τοιούτοις εἶναι λογίζομαι, τὸ
 ὑπενδιδόναι τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ὑποθήκην καὶ τὸ δι' οἰκο-
 νομίαν φέρεσθαι τινας ἔξω τοῦ δέοντος, ἵνα μείζον κερδάνωσιν, ὥς κἀν-
 ταῦθα καθισταμένων ἐπισκόπων ἡ μὲν ἀκριβεία διὰ τὸν καιρὸν κατατέμ-
 νεται, μείζον δὲ τι κέρδος ταῖς πόλεσι ἐπιγίνεται, ἡ τῶν ἱερέων δηλονότι 35
 τελείωσις, ἡ τῶν ψυχῶν ἐπιμέλεια, ἡ τῶν ὑπὸ τὰ ἐπισκοπεῖα καὶ φροντίς

1) ἀκολουθεῖν Cod.

1 καὶ συντήρησις, καὶ τᾶλλ' ὅποσα καὶ ἐπίσκοποι ἐνεργοῦσι καὶ ἡ τῶν και-
 ρῶν κατὰστασις ἀπαιτεῖ. Καί, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὔτε σχίσμα τὸ τοιοῦτον
 οὔτε παρασυναγωγή. Ὅπου γὰρ καὶ ὁ χειροτονῶν αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονού-
 μενος τὸ πατριαρχικὸν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀγιστείαις ἀναφέρουσιν ὄνομα καὶ
 5 ἐν ταῖς εὐφημίαις τοῦτο προλέγουσιν, ἐκεῖ χρηστότης μεσιτεύει καὶ ἐπιεί-
 κεια. ὅτι τοῦτο μόνον ἴσως ἡμάρτηται διὰ τὸν καιρὸν, ἡ τῶν ἐπισκόπων
 δὲ δεικνύοντι αὐτόθεν ἐπιλογὴ καὶ προχείρισις, ὡς ἀδύνατον ὄν ἀνατρέχειν
 τοὺς ψηφίζομένους πρὸς Νίκαιαν· τὸ μὲν πρόχειρον, διὰ τὰ ἐν μέσῳ σκωλά-
 τε καὶ ἐμπόδια, τὸ δὲ καὶ || τούτου ἐντός, συλλογισάσθω ἡ τελειότης σου,
 10 ὡς γὰρ κνίζον τὴν ἀκοὴν σιωπητέον μοι κρίνεται. χωρὶς δὲ τούτων εἰς
 ἀπώμοτον κρίνεται τῷ παρ' ἡμῖν θεόθεν κρατοῦντι μεγαλουργῶ Κομνηνῷ
 ἡ τῶν αὐτόθι πρὸς τὰς ἐνταῦθα χηρευούσας ἐκκλησίας τῶν ἐπισκόπων κα-
 ταπομπή. οὐδεὶς γὰρ, φησὶν, ἐτέρῳ πονεῖ, καὶ τὰ ἐφ' οἷς πάσχει πολλὰ
 καὶ τοσαῦτα μογεῖ εἰς ὑπερορίους ἀπολύει ἀρχάς, ἀλλὰ θέλει ὅσας πόλεις
 15 νόμῳ πολέμου ἑαυτῷ παριστᾷ καὶ κόποις μακροῖς χειρὸς ἀποσπᾷ τῆς
 λατινικῆς, τῇ τῶν Ῥωμαίων δὲ ἐξουσίᾳ προστίθῃσιν, ὑφ' ὧν αὐτὸς δοκι-
 μάζει καὶ οἷς ἐθάρρησε πρὸ μακροῦ· οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐν τῇ τούτου αὐλῇ καὶ
 λόγου μέτοχοι καὶ ἀρετῆς ἐπιμεληταὶ ἐπισκοπικῶς διεξάγεσθαι. Καὶ
 ταῦτα μὲν οὕτω θέλει.

20 Κωλύμη δὲ τῆς σῆς ἀναφορᾶς οὐδεὶς νοῦν ἐβάλλετο πώποτε, ἀλλὰ
 καὶ τοῦτο ποεῖ, καὶ τὸ ἕτερον ἀπαναίνεται καὶ λείπεται κατ' ἐντολὴν τέως
 τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης σου τὰς τῶν ἐπισκόπων καταστάσεις ἐνταῦθα
 προβαίνειν, ἵνα μὴ αἱ τῶν αὐτόθι χειροτονουμένων καταπομπαὶ ἀναπομπαὶ
 τούτων γίνονται, ὡς τινων ὁδωτῶν παλίσροισι, καὶ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης
 25 σεμνὸν ἐντεῦθεν ὑβρίζοιτο, καθάπερ καὶ ἐπὶ τισι τῶν χειροτονηθέντων καὶ
 σταλέντων ἐν τοῖς μέρεσι Βοσπόρου Χερσῶνος καὶ Σουγδουφούλων, ὡς
 ἡμῖν ἠκούσθη, ἐγένετο, μὴ καταδεξαμένων πάντως τῶν ἐκεῖσε κρατούν-
 των τὰς τῶν ἐπισκόπων τούτων ἀποστολάς. Ὁ δὲ Κομνηνὸς ἐκεῖνος κῦρ
 Δαυίδ οὐ μάλιστα ἠκίστατο καὶ ἀπεπέμψατο τὸν τῆς ἐκκλησίας διάκονον
 30 ἐκεῖνον τὸν Παμμαχαριστὴν, ὅτι ψηφισθεὶς ἐν Ἀμάστριδι ἀνέπλευσεν ἐν αὐτῇ,
 ὡς περισκοπῆσαι τὰ κατ' αὐτήν; οὐ καλῶς μὲν ποιήσας οὐδὲ δικαίως,
 ὅμως παρεστήσατο ἐκεῖνος τὸ μὴ θέλιν παρὰ τῇ ἰδίᾳ ἀρχῇ ἀφ' ἐτέρας
 ἐξουσίας καταστῆναι ἐπίσκοπον. Ἔστι δὲ καὶ τὸ κατὰ σὴν προτροπὴν τὰς
 χειροτονίας ἐνταῦθα προβαίνειν εἰς μεγαλοσύνην, ὡς οἶμαι, τῆς σῆς ἀγίο-
 35 τητος, εἶγε καὶ αὐτὸ καταδέχονται οἱ παρ' ἡμῖν βασιλεύοντες. Ἀπέστιν σοι
 δὲ ἡ τοῦ δοκεῖν περὶ ἐμοῦ εἰρησθαι τὰ τοιαῦτα ὑπόληψις· ἐγὼ γὰρ καὶ γήρᾳ
 βαρούμενος καὶ ἀρρωστίας ἐκπιεζόμενος ὀλίγου δεῖν τὸ μεταβατικὸν
 ἡρνησάμεν· ἀλλ' ὥστε μὴ τὸν λαὸν Κυρίου μένειν || ἀποίμαντον καὶ τὰ

F. 9 r.

F. 9 v.

τῶν ἐκκλησιῶν καταφθείρεσθαι, ὅποιον καὶ ἐπὶ τῇ Λευκάδι ἐγένετο, χη- 1
 ρευσάσῃ μὲν καὶ πρὸ τῆς ἐνταῦθα ἐπιδημίας τοῦ ραιφερενδαρίου, μενούσῃ
 δὲ ἀποιμάντῳ ἕως καὶ δεῦρο. Νῦν δὲ τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος ἀριστουρ-
 γοῦ Κομνηνοῦ καὶ Σέρρας καὶ Νέας Πάτρας τῆς λατινικῆς λυτρωσαμένου
 χειρὸς, ἐν μὲν τῇ Νέᾳ Πάτρᾳ ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος πατρι- 5
 αρχικός νοτάριος καὶ διδάσκαλος τῆς γύρας ὁ Κοστομύρης προκέκριται,
 ὃν καὶ ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη σου διὰ γράμματος ἱεροῦ εἰς λογοθέτην ἐτί-
 μησε, εἰς δὲ τὰς Σέρρας ὁ ἐκ Θετταλίας Γοριανίτης, ἄνθρωπος οὗτος μέτ-
 οχος καὶ εὐλαβείας καὶ λόγου καὶ τῆς ἐκείνης μητροπόλεως κληρικός, τὸ
 ἦθος μέτριος, νοήμων τε καὶ καλλιγραφῶν καὶ τὰ νοούμενα οὐκ ἐπίφογα 10
 ἐκτιθέμενος· εἰς Λευκάδα δὲ ἀνὴρ ἱερεὺς, εὐλαβὴς καὶ αὐτὸς καὶ ἀδιαβλή-
 του διαγωγῆς. Εἶτα σὺ οὐ θαυμάζεις καὶ δι' ἐπαίνου τίθεις πολλοῦ τὸν
 ἀριστοεργὸν ἡμέτερον Κομνηνόν· ὥς τὴν περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ὁρμὴν
 τοῦ λόγου αὐθις ἀναλαβεῖν· ὅπως νύκτας ἀύπνους ἰαύει καὶ ἡματα δια-
 περᾷ αἱματόεντα¹⁾· οὐδεὶς γὰρ πόλεμός ἐστι αἱμάτων ἄνευ ἐκχύσεων 15
 καὶ ὡς ἄρματά τε καὶ ἵππους καὶ στρατιωτικὴν ἰσχὺν ἔστιν ἐν τοῖς πολέ-
 μοις ὅπου ἀποβαλλόμενος· ὅτι καὶ φύσει ἅπας πόλεμος ἐτεροκλινῆς καὶ ἐτερ-
 αλκῆς ἢ νίκη, ὥς γνωματεύεται τὸ ῥαψώδημα²⁾· καὶ τῇ ῥωμαϊκῇ κληρου-
 χίᾳ πόνοις τοσούτοις τὰς πόλεις ταύτας αὐθις ἐπικληρούμενος, οὐκ ἀφορᾷ
 πρὸς χρηματισμὸν οὐδὲ θέλει τὰ τῶν ἐκκλησιῶν παρατρώγειν καὶ τὰ ἐν 20
 τοῖς πολέμοις οἰκεῖα κενώματα καὶ δαπανήματα καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν
 προσόδων ἐν μέρει ἀναπληροῦν· ἀλλ' ἅμα τέ τις ἦλω πόλις αὐτῷ, καὶ ἅμα
 ἐπίσκοπον ἐν ταύτῃ θέλει καθίστασθαι καὶ τὴν λατινικὴν μιανίαν διὰ
 τῆς ἡμετέρας ἀρρύπου καὶ θρησκείας καὶ ἀγιστείας ὥσπερ ἀνακαθαίρε-
 σθαι; Οὐ ταῦτα γοῦν ἀποθαυμάζεις καὶ ἐπαινεῖς· ἀλλ' εἰς τοὺς ἄλλοτρίους 25
 κόπους, ὡς λέγεις, ἐτέρους σπεύδεις εἰσάγεσθαι, οὓς οὐκ ἔγνω οὗτος, οἷς
 οὐκ ἐθάρρησε; Καὶ τὸ μὲν δίκαιον οὐκ ἀρνήσομαι, ὡς ἐχρῆν καὶ μίαν εἶναι
 βασιλείαν τὰ κοσμικὰ δι||εὐθύνουσιν καὶ πρῶτον ἓνα ποιμένα τὰ ἱερα-
 τικὰ διοικονομούμενον. Ἐπεὶ δὲ αὕτη [μὲν], ἐφ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα διὰ
 τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, οὐκέτι συνίσταται, ὁ δὲ εἰς καὶ πρῶτος ποιμὴν ἱερὸς 30
 καὶ αὐτὸς ἔξω τῆς οἰκείας πλάζεται μάνδρας καὶ ἡμεῖς τὰ πρόβατα ἄλλος
 ἀλλαχοῦ διεσπάρημεν καὶ ὑπὸ διαφόρους ἐξουσίας κατέστημεν, ἀναγκαίως
 ὑποκεῖσθαι ταύταις, ὡς τοῦ Θεοῦ κελεύοντος, τὴν ὄντως ὑποταγὴν. Καὶ
 πῶς τῶν κρατούντων μὴ συνερχομένων ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοὺς ἰδίους πό-
 νους καὶ τὰ οἰκεῖα λάχῃ ἰδιουμένου ἐκάστου καὶ κατὰ μόνην τὴν χριστια- 35
 νικὴν κλῆσιν καὶ πολιτείαν συνερχομένων, τὰ δ' ἄλλα διεστηκότων, ὅσα

F. 10 r.

1) Homer. Iliad. 9,325.

2) Homer. Iliad. 7,26 8,171.

1 περὶ στρατηγίαν, ὅσα περὶ πολέμους, ὅσα περὶ πολιτικὰς διεξαγωγὰς τε
καὶ διοικήσεις· ἐνθα ταῦτα, ἐκεῖ εὖλογον οἶμαι ἐνοῦν ἐπιχειρεῖν τὰ μὴ συν-
ερχόμενα καὶ ὑπὸ ταύτην βιάζειν ταύτη ὥς φασι τιθέναι ἀρχήν, διὰ τῆς
δῆθεν εὐλογοφανοῦς τῶν ἐπισκόπων προφάσεως; τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ῥοῦν
5 ποταμοῦ καὶ ἡ παροιμία διδάσκει. καὶ ἔως, οἶμαι, τίμιε δέσποτα, αἱ κοσμι-
καὶ ἀρχαὶ διεστήκασιν, ἀνάγκη <μὴ> διεστηκέναι καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἱερατικὰ
ὅσον τέως ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐθέλεις καὶ περὶ ὧν γράφεις καὶ ἀγωνίζῃ. τὴν δὲ
πίστιν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγιστείαν, τὴν ἐν πνεύματι ἐνωσιν καὶ
τᾶλλ', ὅποσα τοὺς ὁμοθρήσκους γνωρίζουσι, καὶ ἠνωμένοι ἐσμέν καὶ ἔως
10 θανάτου συνημμένοι ἐσοίμεθα. Καὶ σκόπησον, εἰ κείσεται σοι πρὸς καλοῦ
ἐκ Θεοῦ τὸ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν καὶ ἀκλινὲς καὶ μονό-
τονον, ὡς τὰ ἐξ ἁμαρτίας ἡμετέρας πλακέντα θέλοντός σου δίχα Θεοῦ
καὶ διαστεῖλαι καὶ διαλύσασθαι, ἢ μᾶλλον τὰ διαστάντα οὕτως ἐνῶσαι
καὶ δίχα δηλονότι θείας κελεύσεως. Ἐπιλογισάσθω δέ σου ἡ τιμία ψυχὴ,
15 ὡς πολύτροπον ταῖς ἐκκλησίαις ἐπά[γεις] τὴν ταλαιπωρίαν τε καὶ τὸ σύν-
τριμμα, τῶν ἐπισκοπείων αὐτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτά, τῶν μὲν ἀμελουμέ-
νων, τῶν δὲ ταλαιπορουμένων, τῶν ἀνθρώπων μὴ ποιμαινομένων κἀν-
τεῦθεν τὰ ποικίλα πάθη νοσοῦντων· τὸ γὰρ ἀνεπισκόπητον ἀθεράπευ-
τον· ἱερέων δὲ ἐκλιπόντων καὶ μὴ καθισταμένων ἐτέρων κατ' ὀλίγον
20 σχολάσαι πάντως τὰ ἱερατικὰ, ἃ εἰσιν ἀγιστείας τελειώσεις, βρεφῶν
δὰ βαπτίσματος ἀναγέννησις, ψαλμωδίαί, ὕμνοι, πάννυχτοι στάσεις, ἱλασ-
μὸς εἰς Θεόν, ἀγίων μνημόσυνα καὶ τᾶλλα πάντα, ὅσα ὁ ἐπαινετὸς χρι-
στιανισμὸς || παραδέδωκε καὶ ἡ ἐκκλησία παρέλαβε. Εἰ δὲ καὶ αὐθεντικώ-
τερα ἐπιτάξει ἡ παρ' ἡμῖν ἐξουσία καὶ χειροτονηθῆναι κελεύσει ἐπὶ ταῖς
25 χηρευούσαις ἐκκλησίαις, τοὺς ψηφισθέντας ἄρα καθαιρήσεις, ὡς γράφεις, καὶ
τόν χειροτονηθησόμενον καὶ τὸν χειροτονήσαντα, τοσούτων προκειμένων
αἰτιῶν καὶ τόσων σκώλων καὶ ἐμποδίων εἰς τὸ ἀνατρέχειν τοὺς ἀπὸ τῶν
ἐνταῦθα εἰς Νίκαιαν; Οὐ σκοπεῖς δὲ ὡς ῥάψαι ζητῶν μεῖζον τὸ σχίσμα
ποιήσεις, καὶ ἡ εἰρηνοποιὸς μερίς καὶ καθιερωμένη Θεῷ στασιάσει καθ'
30 ἑαυτήν, καὶ πόλεμον ἀναρριπίσεις τὸν ἱερόν· λεγέσθω γὰρ καὶ πόλεμος
ἱερός, ὥσπερ καὶ στρατιωτικός; Εἰ ταῦθ' οὕτως ἔσται, ὁ μὴ δόψῃ ὁ τῆς ἐνώ-
σεως καὶ τῆς εἰρήνης Θεός, τίς ἐσεῖται ὁ τῶν τοιούτων διαλυτῆς καὶ συν-
άπτων αὐθις τὴν οὕτω διάστασιν; αὐτοὶ δὲ οἱ καθαιρεθέντες, ὡς τινες
ἰχθύες, τὸ τῆς καθαιρέσεως καταπιόντες ἄγκιστρον, αὐτίκα τεθνήξονται ἢ
35 κατὰ τοὺς ὀψιμόρους ὀρφοὺς ἐπιζήσονται, καὶ ὡς οἱ θαλάσσιοι σκάροι,
ἰχμαλέον προήσονται λαλαγὴν¹⁾ καὶ τοῖς καθαιρέταις ἀντεγκαλέσουσιν τὰ

F. 10 v.

1) Oppian. Halieut. I, 135.

τὴν αὐτὴν ἐπάγοντα καταδίκην· αἱ γὰρ βαρύτεραι καὶ τῶν αὐτόθι ἐξου- 1
σιῶν οὐδένα τῶν καθ' ὑμᾶς ἀφῆκαν, ὡς συνορῶ, ἐλεύθερον κανονικῆς πλή-
ξεως. Ἀλλ' ἐγὼ μὲν, τίμιε δέσποτα, καὶ γῆρα, ὡς προανεταξάμην, βαρού-
μενος καὶ νόσῳ θάνατον ἀπειλούσῃ περιπεσὼν, εἰ μὴ Θεῷ καὶ μόνῳ θερα- 5
πευτῇ, τέως ἀθεραπεύτῳ τοῖς ἰατροῖς, καὶ γωνίαν μόνην ἐπιποθῶ καὶ ἀπρα-
ξίαν ἄγω ἐπισκοπικοῦ παντός ἐνεργήματος καὶ καθ' ἡμέραν ἐκδέχομαι
τὸν λυτῆρα θάνατον τοῦ ἐμοῦ ἐκ τῶν ἐναντίων συνδέσμου. Ἄ δὲ περιεσκό-
πησα καὶ ὦν κατεστοχασάμην ἐπὶ τῶν τόπων ὧν, καὶ ὅσα ταῖς ἐκκλησίαις
ἐπισυμβήσεται καὶ ὅσα μέσον ἡμῶν ἀναφανήσεται σκάνδαλα, τῇ αἰδεσίμῳ
σοῦ ἐγνώρισα κεφαλῇ, εἰ μή που λοχίσῃ ὥσει λῆρον τὰ ῥήματα καὶ με διὰ 10
ταῦτα κατὰ τὸν Ἡρακλείτειον λόγον κοπρίων νομιεῖς ἐκβλητότερον. Σὺ δὲ
ὁ τῆς εἰρήνης πατήρ, ὁ τῆς ὁμονοίας διδάσκαλος, ὁ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπι-
μελητὴς, ὁ τῆς διακρίσεως λύχνος, ὁ τῶν αἰσθήσεων ¹⁾ θρόνος, ὁ τῆς φρο-
νήσεως ὅρος, τὸ καθαρὸν δοχεῖον τοῦ πνεύματος, τῇ τοῦ νοὸς τρυτάνῃ
ζυγοστατήσας τὰ γεγραμμένα, δώσεις πάντως τῇ κρείττονι ῥοπῇ τὰ πράγ- 15
ματα καὶ ποιήσεις τὸ καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἀρεστὸν καὶ ἀπρόσκοπον, ἐμοὶ
δὲ, εἰ μὲν ἔτι ἐπιβιώην, τὸ εὐμενὲς καὶ φιλάδελφον, εἰ δὲ μετασταίην τῶν
τῇδε, || τὰς σὰς ἐφόδους καὶ ἰλασμόν ἐπὶ τοῦ δικαίου κριτοῦ.

F. 11 r.

18.

[Τῷ Χωνιάτῃ].

20

250 F. 75 r. Εἶχον εὐρώστως καὶ μὴδὲ ἐδεόμην ἔτι τοῦ ἐκατέρωθεν ὑπανέχον-
τος, νῦν δὲ δυσκινήτως ἔχων καὶ ἀσθενῶς, ἐγὼ μὲν καὶ ἄκων ἀναμενῶ καὶ
ζέσιν ἡλίου καὶ μεταβολὴν καταστήματος, σὺ δὲ καὶ ἔτι μακροθύμησον ἐπ'
ἐμοί, ἔχοντι μὲν τὸ πνεῦμα πρόθυμον, ἀσθενῇ δὲ τὴν σάρκα. Μαρτύρομαί
σοι τὸν φίλιον, ὡς ἐξέχομαί σου καὶ τῆς προκοπῆς καὶ τῆς παρυψώσεως, 25
ἀλλὰ τὰ ἐμπόδια δῆλα· αὐτώπητσε γὰρ ἡμᾶς καὶ ὁ σὸς Ἰωάννης ὑπὸ
δύο ἀνεχομένους ἐν ταῖς ὀλιγοδιστατοῖς ἡμῶν μεταβάσεσι. Καὶ χάρισαί
μοι τὴν τεσσαρακοντάδα τῶν νηστειῶν ἐφεστηκυῖαν ἤδη καὶ τὰς τῶν ἀν-
θρώπων κόπτουσαν θύρας, εἰς ἄνεσιν ψυχῆς, εἰς ἀνάπαυλαν σώματος.
Ἐπιστάσης δὲ καὶ τῆς κυρίας τῶν ἡμερῶν καὶ ἐπιλάμπαντος ἔαρος, ἄσμε- 30
νος ὀφθήσεται σοι ἄσμένῳ, εἰ ἄρα ἐπιβιώην, ἢ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν Λαρίσσει,
τάχα δὲ καὶ τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ὁδὸν τὸ ἐπισκοπικὸν ἡμεῖς ἐγκαινίσο-
μεν καὶ τῷ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ καὶ τῷ νικητῇ Κομνηνῷ ἱερατικὴν

1) cod. ἐσθήσεων.

1 προσκύνησιν ἀφοσιωσόμεθα, ἔχοντες τὸν καλὸν Λαρίσσης, ὡς Θετταλόν,
καὶ ὁδοῦ προηγὸν καὶ καταλύματος εὐρετήν. Καὶ συλλόγισαι, ὅποσα κατ'
αὐτὸ ἀπαντήσῃ χρηστά· ἔαρος ἐπίλαμψις, ἀδελφῶν ἑνώσεις, σὴ τελείω-
σεις, ὁδοῦ κοινωνία, προσκυνήσεως ἀφοσίωσις. Καὶ τοῦτο καλὸν καὶ τοῦτο
5 τερπνὸν ἀδελφοὺς ἡμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκοινωνῆσαι τῷ ἀνωτέρῳ. "Ἔστι δέ
μοι καὶ ἄλλως οὐ μετρητὴ τερπωλὴ τῷ θαυμαστῷ συνόντι Λαρίσσης καὶ
συνοδεύοντι, ἀνδρὶ πάλαι μὲν φίλῳ, νῦν δὲ φιλτέρῳ καὶ κατὰ προσθήκην
ιερῶν ἐνεργημάτων συμπράκτορι. Γένοιτό τούτῳ πολλὰ τὰ καλὰ καὶ ὁ
βίος μακρὸς, ὅτι με ἀπὸ καρδίας φιλεῖ, τὸν τοῦ φιλεῖσθαι ἀνάξιον. Καὶ σὺ
10 δέ μοι νίκᾳ φερωνύμῳς ἐν πολλοῖς ἀγαθοῖς, καὶ μέμνησό μου ὡς πάλαι
γνωρίμου καὶ ἐγκαρδίως ποθοῦντός σε. Εἶεν. Ὁ δὲ σὸς Ἰωάννης σοὶ μὲν
δουλεύει, ἀλλὰ καὶ τῶν κοσμικῶν καλῶν συμβαμάτων ἐξηγητὴς ἐστίν
ἀκριβέστατος. Ἐξέθετο γάρ μοι τὰ περὶ Θεσσαλονίκην, τὰ περὶ Χριστού-
πολιν, ὡς ἂν ἡ παρὴν ἢ συνέπραττε τοῖς ἐπαινουμένοις κλέπταις τῆς πό-
15 λεως. Ὡς δὲ ἐξηγεῖτο, ὡς δὲ καὶ ἀττικὰς τῇ ἀφηγήσει λέξεις συνέπλεκε
καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλονίκην φρεάτια ὕδατα ψυχρὰ ὡς τὴν Πεντέλην εἶναι
προσέθετο, πλεον τέ με ἡγάθυνε καὶ παρεκίνησεν εἰς μειδιάμα πολυμε-
ρῶς ὀδυνώμενον. Καὶ χάριν ὡμολόγησά σοι διπλῆν, τὴν ἐκ τῆς ἀφηγή-
σεως τοῦ παρόντος, τὴν ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῶν ὀρνίθων, καὶ διὰ τὸν ἐνο-
20 χλοῦντά μοι χυμὸν μελαγχολικὸν οὐδὲν τὸν ἐμὸν οἰσοφάγον διέρχεται
μελανόκρεων. Ὁ δέ γε Αἰλιανὸς τὸ βιβλίον μικρὸν τι φανέν ἡμῖν ἀπε-
κρύψατο, ἢ σοῦ πάντως ὄντος φιλοαιλιανοῦ ἢ ἡμᾶς τοῦ ἡμετέρου κρίνον-
τος ἀναξίου. Ἀποστερητὴν δέ σε τῶν τοῖς φίλοις προσόντων οὐκ ἂν εἴ-
ποιμι, ἐπαινέσαιμι δὲ τὸ φιλόβιβλόν σου, ὡς φιλόλογου, ὡς μὴ ψεύδῃ τὴν
25 τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀθηνῶν ἀνεψιότητα, τοῦ πρώτου τῶν λογίων, τοῦ πρώτου
τῶν φιλολόγων, οὗ αἰ εὐχαὶ καὶ σὲ καὶ ἡμᾶς ἕως ἀναλύσεως συντηρήσαιεν.

19.

[Τῷ Λαρίσσης].

"Ἴνα τί, κεφαλὴ τιμία καὶ σεβασμία ἐμοί, ἀπο[μ]άχη πρὸς τὴν ἐνέρ-
30 γειαν καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς παραθεωρεῖς καὶ ἀντιλέγεις || τοῖς χωρογρά-
φοις, καὶ τὴν Φθίαν—γῆ δὲ αὕτη τὸ σὸν λάχος καὶ τὰ Φάρσαλα περιγρά-
φουσα καὶ ὅσας πόλεις ἐτέρας τὸ πλάτος τοῦτο τὸ ὁμαλὲς ἐντὸς ἔχει—
τραχὺ ἀποκαλεῖς καὶ δυσπόρευτον, καίτοι ἱππήλατον ὅλον ἐστὶ καὶ ἀμαξή-
λατον καὶ παιδίοις ἀρτιπαγέσιν εὐπόρευτον; Οὕτω χαρίζειν θέλεις, ὡς
οὐ πρὸς εἰδότας ὃν εἰπὼν τὸ μὴ ὃν καὶ τὸ λειπὸν τραχὺ καὶ τὸ ὁμαλὲς

F. 77 r.

ἄναντες καὶ τὸ μηδεμίαν ἐμποιοῦν ἀηδίαν τοῖς ὁδοιπόροις ἀργαλέον ἀπο- 1
καλεῖς διὰ τὴν σκληρότητα. Ἀλλὰ ταῦτα ὅπως ἂν ἐθέλης ἐχέτωσαν, καὶ
ἂν τῷ θελήματί σου ἐθέμην, εἰ μὴ προέφθانون ὀφθαλμοῖς τὸν τόπον πα-
ραλαβεῖν. Περὶ δὲ τοῦ Θεσσαλονίκης ὀλίγα μοι ἔγραψας· ὁ γὰρ πανευτυ-
χέστατος κύριός μου ὁ Δούκας ἐκεῖθεν ἐπανελθὼν μεῖζονα τῶν ὑπὸ σοῦ 5
γραφέντων ἐξηγήσατο καὶ βαρύτερα· ἀλλὰ καὶ ὁ κραταιὸς Κομνηνὸς ἐν
ιδίᾳ γραφῇ ἔτι καὶ τούτων δριμύτερα, δι' ἧς καὶ μετακαλεῖται με κατὰ τὸ
παρὸν εἰς τὰ Σκόπια. Ἐγὼ δὲ τὸ γῆρας καὶ τὴν ποδαλγίαν καὶ τὸν χει-
μῶνα ἔχειν ἐμπόδιον παρητησάμην τὴν ἐν τῷ παρόντι ἀπέλευσιν, μετὰ
δὲ τὸ ἅγιον Πάσχα παρεδήλωσα τῷ κράτει αὐτοῦ ἀνελθεῖν εἰς Θεσσαλο- 10
νίην. Καὶ ἐπεὶ, ἐὰν ἐπιζήσω, μέλλω καὶ τὴν σὴν διελθεῖν Λάρισσαν· ἐντεύ-
ξομαί σοι πάντως καὶ πρὸς τὴν πατρίδα σου πορευσόμεθα. Κατ' ἐπιταγὴν
δὲ τοῦ αὐθέντου μου τοῦ Δούκα ἐποίησα καὶ πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης γρα-
φὴν, καὶ ἔστιν ἀβούλλωτος, ἵνα ἐμφανισθῇ τῷ κράτει τῆς αὐτοῦ ἀντιλή-
ψεως, καὶ, ἂν δόξῃ αὐτῷ, ἵνα σταλῇ πρὸς αὐτόν. Καὶ ζητήσας ἀνάγνωθι 15
ταύτην, οὐκ εἰσὶ γὰρ ἔξω οἰκονομίας, ὡς εἰκάζω, καὶ τέχνης τὰ γεγραμ-
μένα. Καὶ ἐτοιμαζέ μοι ξενίαν μετὰ τὴν καινὴν κυριακὴν· οὗτος γὰρ ὅρος
ἐτέθη τῆς ἐμῆς ἐκ τῶν ἐμῶν ἐξελεύσεως. Ὁ ἀγιώτατος συνάδελφος ἡμῶν
ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἦλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ μεθ' ἡμῶν διάγει καὶ τὰ παρὰ σοῦ
δοθέντα διεκομίσατο. καὶ ἐγὼ τὸ ἐλάχιστον πρὸς ἑκατὸν πήχεις ἤμην 20
ἀλμυριωτικοῦ λινείου ὑφάσματος, οὐ μὴν πρὸς ἔνδυμα κτενοσακούλη. Καὶ
ὁ τὴν προαίρεσιν πλούσιος οὐκ οἶδα πῶς περὶ τὰς δόσεις σμικρολογῇ. Χα-
ρίζου μοι ἀπὸ Θεοῦ πολυχρόνιος.

20.

F. 76 r.

Θεσσαλονίκης δεσπότη Θετταλίας
ἐξ ἀσεβάστου τῶν θυτῶν οὗτος λόγος.

25

Ἀναστάσεως ἡμέρα· καὶ ἡ ἀρχὴ δεξιά. Ἡ δὲ πρότασις αὕτη κατὰ κῶ-
λον μεριζομένη ἐμοὶ καὶ σοὶ πρέπει. Σὺ τε γὰρ διὰ καιρικὴν περιπέτειαν
ὅπως οὖν ἐκπέπτωκας τῆς λαχούσης σε, πάλιν δὲ διὰ τῆς ἐπανελεύσεως
ἀνέστης, ὥσπερ καὶ ἀνορθώτης, καὶ ἔστης ἄπο τοῦ θρόνου σου· καὶ τῇ 30
ἀρχῇ ταύτῃ τῶν πρὸς σέ μου γραμμάτων γένοιτο καὶ τὸ τέλος ἀκολου-
θῆσαι τὸ τῷ εὐωνύμῳ ἀντίθετον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ προοιμίου ἐς τόσον.
Χάριν δὲ καὶ εὐχαριστίαν τὴν δι' εὐχῶν ἀναπέμπειν ὑπὲρ τούτων τῷ κρα-
ταιῷ Κομνηνῷ καὶ σέ καὶ ἡμᾶς τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ. Σὲ μὲν, ὡς δι' αὐτοῦ
τῇ πόλει σου ἐπανασωθέντα, ἡμᾶς δὲ, ὡς οὕτω λαβόντας τὸν δεσπότην, 35

1 τὸν συνάδελφον, τὴν εὐφυΐαν, τὴν εὐστομίαν, τὴν λογιότητα, τὴν παρά-
 κλησιν, τὴν σύναρσιν, τὴν συγκρότησιν, ἐν οἷς πάντως ἡ χρεία καὶ ὁ καιρὸς
 ἀπαιτεῖ. Τὰ μὲν οὖν ἐλπίζόμενα τοιαῦτα. Σὺ δ' ὅτι δώσεις οἶδα καὶ
 πλείονα τῷ μὲν διὰ Θεοῦ κυβερνῶντι δεξιῶς τὰ ἡμέτερα μεγαλουργῶ Κομ-
 5 νηνῶ τὰς διὰ λόγων εὐχαριστίας, τὰς διηνεκεῖς πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ
 προσευχάς, ὡς κυβερνῶτο διὰ Κυρίου, ὡς κατορθοίη τῶν προκατορθωθέν-
 των ἀριστευμάτων ἄλλα μείζω καὶ τελεώτερα, ἡμῖν δὲ τὴν ἐνδιάθετον
 σχέσιν καὶ ὅσα ἐπισκόποις ἐξ ἐπισκόπων εἰς συναντίληψιν ἐποφείλεται.
 Εἰ δὲ καὶ ἐν τοῖς καιροῖς ἡμῶν τῶν οὐδαμινῶν καὶ ἐλαχίστων τὰ εἰς Θεὸν
 10 κατῴρθωσεν ἐν Κυρίῳ ἃ καὶ κατῴρθωσεν· λέγω θαρρούντως, ὡς ἐπὶ τῷ
 ποδὶ τοῦ μεγάλου τὴν ἀρετὴν, τὸν λόγον, τὴν σύνεσιν καὶ τᾶλλα, ὅποσα
 κοσμεῖ τὸν κατὰ Θεὸν, ἡρωϊκὰ κατωρθώσεν πάντως καὶ ἀνδρικὰ, ὑπὸ τοιοῦ-
 του ποιμένος καὶ συγκροτούμενος καὶ συνασπιζόμενος· προσεδέμην δ' ἄν
 καὶ τὴν πραγματικὴν σου οἰκονομίαν καὶ τὴν ὡς νοῆμον τοῦ κόσμου δια-
 15 κυβέρνησιν, εἰ μὴ μεγάλοις μικρὰ ἐδόκουν συγκρίνειν καὶ τοῖς ὑψηλοῖς
 ταπεινὰ καὶ τοῖς ἐκκρίτοις τὰ κάτω πάντως καὶ ὑποχείρια. Ἄλλ' ὁ Σταγει-
 ρόθεν σοφός, ἐν οἷς τὴν οἰκονομικὴν φιλοσοφίαν συντίθησιν, οὐδὲ ταῦτα τὰ
 κατὰ γῆν καὶ ἀνθρώπινα ἐπιστήμης δίχα καὶ χωρὶς ἐμπεριστρόφου τῆς
 δεξιότητος κατορθοῦσθαι δύνασθαι λέγει, ὧν ἀμφοτέρων οὐκ οἶδα εἴ τις ἀν-
 20 θρώπων τοῦ ἐμοῦ Θεσσαλονίκης τὸ πλεόν ἔχειν καυχήσεται. Ἵνα γὰρ μὴ
 χωλεύης ἐν οὐδενὶ τῶν καλῶν, προκατωρθώσω μὲν ἀρετὴν, λόγον δὲ προη-
 σκήσω, γλῶτταν δὲ ἐξηκόνθησας, καλλιρρημοσύνην δὲ ἐμελέτησας, καὶ ὡς
 εὐγενεῖς θεμελίους τῇ ψυχῇ σου ταῦτα ὑποβαλὼν καὶ τὴν ἀνθρωπικὴν σο-
 φίαν οὐκ εἶσας ἀτημέλητον, ἀλλὰ καὶ ταύτην προσαρμόσας κατὰ συνθή-
 25 κην τοῖς σοῖς παντοδαποῖς προτερήμασι· μέγα γὰρ οὕτως ἐπιστήμης τε καὶ
 συνέσεως ἐπήξω θεατὸν κατὰ Πίνδαρον¹⁾. Ὁ γοῦν εἰς γνῶσιν τοσαύτην τού-
 των ἔλθων αἰεὶ καὶ πάντα καὶ ἐν παντὶ τοῦ μὲν καθήκοντος οὐ διαπεσεῖται,
 τὰ καίρια φθέγγεται, καὶ ζυγοστατήσιν ἐκάστω τὸ τοῖς καιροῖς ἐπιπρεπές
 καὶ τοῖς πράγμασιν. Ταύτας μου τὰς περὶ σὲ ὑπολήψεις οὐκ ἐπαινεταὶ ἀγ-
 30 γελίαι παρεσάλευσαν μικροῦ καὶ παρέκλιναν, ἐξ ὧν ἐξήγγειλέ μοι τῶν ἀκου-
 σμάτων καὶ ὁ πανευτυχέστατος κύριός μου κῦρ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, ᾧ
 καὶ μᾶλλον ἐθέμην, τῷ ἀξιοματικῷ τοῦ προσώπου πρὸς τὴν τῶν λαληθέν-
 των πίστιν καθυπαχθεῖς· οὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν δοκούντων προσφερόμενος λό-
 γος ταυτόν ἰσχύζῃ τῷ προῖοντι ἐξ ἀδοξούντων. Καὶ οὐκ ἔχω μὲν εἰπεῖν ὡς
 35 παρεφθέγγα[το] οὗτος· ἐγγὺς δὲ ὅμως ἦλθον τοῦ ἀπειθεῖν, ὡς ᾧ ἐπι- ||

F. 76 v.

1) In editionibus non invenitur.

ὥς πάντας μὲν ἡμᾶς ἀνεπισκόπους καλεῖν, ἑαυτῷ δὲ μόνῳ καὶ τὸ ἐπισκο- 1
πικὸν ἀξίωμα προσκληροῦν, καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Κομνηνικὴν με-
γάλην ἐξουσίαν ὥς τινα φαύλην ἡγεῖσθαι καὶ εὐτελεῖ καὶ ἀποτοξεύειν ταύ-
την τὰ δάκνοντα. Καὶ ἀμαθίαν μὲν θρασεῖς ποιεῖν, τὸ πεπαιδευμένον δὲ
ὀκνηροῦς, τὸ Θουκυδίδειον ἀποφθέγγεται¹⁾. Καὶ ὁ τῆς δευτέρας μερίδος, οὐκ 5
οἶδα, πῶς συνιδεῖν οὐκ ἔχω, εἰ μὴ κατὰ κρίσιν τοὺς οἰκείους λόγους οἰκο-
νομιῶν. Τὰ μὲν οὖν ἀκούσματα ταῦτα, ἀκοῦσαι δὲ τὰ συμφέροντα·
γλῶσσαν μὲν γὰρ ἀρκοῦσαν ὥς πρὸς τὴν σὴν οὐχ ἔχομεν σύνεσιν, ὥτα
δὲ ἴσως. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ συμβιβάσοι
τὰ καθ' ἡμᾶς. Κἂν ἀποφώλιοι λελογίσμεθα, ὀνειδίσω ἀδελφικῶς, ὥς μὴ 10
τὰ προσρητικὰ ἡμῖν ἐγχαράξαντα, ἵν' ἐκ σοῦ μᾶλλον, καὶ μὴ ἐξ ἐτέρων
τῶν ἀγγειλάντων τὴν εἰς τὴν τῶν Θετταλῶν ἐνδημίαν σου, τὰ χαρμόσυνα
καρπώσωμεθα. Ἀγαπητόν ὅμως τὸ ἀγαθόν, κἂν ὅθεν ἂν ἀπαγγέλληται.
Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διατηροίη σε πολυχρόνιον, μεμνημένον, κἂν ἀναξίου, καὶ
τῆς ἡμῶν οὐθενότητος.

21.

15

F. 53 v.

Πρὸς τὴν δέσποιναν κυράν Μαρίαν.

Δέσποινά μου ἁγία καὶ κραταιά! εὐχομαι ὑγιαίνειν τὸν κραταιὸν καὶ
ἅγιον μου αὐθέντην καὶ βασιλέα καὶ τὴν βασιλείαν σου καὶ τὰ ἐκ Θεοῦ
δοθέντα σοι τέκνα βασιλεία. Ζῶ καὶ αὐτός, μέχρι καὶ τῆς τρισκαιδεκάτης
τοῦ Μαρτίου ἀναμείνας ἐν τῇ Ἄρτῃ διὰ τὴν ἀρρωστίαν καὶ τὸν χειμῶνα· 20
παρέμεινα δὲ τὸν τοσοῦτον καιρὸν πάντοθεν ἀπαράκλητος, ἀπὸ μόνης δὲ
τῆς βασιλείας σου διὰ τῶν προσκυνητῶν γραμμάτων σου καὶ τοῦ καλοῦ
Μονομάχου παρακληθεῖς. Οὗτος γὰρ πάσης ἐγένετό μοι παρηγορίας καὶ
παρακλήσεως αἷτιος, ψωμίζων, ποτίζων καὶ ἀπὸ πάντων παρηγορούμενος.
Ἄλλον δὲ τινα οὐδὲ παρακαλοῦντα εὖρον οὔτε συλλυπούμενον. Ἀλλὰ καὶ 25
αὐτός ὁ πολλὰ κακὰ παθὼν ὑπ' ἐμοῦ Ἄρτης, ἵνα μὴ καινοτομηθῇ εἰς τὸν
μητροπολίτην ἀσταφίδας καὶ κάρυα, μόνον με καταλιπὼν, εἰς τὸν Ἀχε-
λῶν καὶ ἀλλαχοῦ ὑπεχώρησε, τῷ μὲν φαινομένῳ ἰατρείας χάριν ἔλεγε,
τῷ δ' ἀληθεῖ, ἵνα μὴ τὰ πράσα αὐτοῦ εἰς τὸν μητροπολίτην καινοτομήσῃ.
Χάρις οὖν τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἁγίᾳ σου βασιλείᾳ, ὅτι αὐτός μὲν ἐλέησέ με, σὺ 30
δὲ διὰ γραμμάτων οὐκ ἐπαύσω παρηγοροῦσά με. Καὶ ἀξίωσαί με ὁ Θεὸς καὶ
ἐν Θεσσαλονίκῃ προσκυνῆσαι τὴν βασιλείαν ὑμῶν καὶ τῆς ἐν τῇ βασιλικῇ
στεφηφορίας μὴ στερηθῆναι λαμπρότητος. Ἡ ἀντίληψις τῆς βασιλείας σου
χαρισθεῖ μοι πολυχρόνιος. Τὴν κυράν Εἰρήνην μου ἀπὸ καρδίας ἀσπάζομαι.

1) Thuc. II. 40: ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὀκνον φέρει.

22.

Πρὸς τὸν κραταιὸν βασιλέα.

- 1 Ὡς εὐτυχές μοι τὸ γράμμα τοῦτο, κράτιστε βασιλεῦ, καὶ τῶν πρὸς F. 77 r.
 σέ μου γραμμάτων πάντων εὐδαιμονέστερον. εἰ δὲ καὶ τοῦτο κάκεῖνα περὶ
 σέ τὰ γράμματα ἦν καὶ μίαν πάντα εἶχον ὑπόθεσιν, τὸν ἐμὸν καὶ τότε
 καὶ νῦν βασιλέα, καὶ εἰς ἐκφανέστερον ἄρτι ἐξήπλωταί σοι ὄνομα τὸ ὑπὲρ
 5 πᾶν ἀξιωματικὸν ἀνθρώπινον ὄνομα· ἀλλ' ὅσον τοῦ ἄρχειν ἀπλῶς καὶ τοῦ
 βασιλεύειν ἐστὶ τὸ διάφορον, τόσον, οἶμαι, καὶ τὰ πρὸς βασιλεῖς πεμπό-
 μενα γράμματα ἀξιωματικώτερα πάντως τῶν πρὸς τοὺς δίχα βασιλικοῦ
 ὀνόματος χωρῶν καὶ πόλεων ἄρχοντας. Οὕτως ἐξηυγενισμένον μοι τοῦτο
 τὸ γράμμα, οὕτω μακάριον, οὕτως εὐδαιμον! καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ δυστυχῇ,
 10 μήπω κράτει τῷ σῶ γενόμενος ἐμφανῆς μηδὲ τὴν συνήθη ἀφοσιωσάμε-
 νος τούτῳ εὐνοϊκὴν καὶ ὑποπεπτωκυῖαν προσέλευσιν. Ἐχει δὲ τὸ μὲν πρό-
 θυμον ἢ ψυχὴ, τὸ δὲ βαρὺ καὶ γεῶδες αὐτῆς ἐφόλκιον ἀσθενεῖ, καὶ δε-
 σμεῖται τούτῳ δούλῳ δεσπότης καὶ τῶν οἰκείων θελητῶν οὐκ ἔχει ἐντέ-
 λειαν. Ὡς βίας ταύτης καὶ ἀναρμόστου συναρμογῆς! ὅτι δούλῳ τυραννεῖται
 15 δεσπότης καὶ τὸ συνέχειν ταχθὲν συνεχόμενον γίνεται, καὶ τὸ κινεῖν ὑπὸ
 τοῦ κινουμένου ἐπέχεται καὶ ἀργοῦσιν ἐντεῦθεν τὰ βουλευτὰ τῇ ψυχῇ καὶ
 αὕτῃ ὥσπερ οἰκετικῶς τῷ δούλῳ πρόσπολος γίνεται. Εἰ μὴ γὰρ ταῦτα
 ἦν καὶ τὸ ἀκόλουθον δίκαιον ἐν ψυχῇ καὶ σώματι ἦν, εἶδεν ἂν πρό πολ-
 λοῦ καὶ γῇ Θετταλῶν καὶ τὰ ἐπέκεινα ὅρια καὶ δρόμον ἡμῶν τῶν χωλῶν
 20 καὶ ὡς ἐλάφους ἀλλομένους τοὺς γέροντας. Νῦν δὲ ἀκουσιάζοντος μὲν τοῦ
 σώματος, ἐκουσιάζοντος δὲ τῆς ψυχῆς, δυσὶν ἐγὼ μερίζομαι πάθεσιν, καὶ
 ὁρμῶ μὲν· πάθος γὰρ ψυχῆς ἢ ὁρμὴ· ἐπέχομαι δὲ τῇ ἀρρωστία τοῦ
 σώματος, καὶ ἀπροσκύνητος ἐς δεῦρο τὰ εἰς ἐμὲ ὁ κραταιός, ὁ δυνάστης,
 ὁ ἰσχυρός, ὁ ἀήττητος. Εἰ δέ τι δεῖ με τροπολογῆσαι καινότερον, τίς ἐκεῖ-
 25 νος ὁ ἀμπελών; ποία δὲ ἦν ἐπὶ τούτῳ φυλάκισσαν τίθησιν ἢ νύμφη τοῦ
 ἄσματος¹⁾; μήποτε φυλάκισσα μὲν τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ, τοῦτο δὲ ἀμπε-
 λῶν, ὅτι τὸν μὲν ἐκ τῆς ψυχῆς φραγμὸν περιτίθεται, κείρεται δὲ παρὰ τῶν
 νοῦν ἐχόντων τῷ κριτικῷ τοῦ λογιστικοῦ τὰς ἀνοήτους ἐπιθυμίας ὡς κλη-
 ματίδας [ἀ]κάρπους, σκάπτεται δὲ σκαφεῖω τοῦ λογισμοῦ, || λογιζομένου F. 77 v.
 30 πάντως ὀρθά, καὶ τὸ σκάμμα τοῦτο βαθύ, ὡς καὶ τὸν καρπὸν ἐνέγκῃ καὶ
 πέπειρον καὶ ἄδρὸν τὸν βότρυν, λέγω τῆς ἀρετῆς, καὶ τῷ τούτου ἀπο-
 θλιμμῷ Θεὸν εὐφράνῃ τὰ πρῶτα καὶ καρδίας τῶν ἀνθρώπων τὰ δεύτερα.
 Ναί, ταῦτα καὶ οὕτως ἔδει ποιεῖν καὶ οὕτω τὸν ἀμπελῶνα τοῦτον ἐργά-

1) Cant. cant. 1, 6.

ζεσθαι, ἀλλὰ παθαινομένη πάλιν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ τοῦ ἄσματος ἡ τροπολο- 1
 γουμένη αὕτη φυλάκισσα—«ἀμπελῶνα» φησὶν «ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα»¹⁾), ὡς
 καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ τὸ σῶμα τὸ ἑαυτῆς, καὶ παρὰ τοῦτο ἄκανθαν μὲν καὶ
 τρίβολον ἀνατέλλει, τὴν κεντρίζουσιν ἁμαρτίαν, καὶ ταῖς ἀρρωστίαις ὡς- 5
 περ χερσομανεῖ καὶ δι' αὐτῶν κλिनοπετεῖ καὶ παθαίνεται. Ὅθεν καὶ σῆ- 5
 μερον μὲν ποδάγραν ἔχει πιέζουσιν, ἐσαύριον δὲ χειραλγίαν φέρει πικραί-
 νουσιν· ἡ δεξιὰ μοι καὶ γὰρ τὴν ἐνεργητικὴν ἠρνήσατο δύναμιν. καὶ τούτῳ
 χλωρῷ ξηρῷ ξηρὰ τὰ δηλωθέντα πρέμνα συνήρτηται. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐμὴ
 οὕτως ἔχει, ἡ δὲ σῆ, ὧ δέσποτα καὶ βασιλεῦ ἡμέτερε, ἔθνη ἐξολοθρεύ-
 σει—λεγέτω μετ' ἐμοῦ καὶ Δαυὶδ — καὶ πολεμίους ἐκβαλεῖται λαοὺς καὶ 10
 τοὺς ὁμογενεῖς καταφυτεύσει²⁾), καὶ ἔμπνους σοι καὶ ῥιζωθήσεται καὶ
 αὐξηθήσεται ἡ φυτεία σου, ἵνα καὶ ὁ φυτεύσας χαίρῃ, καὶ τὴν εὐχαριστίαν
 τῷ φυτευτῇ προσάγῃ τὸ φύτευμα. Ἐγὼ δ', εἰ μὲν ἐπιβιῶ, καὶ ὀφθῆσο-
 μαι τῷ προσώπῳ σου καὶ ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου χορτασθήσο-
 μαι· εἰ δὲ τῆς ζωῆς ἀνεκλωσθῇ μοι ὁ μίτος, ἀλλὰ καὶ τότε οὐκ ἐπιλή- 15
 σομαί σου, οὐδ' ἄνευκτά σοι τὰ ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ τελευταίαν φιλοφροσύνην
 ἀποπληρώσω σοι τὰς εὐχάς. Τὸ δὲ παρὸν τὸ συμπαθὲς χαρίζου μοι καὶ
 τὸ σύννηθες ἀντιληπτικόν, ἵνα παράκλησιν ἔχω ταῦτα καὶ τῶν ἐμῶν ἀρρω-
 στιῶν καὶ τῶν ἐμῶν κατακλίσεων.

23.

Τῷ κραταιῷ βασιλεῖ.

Ε. 60 r. Ἡ φωνή σου ἠκούσθη, μέγιστε βασιλεῦ καὶ ὅσον ὅσον κύριε χριστέ, 20
 πρὸς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς· τοιαῦτα γὰρ ἡ Ναύπακτος πρὸς τὰ ἀνω-
 τερικώτερα ταῦτα καὶ ὑψηλότερα· καὶ ὡς ἐκέλευσας, ἡγειράς με Λάζαρον
 ἄλλον, ὡς ἀπὸ τάφου, τῆς κλίνης· ἐνεθαπτόμενη γὰρ ὡσανεὶ τῷ κραββάτῳ
 διὰ τὴν ὁλοσώματον πάρεσιν ὅλα δὲ τὰ τοῦ τότε θαύματος πληρῶν ἐν
 ἐμοὶ «λύσατε αὐτόν» προσεῖπας «καὶ ἄφετε ὑπάγειν», καὶ κατὰ τὸ πρόσταγ- 25
 μά σου τῶν ἐνταφίων ἀπελύθην δεσμῶν. Τίνων τούτων; τῆς ἀκηδίας, τῆς
 ἐκ τοῦ γήρως ταλαιπωρίας, τῆς τῶν ποδῶν ἀσθενείας· καὶ ἐβάδισεν ὁ νε-
 κρὸς ἄχρι καὶ τοῦ Κίτρου αὐτοῦ. Ἐνα δὲ ἀπὸ τῶν ἐμῶν πρὸς τὴν βασι-
 λείαν σου στείλας, ἐρωτῶ, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ
 τῶν μαθητῶν μου φάγω. Ἐμοὶ δὲ πάντως εἰσὶ μαθηταὶ οἱ παρ' ἐμοῦ τρα- 30
 φέντες καὶ παιδευθέντες, πάσχα δὲ ἡ ἀπὸ τῆς μακρᾶς ὁδοιπορίας διάβα-
 σις πρὸς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐλπιζομένην ἀνάπαυσιν ὑπὸ σοῦ. Μῆτε γοῦν

1) Cantic. cant. 1, 6.

2) Psal. 43, 3.

1 ἀνώγεων ἐστρωμένον καὶ μέγα τῷ ἀποστόλῳ μου δείξης μήτε διωρό-
 φους οἰκίας καὶ τριωρόφους, τόπον δέ τινα ἀέρι καταπνεόμενον καὶ τὴν ἐξ
 ὕδατος γλυκεροῦ παράκλησιν ἔχοντα. Καὶ χαῖρε, κράτιστε θαυματουργέ
 βασιλεῦ, ὅτι καὶ νεκροὺς μόνῳ λόγῳ διανιστᾷς || καὶ μέλη παρειμένα ῥή-
 5 ματι τῷ σῶ ἄρτιεῖς καὶ πλέον ὥδε τοῦ Λαζάρου τερατουργεῖς· ἐκεῖνος
 μὲν γὰρ ἐκ τοῦ τάφου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἐβάδισεν, ὀλίγον δὲ τὸ ἀπ’
 ἐκείνου πρὸς τὴν Βηθανίαν διάστημα· ἐγὼ δὲ ὁ μεταχρόνιος Λάζαρος εἰς
 Θεσσαλονίκην ἀπὸ Ναύπακτον, ὁδὸν δολιχὴν ἀργαλήν τε¹⁾).

24.

10 [Πρᾶξις συνοδική περὶ τῆς τοῦ δεσπότου Θεοδώρου εἰς βασιλέα F. 58 r.
 ἀναγορεύσεως].

Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος περὶ τῆς εἰς Χριστὸν διαλεγόμενος πίστεως,
 καρδίᾳ μὲν, φησι, πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς
 σωτηρίαν²⁾. Τοῦτο τὸ ἀποστολικὸν οἰκειούμενοι καὶ ἡμεῖς οἱ κατὰ μοῖραν
 15 ταύτην τὴν δυτικὴν ἐπίσκοποι πάντες, ὅσοι θρόνων ὑψηλοτέρων καὶ τα-
 πεινοτέρων ὑπάρχομεν πρόεδροι, ὅπερ ἐπιστεύσαμεν εἰς δικαιοσύνην καρ-
 δίας, τὴν ἀναγόρευσιν δηλαδὴ καὶ στεμματοφορίαν καὶ χρῖσιν τοῦ κρα-
 τιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως κῦρ Θεοδώρου τοῦ Δούκα,
 τοῦτο καὶ στόματι ὁμολογοῦμεν καὶ χειρὶ γράφομεν. Αὐτὸς γὰρ ἐγένετο
 20 ῥύστης μετὰ Θεὸν καὶ σωτὴρ ἡμέτερος καὶ αὐτοτελὴς σωτηρία, πολλοὺς
 μὲν πόνους ὑπομείνας ἔνεκα τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν, πολλοὺς δὲ ἰδρωτάς
 κενώσας ὑπὲρ ἡμῶν, καί, τὸ τοῦ ποιητοῦ ἐγκαίρως εἰπεῖν, νύκτας ἀύπνους
 ἰαύων καὶ ἡματα διαμετρῶν αἱματόεντα³⁾ ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων
 καὶ συμπλοκῶν ὑπὲρ ἀφανισμοῦ μὲν τελείου τῶν καταπολεμησάντων
 25 ἡμᾶς ἀθέων Λατίνων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐκ τοῦ Αἵμου Σκυθῶν· Ζυγὸν αὐτόν
 ἢ κοινὴ συνήθεια ὀνομάζει. Ἐκ τούτων τῶν κόπων, ἐκ τούτων τῶν ἰδρώ-
 των, ἐκ τούτων τῶν ἀγώνων, καὶ ἐκ τοῦ (?) πάντα τὰ καθ’ ἡμᾶς μέρη ταῦτα
 τὰ δυτικὰ ἰδρωσὶν ἀμέτροις καὶ πόνων ὑπερβολαῖς ἀπαξάπαντα αἰχμαλω-
 τισθέντα τε καὶ ἀφανισθέντα εἰς τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν ἀποκαταστή-
 30 σας διαγωγὴν καὶ κατάστασιν καὶ πολλοὺς μὲν καὶ δυσαρίθμους ἀνακα-
 θάρas ὀχθους Λατινικοὺς τε καὶ Σκυθικοὺς, πολλὰ δὲ ἐπίσκοπεῖα Θεοῦ
 καὶ ἱερὰ μοναστήρια τῆς Λατινικῆς καὶ Σκυθικῆς λυτρωσάμενος μιαρίας,
 ἐν τούτοις μὲν τοὺς φυγάδας τοῦ Κυρίου ἀρχιερεῖς ἐμπρέπειν ταῖς σφετέ-

1) Odyss. 4,393.

2) Rom. 10, 10.

3) Iliad. 9, 325.

ραις ἐπισκοπαῖς ὠκονόμησεν, ἐν τούτοις δὲ τοὺς ἡγουμένους αὖθις ἀπεκατ- 1
 ἔστησεν, ὡς καὶ τούτους κάκεινους τῶν οἰκείων προβάτων αὖθις ἀγελαρ-
 χεῖν. Τὸ δὲ μεῖζον εἰπεῖν καὶ ὁ παρὰ παντός ὠμολόγηται στόματος, ὡς
 διαφόρων βασιλέων ἀπόγονος καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν ἀναγωγὴν δικαιούμε-
 νος, ὡς στρατιώτης ἔμπυρος, ὡς ἄγρυπνος φύλαξ, τὴν τῆς βασιλείας ἀντι- 5
 μισθίαν ἀντέλαβεν ἐπισκοπικαῖς ὁμολογίαις καὶ λοιπῶν ἱερέων καὶ μονα-
 χῶν καὶ στρατιωτῶν ἐπικρίσει καὶ πάντων τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν, καὶ
 εἰς τὸ τῆς βασιλείας οὕτως ἀναβεβῆκει ἀξίωμα. Καὶ τοῦτον μόνον βασιλέα
 ὁμολογοῦμεν καὶ τοῦτον στέφομεν καὶ τοῦτον χρίομεν καὶ τὰ πιστευθέντα
 παρ' ἡμῶν καὶ ὁμολογηθέντα εἰς δικαιοσύνην, εἰς σωτηρίαν καὶ ταῖς οἰ- 10
 κείαις ὑπογραφαῖς βεβαιούμεθα. Ἀμήν.

25.

Τῷ βασιλεῖ.

- F. 58 r. Ἀγιέ μου δέσποτα καὶ βασιλεῦ θέσωστε, θεοφρούρητε! Πολλά με τὰ
 πείθοντα ἐκτενέστερον τῆς βασιλείας σου ὑπερεύχεσθαι· τὸ πρᾶον, τὸ ἡμε- 15
 ρον, τὸ χάριεν, τὸ ἐλεύθερον, ἢ πρὸς πάντας ἐκ ταπεινώσεως μία καὶ ἡ
 αὐτὴ συγκατάβασις. Καὶ ἄλλος μὲν τυχὸν βασιλεὺς καὶ τὴν ὀφρὺν ἴσως
 F. 58 v. ἄρη καὶ διὰ λειμμάτων τὰς ὁμιλίας ποιήσεται καὶ ἀγνοήσει || τὴν φύσιν,
 ὡς βασιλέως καὶ ιδιώτου μία καὶ ἡ αὐτή, ἐντεῦθεν ἀποστρέψει τοὺς
 ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος, ἢ καὶ ποτε καὶ βύσει πρὸς 20
 τὰς ἀναφορὰς ἀκοήν, ὡς μὴ φωνῆς ἀκοῦσαι τῶν δεομένων, συνάξει τε
 τὰς ὀφρῦς καὶ χαλάσει τὸ ἐπισκύνιον, ἀξίωμα τὸ βασιλικὸν οἰόμενος πα-
 ραδεικνύειν ἐκ βλοσυρότητος καὶ τῷ σχήματι τῷ τοιοῦτῳ τὰς πρὸς αὐ-
 τὸν ἐντεύξεις ἐναποκρούεσθαι, καὶ τὴν βασιλείαν ἡγήσεται οὐκ ἀρχὴν ὑπερ-
 ἔχουσιν, ὅπερ ἐστίν, ἀλλὰ διαστολὴν τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἀποχώ- 25
 ρησιν καὶ τῆς φυσικῆς ταυτότητος ἀποξένωσιν. Ἄλλ' οὐ βασιλικῶς ποιή-
 σει οὗτος ὁ βασιλεὺς οὐδὲ Χριστοῦ μιμήσεται συγκατάβασιν. Τὸ γὰρ ἄλ-
 λογενὲς, ὡς ἔοικε, καὶ τὸ κόκκινον ἢ τε καταμάργαρος ἐσθῆς καὶ ὁ στέ-
 φανος τοῦ τοιοῦτου βασιλέως ὑπεκκρούοντα ἄλλον εἶναι τοῦτον παρὰ
 τοὺς ἄλλους ὑπόθωνται καὶ φύσιν ἐξηλλαγμένην τε καὶ ἀλλόκοτον. Ὁ δὲ 30
 τοιοῦτος καὶ ὀργιεῖται ταχέως καὶ ἐν σποδιᾷ, τῇ ψυχῇ, παραφυλάσσεται
 τὴν ὀργὴν καὶ ὑπανάψει ταύτην μετόπισθεν καὶ τὸν κότον ἐκεῖνον θήσε-
 ται εἰς συντέλειαν καὶ τοῖς ὀργισθεῖσι τὸ ἀνταπόδομα ἀνταποδώσεται.
 Καὶ πῶς ὁ τοιοῦτος ἐτυμολογηθήσεται βάσις εἶναι λαοῦ καὶ ἔδρα καὶ στή-
 ριγμα, τῷ ὑπηκόῳ μὴ προσφερόμενος εὐμενῶς μηδὲ διαλύων ὀργὴν, ἀλλ' 35
 ὡς ἐν μοχλίῳ τῇ ὀργίῳ ψυχῇ ὑποσαλεύων οἶον καὶ ὑποσπῶν τοὺς θε-

1 μελίουσ τῆς εἰς αὐτόν ἀγάπης τῶν ὑπηκόων παρακινῶν τε τούτους καὶ
 παρασαλεύων ἐντεῦθεν τῆς πρὸς αὐτόν εὐνοϊκῆς διαθέσεως; Ἄλλ' οὐ σὺ
 τοιοῦτος· ἐξ ἰλαρότητος δὲ, ἐξ ἐλευθέρου τοῦ ἡθους, ἐξ ἀπλότητος ψυχι-
 κῆς ἓνα τῶν πολλῶν ἡγῇ σεαυτὸν καὶ πάντας ἔλκεις εἰς τὴν σὴν ἐπι-
 5 πόθησιν. Καὶ πῶς ἀξίως ἐπαινέσομαί σου τὰ μέτρα τῆς πρὸς ἡμᾶς χρι-
 στομιμῆτου συγκαταβάσεως; Εὖ γὰρ εἰδὼς, ὡς πηλὸς οὐ διαφέρει πηλοῦ,
 καὶ ἐξωθεν χρυσῷ περιχρῶζεται, τὴν μὲν βασιλείον ἀμπεχόνην φορεῖς,
 τὴν δ' ἔνδον φύσιν οὐκ ἀγνοεῖς, καὶ γίνεται σοι ἡ γνῶσις αὕτη ἀρχὴ καὶ
 μέση καὶ τελευτὴ ταπεινώσεως. Εἰ δὲ βούλει, καὶ ὥσπερ χρυσῇ σφραγι-
 10 δεσ καὶ ἀργυρᾷ σιδηρέα τε καὶ χαλκῇ ἐκτυποῦσαι κηρὸν τὴν μὲν ὕλην
 διάφορον ἔχουσι, τὸ δ' ἐκτύπωμα οὐ διάφορον· οὕτω βασιλεὺς καὶ ὁ δεῖνα
 καὶ ὁ δεῖνα καὶ ὁ καθ' ἕκαστα· ἐξωθεν μὲν ἀλουργίς πορφύρα καὶ μάργα-
 ροι, ἔσωθεν δὲ διάπλασις ἡ αὕτη καὶ τὸ φυσικὸν ἐκσφράγισμα ἀπαράλλα-
 τον. Ταῦτα καὶ τὰ πλείω τῶν σῶν, ὅποσα τὸν τοιοῦτον βασιλέα κο-
 15 σμοῦσι, καὶ τὰς ὑπὲρ σοῦ εὐχὰς προκαλοῦνται μου, καὶ σιωπῶσα καὶ φθεγ-
 γομένη ἐντευξίς γίνομαι σοι τὰ εἰς Θεόν. Καὶ ἄλλος μὲν ἢ εἶδεν ἢ ἤκου-
 σε τῶν τινα βασιλέων τῷ στήθει θαλαμεύοντα τὴν ὀργήν· σὺ δὲ οὐκ
 αὐτῆμαρ καταπέττεις τὸν χόλον, ὡς Ὀμήρῳ δοκεῖ¹⁾), οὐδὲ κοτέεις ἐς χρο-
 νικὰ διαστήματα, εὐθύωρον δὲ καὶ ὀργίζῃ καὶ εὐθύωρον συγχωρεῖς. Οἶδεν
 20 ὁ λέγω ἢ ἐν Ἄρτῃ κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης ὀργῇ, ἥτις ἀνήφθη μὲν, ὡς
 πυρός, ἐκ τοῦ πάραυτα δ' ἀπέσβη, ὥσπερ σπινθήρ. Καὶ ὁ περὶ τῶν θα-
 λασσίων κυμάτων φησὶν ὁ Δαυίδ· ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν καὶ κα-
 ταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων, ἢ ἀναβαίνουσιν ὡς ὄρη καὶ καταβαίνουσιν
 ὡς πεδῖον²⁾· τοῦτο καὶ τότε ἦν ἰδεῖν ἐνεργούμενον· ἀναψιν ὀργῆς ἐκφανῇ
 25 καὶ σβέσιν ταύτης ἀκόλουθον, ὡς συναφθῆναι ἀλλήλοις κατὰ τὰ ἐν σώ-
 μασιν ἀλληλένδετα καὶ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸν οἶκτον. Βαβαὶ τῆς συν-
 τόμου σβέσεως τοῦ τότε θυμοῦ καὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν τὴν σὴν κλυδωνίου
 καὶ τῆς συντρόχου γαλήνης. Οὕτω βασίλευε, βασιλεῦ, οὕτως ὀργίζου,
 οὕτως συγχώρει, ὡς μήτε τὸν κότον παραμένειν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τοῦτ'
 30 ἀπὸ κότον ἐκ τοῦ κεῖσθαι παρανομάζεσθαι καὶ τὸν οἶκτον τοῦ τοιοῦτου
 πάθους μὴ διαζεύγνυσθαι· ὅποῖα ταῦτα ἐν τῷ ἐμῷ σοι βασιλεῖ κατεῖδον
 ἐγώ, ἐν τοιοῦτοις καιροῖς πολλάκις παρατυχών. Καὶ σὺ μὲν οὕτω ποίει,
 καὶ Κυρίου ὀργὴν οὐ φοβηθήσῃ ποτέ, οὐδ' ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν ἀοργήτου
 ἰδῆς τοῦτον εἰς τὸ παρὰ φύσιν κινούμενον, τὴν ὀργήν, ἀλλ' ὅλον ἴλεων,
 35 ὅλον συμπαθῇ, ὅλον ἀοργήτον || τὰ εἰς σέ. Καὶ τὰ μὲν σὰ οὕτως ἔχοι F. 59 r.
 καὶ ἔξοι. Ἐμὲ δὲ καὶ ἡ τοῦ Μαρτίου τρισκαιδεκάτῃ εἶδε κατὰ τὴν Ἄρταν

1) Ilad. I, 81.

2) Psal. 103, 8.

τῇ κλίνῃ προσηλωμένον· τὰ γόνατά μου γὰρ ἡσθένησαν, οὐκ ἀπὸ νηστείας, 1
ὡς ψάλλει Δαυίδ¹⁾), ἀλλ' ἐκ μοχθηροτέρας τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐξ ἁμαρτημά-
των κακώσεως, καὶ καθ' ἑαυτὴν μὲν τὴν ποδοκάκην ἐμίσησα, ἡγάπησα
δὲ ἄλλως, ὅτι τῶν κατὰ Ναύπακτον ὁδυνῶν ἐπὶ καιρὸν ἐλυτρώσατο,
καὶ τὸ φευκτὸν καθ' αὐτὸ ἐγένετό μοι δι' ἕτερον αἰρετόν. Καὶ ἀξιωθείν 5
καὶ ἐπιζῆσαι καὶ τοῦ ἐμοῦ σου βασιλέως αὐθις κατατρυφῆσαι, μὴδ' ἐς
τοσοῦτον ἐλάσαι με τὸ δυστύχημα, ὡς τῆς σῆς στεφηφορίας ἀπολειφθῆναί
με καὶ τῆς κρίσεως, ὃ καλὲ βασιλεῦ, ὃ τὰ πάντα χρηστὲ, ὃ τὰ εἰς ἐμὲ
συμπαθέστατε. Καὶ ὡς τοῦ εὐχὴν ἐπαναλαβεῖν, δώῃ σοι Κύριος πάντα τὰ
αἰτήματα τῆς καρδίας σου καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου πληρῶσαι· ἃ εἰσιν, 10
ὡς ἐγὼ εὐστόχως ὑπολογίζομαι, πάντα συμπατῆσαι ἐχθρὸν καὶ γῆν πα-
τῆσαι τῆς Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐκεῖσε βασιλείοις αὐλήν. Ἀκό-
λουθον δὲ τῷ πατήματι τούτῳ καὶ ἡ ἐπὶ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ κάθισις
καὶ ὅσα τῇ καταστάσει ταύτῃ ἐπόμενα. Ἐμοὶ δὲ γίνου κατὰ τε τὸ παρὸν
καὶ εἰς τὸ ἐξῆς προνοητικὸς καὶ φιλεύσπλαγχνος· τὸ γὰρ γῆρας τοῦτο τὸ 15
βαθὺ καὶ λυπρὸν καὶ προνοίας χρήζει βασιλικῆς καὶ τῆς ἐνδεχομένης
περιποιήσεως.

26.

Πρὸς τὸν πατριάρχην πιττάκιον τῶν ὅλων ἀρχιερέων σχεδιασθὲν
παρὰ τοῦ Ναυπάκτου.

20

F. 68 v. Χρόνιον ἡμῖν τοῖς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντίνου πόλεως
θρόνον δυτικοῖς μητροπολίταις καὶ ἀρχιεπισκόποις καὶ τοῖς ὑφ' ἡμᾶς ἐπι-
σκόποις, ἔτι δὲ καὶ τῇ κατὰ Βουλγαρίαν αὐτοκεφάλῃ ἀρχιερατικῇ ἐξουσίᾳ
καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἐπισκόποις· ἠθέλησε γὰρ καὶ αὕτη τῷ ἀξιωματικῷ
τοῦ σφετέρου θρόνου τὴν παροῦσαν ἡμετέραν ἀναφορὰν καὶ δι' ἑαυτῆς 25
συγκροτῆσαι· τὸ πρὸς τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου γράμμα τοῦτο καὶ τὴν
ιεράν τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων ὁμήγυριν, παναγιώτατε ἡμῶν δέσποτα
καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα, καίτοι ἐχρῆν κατὰ τὴν ἐν πνεύματι ἐνωσιν
οὕτω καὶ γράμμασιν ἐνοῦσθαι τὴν ἀνατολικὴν ἱεραρχίαν καὶ δυτικὴν, καὶ
ἡμᾶς μὲν· μετὰ τῆς ἐνδεχομένης πνευματικῆς ταπεινώσεως πρὸς τὸ σὸν 30
ὕψος ἐγγραμματῶς διομιλεῖσθαι, σὲ δὲ πάλιν τοῖς αὐτοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς
ἐποπτεύειν καὶ καταφωτίζειν τὰ δυτικὰ λαμπάσι σῶν ἀρετῶν, φωταυγείαις
ἐπιστολῶν. Ἐπρεπε ταῦτα καὶ μὴ τὴν παλαμναίαν τῶν πραγμάτων φο-
ρὰν καὶ τὸν κατασχόντα τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην βίαιον κλύδωνα ἐπὶ

1) Psal. 108, 24.

1 τοσοῦτον ἰσχυῖσαι, ὡς καὶ τὸν ἐν ἡμῖν πνευματικὸν σύνδεσμον διαλύσασθαι
 καὶ σῶμα διελεῖν ἐκκλησίας τῆς ἡνωμένης ἐν πνεύματι. Ὅπερ ἡμεῖς ἐκ
 τῶν κατωτέρω δηλωθησομένων τεκμηριούμενοι γεγονάμεν ἐν κοινοβουλίᾳ
 κατὰ τὴν Ἄρταν, ἐνδημοῦντος ἐν ταύτῃ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βα-
 5 σιλέως, καὶ κοινὴν πρεσβείαν ἐποιησάμεθα πρὸς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ βασι-
 λείαν ἐκχωρηθῆναι παρ' αὐτοῦ τῇ καθ' ἡμᾶς τῶν ἐπισκόπων ὁλότῃτι
 ἀνενεγκεῖν πρὸς τὸ τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης σου ὕψος περὶ ἐκκλησιαστικῶν
 ζητημάτων· ἅπερ, ὡς οἴομεθα, τέλος λαβόντα χρηστὸν, πλέον καὶ σὲ με-
 γαλυνούσιν ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀναφορὰν καὶ τὸ μνημόσυνόν σου ἐπιστη-
 10 ρίζουσι καὶ ἡμᾶς ἀπαλλάξουσι διχονοίας ἀπάσης καὶ πίστιν ἐμφυτεύσουσι
 ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς τοῦ πατριάρχην ἔχειν ἡμᾶς κοινὸν φροντιστὴν καὶ
 μὴ διαιροῦντα τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐνοῦντα μᾶλλον καὶ συμβι-
 βάζοντα. Ὁ δὲ, ὅποιος οὗτος εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος καὶ περὶ τὴν πίστιν
 θερμότατος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀταραξίας ἐπιθυμῶν, εὐθὺς ἐκέλευσε
 15 καὶ τὸ γράμμα πρὸς τὴν σὴν μεγάλην ἁγιωσύνην σχεδιασθῆναι καὶ τὴν
 ἀναφορὰν τῶν αἰτουμένων γενέσθαι· ἃ καὶ ἐπὶ κεφαλαίων ἔχουσιν οὕτως.
 Πληροφοροῦμεν τὴν μεγάλην ἁγιωσύνην σου ἐν ἀδόλῳ συνειδήσει καρδίας,
 ἐν γνώμαις ἐλευθέραις, ἐν γλώσσαις ἀληθευσούσαις, ὡς ἀθέλητόν ἐστι τῷ
 ἡμετέρῳ κραταιῷ βασιλεῖ ἀρχιερεῖς ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τὰς ἐν δύσει χηρευού-
 20 σας ἐκκλησίας καὶ χειροτονεῖσθαι καὶ καταπέμπεσθαι· καὶ οὐ βαδῖ τὸ δι' ὃ,
 πρόχειρον δὲ καὶ τῇ διακρίσει τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης σου πρόδηλον, καὶ
 ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου διαφωτίζομεν, ὥσπερ τὸ δοκοῦν
 σκοτεινόν· εἴ τινα τῶν ἐνταῦθα καὶ παρ' ἡμῖν ἀνθρώπων — πολλοὶ δὲ καὶ
 λόγου καὶ ἀρετῆς εἰσι μέτοχοι — ἢ καθ' ἡμᾶς ἁγία ἐπιλέξεται βασιλεία καὶ
 25 τοῦτον αὐτόθι ἀποστελεῖ, ἐφ' ᾧ προστατῆσαι ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἅρα
 καὶ εὐκόλως δεχθήσεται ὁ τοιοῦτος καὶ δίχα τινὸς ἐξετάσεως χειροτονηθή-
 σεται, καὶ τὰ πιστὰ ἔχειν δόξει πρὸς τὴν αὐτόθι ἀρχήν, καὶ οὐ παρέξει μᾶλ-
 λον ἐννοίας τοῦ ἔχειν ἐπικλινῶς πρὸς τὸν εὖ ποιήσαντα τούτῳ καὶ ἀποστεί-
 λαντα καὶ τὸν δεξάμενον καὶ εἰσοικισάμενον; Χωρὶς δὲ τούτων, τίς, δέ-
 30 σποτα ἡμῶν παναγιώτατε καὶ ὑμεῖς, ἡ ἀνατολικὴ ἀδελφικὴ ἀρχιερατικὴ
 κοσμιότης, τὰ πόνῳ προσκτηθέντα τούτῳ μακρῷ ἐτέρῳ χαρίζεται, καὶ
 πιστεύσει πόλεις πολυανθρώπους, ἐφ' αἷς πολλοὺς πολεμικοὺς ἰδρωτάς ἐκέ-
 νωσε καὶ χρήματα κατεβάλετο καὶ δύνάμιν ἀπεβάλλετο στρατιωτικὴν,
 ταύτας δὲ ταύτας ἀγνώσι πιστεύσει, ὧν τὸ πιστὸν οὐκ ἐνδηλον πρὸς αὐ-
 35 τόν, ἀλλ' οὐδὲ ὡς οὐ χρόνιον; Τούτων οὖν ἐν πληροφορίᾳ κειμένων, παρα-
 καλοῦμεν τὴν ἱεράν σου ψυχὴν θεραπευθῆναι τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν δεύτε-
 ρον λόγον, ὥστε κατ' ἐπιτροπὴν καθολικὴν || τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης σου

καὶ ψήφους προβαίνειν τῶν χηρευουσῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ἵνα μὴ καὶ 1
τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ μακρ[όν] ἀποίμαντα διαμείνωσιν καὶ καταφθεί-
ρωνται τὰ ὑπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα τεμένη διὰ τὸ ἀπεριποίη-
τον καταπίπτωσιν αἱ τε χειροτονίαι τῶν θελόντων ἱεῖσθαι μὴ γίνωνται,
καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ ἐνεργήματα κωλύμην ἔξει τὴν παντελῆ. Ἐπιτρα- 5
πέντος δὲ τοῦ ζητήματος, πάντως ὁ προστάσων τοδε γενέσθαι ἐκεῖνος
τοῦτο ποιεῖ, καὶ τῷ προστάγματι ἐπακολουθήσει ἅπαν χρηστον· τῆς πα-
τριαρχικῆς μεγαλειότητος ἢ ἐλευθέρα ἐν τοῖς ὧδε ἀναφορά, ὥσπερ δὴ καὶ
ἔστιν ἡμῶν αἰτήσῃ καὶ κελεύσει τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου βασιλέως ἡμῶν,
τὸ καθ' ἡμέραν ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς μοναστηρίοις μνημόφυ- 10
νον, ἢ τῶν ἐκκλησιῶν περιποιήσεις, ἢ τοῦ λαοῦ ποιμανσεις, καὶ ὅσα ἄλλα
ποιμένες πνευματικοὶ πρὸς τὰς ποιμαινομένας ψυχὰς ὀφείλουσι διαπράττε-
σθαι Ὡς τῷ γε μὴ ταῦτα ἐπιτραπῆναι οὐ μόνον τῷ τοπικῷ χάσματι διαστή-
σονται ἴσως δυτικοὶ καὶ ἐῷοι συνάδελφοι, ἀλλὰ καὶ τῇ πνευματικῇ διαστά-
σει, ο μὴ γένοιτο, ἀλλήλοις οὐ συναφθήσονται. Οὐ μόνον δὲ περὶ τῆς ἐπι- 15
τροπῆς τῶν χειροτονιῶν οἱ πάντες πρεσβεύομεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ δεχ-
θῆναι τοὺς προχειροτονηθέντας ἀρχιερεῖς, τὸν λογιώτατον δηλονότι Κερ-
κύρων, τὸν Λευκάδος, καὶ τὸν Φαρσάλων· φθάνει γὰρ ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη
σου διὰ σπλάγγνα χρηστότητος καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Γαγγρῶν τοῦ Καληγο-
πούλου ἐν τε Ποντοηρακλείᾳ χειροτονηθέντας καὶ τῇ Ἀμάστριδι καὶ δέξα- 20
σθαι καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν καταδέξασθαι, καὶ ἄλλα παριδεῖν οὐκ ὀλίγα
ἐν τοῖς αὐτόθι μέρεσι καὶ ἀρχὴν λαβοντα καὶ τέλος παρὰ τε τοῦ Κερασούν-
τος, ὥσπερ ἀκούομεν, καὶ τινων ἐτέρων. Ἡ γὰρ καιρικὴ τῶν πραγμάτων
περιφορὰ καὶ καθολικὴ σύγχυσις ἄδειαν παραλόγου καινοτομίας καὶ ἐπὶ
τοῖς ἐπισκοπικοῖς εἰσήνεγκεν ἐνεργήμασι. Κα' ἂν τινων ἐπεμνήσθημεν, 25
εἰ μὴ σε ᾗδεμεν, ὡς λύχνον ἀρετῆς, οὕτω δὴ καὶ λύχνον διακρίσεως ὄντα
καὶ τὰς τοῦ καιροῦ συγχυτικὰς ἐνεργείας ἐν παροράσει τιθέμενον· δίδως
γὰρ ταύτας οὐ τῇ προαιρέσει τῶν ἐνεργούντων, τῇ δὲ φορᾷ τοῦ καιροῦ, ἢ
πάντα ὅσα τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, ὅσα τῆς ἱερατικῆς διοικήσεως συνέχεε τε
καὶ συνετάραξε. Τοῦτο γοῦν αὐτό, θεῖα καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, τὸ ἐκ τῆς σῆς 30
μεγάλης ἱεραρχίας πρὸς τὰς κατὰ δύσιν ἐκκλησίας ἐπὶ μακροῖς ἡλίοις
ἀνάσχολον καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὑπὸ τὴν σὴν ποιμαντικὴν χεῖρα ἐκ σι-
γῆς μακρᾶς ἀπροσάυδητον ἠνάγκασεν ἅπαντας εἰς τὴν παροῦσαν κατα-
νεῦσαι ἀναφορὰν, ἀντικρυς χωρισμὸν ἀπ' ἀλλήλων ἡγησαμένου σύμπαν-
τος τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱερατικοῦ τὴν τε μακρὰν ἀφροντιστίαν τῶν χηρευουσῶν 35
ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τὸ τοὺς σοὺς ἡμᾶς ἐπισκόπους γραμμάτων μὴ
καταξιοῦσθαι δεσποτικῶν. Καὶ τί χρὴ, τῶν κατὰ τὴν ἐφ' ἡμῶν μοῖραν καὶ δυ-
τικὴν πραγμάτων διαιρεθέντων, συνδιαιρεῖσθαι τούτοις καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς

1 ιερατικά; καὶ ταῦτα τοιούτου παρὰ Θεοῦ δοθέντος συνδέτου, τοῦ γνώσει
 καὶ πράξει καὶ διακρίσει παρὰ τοὺς πρῶην πατριάρχας ἐκλάμψαντος. Εἰ
 δέ σε καὶ οἰκουμενικὸν ὀφθαλμὸν ὁμολογεῖν ἡ ἀλήθεια βούλεται, τί τὸ
 πείθον ἐν τοῖς ἑώοις μόνοις ἐκτείνειν τὴν ὄρασιν, ἐν δὲ τοῖς ἡμετέροις καὶ
 5 δυτικοῖς μὴ θέλαιν διαχέειν αὐτὴν, ὡς εἰσαγγέλλεσθαί σοι καὶ τὰ ἡμέτερα;
 καθά που καὶ ὀφθαλμός, τὸ τῆς ὁράσεως ὄργανον, τὰς χροὰς καὶ τὰ πο-
 λυειδῆ αἰσθητὰ τῇ κοινῇ αἰσθήσει ἀντιπέμπει κατὰ ἀνάκλασιν, καὶ αὕτη
 καὶ διαχωρίζει καὶ διακρίνει τὰ οὕτω πρὸς αὐτὴν εἰσπεμπόμενα. Μὴ ποτε
 δὲ τοῖς ὑπὸ σελήνην καὶ κατωτέρω ταῦτὸ παθοῦμεν κατὰ δόξαν Ἑλλήνιον·
 10 ἅπερ ἀπρονόητα ἐφαντάσθησαν Ἑλληνες, ὡς τῆς προνοίας τάχα ἀδυνατού-
 σης καὶ αὐτὰ διακυβερνᾶν, ἀλλ' ἰσταμένης ἐπὶ τὰ ἀνωτέρω καὶ μόνα τοῦ
 περὶ σφαῖραν τὴν ἐβδόμην σεληνιακοῦ σώματος. Ἀλλὰ μὴ σύ γε, ὦ οἴκου-
 μενικὲ ὀφθαλμέ, ὦ κοινὴ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερατικῶν αἰσθησις, ἀλλ' ἔκπεμ-
 ψόν σου ποτε τὸ βλέμμα καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν κατωτέρω μοῖραν ταύ-
 15 τὴν καὶ δυτικὴν προνοίας τῆς ἐνδεχομένης ἀξιώσον· ἥς καὶ εἰσέτι μεινάσης
 ἀργῆς, φόβος ἐστὶ, μὴ ποτε ἐξ ἀνάγκης ὁ κραταῖός ἡμῶν βασιλεὺς, ὅπερ
 ἔχει διὰ μελέτης καὶ εἰς ἔργον ἐντελὲς ἐξαγάγη, τὸ καταστῆσαι δηλονότι
 τὴν ἱερατικὴν ἐποπτεῖαν τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ εἰς τὸ
 κλίμα || τοῦτο τὸ καθ' ἡμᾶς. Ὅπερ ἡ ἡμετέρα ἐλαχιστότης ἐὰν γινῶ λαμ- F. 61 v.
 20 βάνον ἀρχὴν, ἀνάγκην ἔξει πάντως, παναγιώτατε δέσποτα, τὸ τοιούτον
 μὲν ἐπιχείρημα διὰ τῆς πρὸς τὸν κραταῖον ἡμῶν βασιλέα πρεσβεύσεως
 ἐναρτῆσαι, αὐτὴν δὲ οὐ κατὰ γνώμην μέντοι ἐκούσιον, ἐξ ἀνάγκης δὲ, εἰς
 τὰς ἀναγεγραμμένας ἀπονεῦσαι πάλιν καινοτομίας. Καὶ σὸν ἐστὶ τοῦ λοι-
 ποῦ τὸ σκοπιμώτατον ἅμα καὶ ὀφελιμώτατον διορίσασθαι. Καὶ ἐτέθη ὅρος
 25 τῇ πρὸς τὰ γραφέντα ταῦτα ἡμέτερα ἀπολογία τριμνηαῖον διάστημα, ἀρ-
 χὴν καὶ τέλος ὀφείλον ἔχειν τῶν ἐκ τῶν ἐνθάδε πρὸς τὰ ἐῷα ἀνάπλουν
 καὶ τέλος τῶν ἐκ τῶν ἐῷων κατὰπλουν πρὸς τὰ ἡμέτερα δυσμικά. Τὰ μὲν
 οὖν τῆς ἀναφορᾶς εἰς τόδε καὶ τὰ αἰτήματα ἔγνωσται. Ἐναγόμεθα δὲ εἰς
 τὸ καὶ περὶ τινος ἐτέρου τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ σου γράψαι, πληρωτικοῦ
 30 καὶ μάλιστα τῆς πατριαρχικῆς ὀλοκλήρου τιμῆς ἐνταῦθα καὶ παρ' ἡμῖν.
 Θαυμάζομεν γάρ, πῶς ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη σου ἐν ταῖς ἱεραῖς σου γρα-
 φαῖς οὐ κατονομάζει βασιλέα τὸν ἡμέτερον ἐκ Θεοῦ δεσπότην καὶ αὐτο-
 κράτορα, καίτοι πολλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἔχοντα τὰ δικαιоῦντα τοῦτον εἰς
 βασιλείαν καὶ κλησὶν βασιλικήν· τὸ τοῦ γένους ἐπισημότατον, τὸ ἐκ βασι-
 35 λικῶν αἱμάτων κατὰγεσθαι καὶ ἀπόγονον εἶναι βασιλέων μεγάλων τε καὶ
 πολλῶν, καὶ κατὰ τὸν ἐνδεχόμενον λόγον κληρονόμον τῆς βασιλείας. Εἰ
 δὲ καὶ πρὸς τὰ παρὰ τούτου κατορθώματα ἀπίδῃ τις, ἐξ ὅτου θεόθεν παρέ-
 λαβε τὴν τῶν ἐνταῦθα τόπων διακυβέρνησιν, ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα, εἰ μὴ τι

ἄλλο εἶχομεν εἰς προτίμησιν, οὐκ εἰκαίως τούτῳ ἀποβραβεύσει τὸ τῆς βα- 1
 σιλείας ἀξίωμα. Ἦν Πέτρος ἐκεῖνος ὁ τῆς Λατινικῆς φυλῆς βασιλεὺς,
 Σηὼν μὲν ἄλλος βασιλεὺς Ἀμμοραίων τῇ τῆς ψυχῆς ἐπάρσει καὶ τῷ φρο-
 νήματι, Σεναχηρείμ δὲ δεύτερος τῷ πλήθει τῶν στρατευμάτων, ὃν καὶ
 τοὺς ὑπ' ἐκεῖνον ἰδὼν τις τῷ τότε εἶπεν ἂν ἐγκαίρως τὸ ψαλμικόν· οὗτοι 5
 ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου¹⁾· μέντοιγε καὶ
 καθεῖλεν ἐκεῖνον ὁ νέος οὗτος Δαυὶδ αὐτοῖς ἵπποισι καὶ ὄχεσφιν, ὥς καὶ
 τῇ ῥάψωδία προσχρήσασθαι²⁾, καὶ νόμου τακτικοῦ κειμένου, ὥσπερ ἀκού-
 ομεν, τὸν καθελόντα βασιλέα πολέμιον τὴν αὐτοῦ δικαιοῦσθαι περιβαλέ-
 σθαι ἀμπεχόνην καὶ τῷ τοῦ καθαίρεθέντος ἐρυθροβαφεῖ ὑποδήματι ἐναρμό- 10
 ζειν πόδα τὸν ἑαυτοῦ· ἀλλ' οὗτος τότε οὐ τῇ νίκῃ ἐπήρθη, οὐ τοῖς κατορ-
 θώμασιν ἐθρασύνθη, οὐκ ἐπεγράψατο ἑαυτῷ τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τὴν
 βοήθειαν ταύτην ἐν ὀνόματι Κυρίου εἶναι εἰπὼν, οὕτω τοὺς ἄλλους τῆς
 Ῥωμανίας ἐχθροὺς πολέμῳ πάντας ἀνάλωσεν. Οἶδασιν οἱ πάντες τὸν ἀγέ-
 ρωχον ἐκεῖνον Μαρκέσιον, τὴν ἄλλην καὶ μεγάλην τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμέ- 15
 νης πληγὴν, τὸν πολύξυλον στόλον ἐκεῖνον, τὸν χθές που καὶ πρὸ τρίτης
 τῷ Ἀλμυρῷ προσοκείλαντα καὶ πληρώσαντα καὶ γῆν ὁμοῦ καὶ τὴν θά-
 λασσαν τὴν μὲν μυριοφόρων τῶν πλοίων, τὴν δὲ γῆν ἵππων καὶ ἁρμά-
 των καὶ στρατευμάτων, τῶν πάντων μεγαλαυχούντων καταλήψεσθαι τὴν
 ἡμετέραν, ὥς νοσσιᾶν, καὶ ὥς καταλελειμμένα ἄραι ὡά. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ 20
 μὴ ἐν τοῖς πλείοσιν εὐδοκῶν καὶ τὰς ὑπερηφάνους ψυχὰς ταπεινῶν ὑπέ-
 ταξε καὶ τούτους ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ συνέτριψεν, ὥς
 ψάλλει Δαυὶδ, τὰ κράτη τῶν τόξων ἐκείνων, ὅπλον καὶ ῥομφαίαν καὶ πό-
 λεμον³⁾, οὓς ἐμπεσὼν ἀνάλωσε καὶ ἠφάνισεν, ὥς πῦρ ἀκάνθας, ἢ ὥς ὕδωρ
 πολὺ σῦρον πέτρας, τὰς πόλεις ἀνεσώσατο τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, τὰ ἐπι- 25
 σκοπεῖα Θεοῦ Λατινικῆς μιαιρίας ἀπελυτρώσατο, τοὺς αἰχμαλώτους συνή-
 γαγε, μοναδικὴν πολιτείαν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀπεκατέστησε, πᾶν χρηστὸν,
 πᾶν σωτήριον τῷ κλήρῳ τοῦ Χριστοῦ ἐχαρίσατο. Τὸν γοῦν τοιοῦτον καὶ
 ἐν τοιούτοις διαλάμψαντα κατορθώμασι, τὸν ἀριστέα, τὸν νικητὴν εἰ μή τις
 τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος ἀξιοῖ, σχολῇ γ' ἂν ἕτερον. Καὶ δικαιοῦσθω 30
 λοιπὸν ὁ μόνῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸν βασιλικὸν περιγραφάμενος πλα-
 τυσμόν, ὁ ἀ[ζ]υμίτης, ὁ περὶ τὴν πίστιν σφαλλόμενος, βασιλεὺς ὀνομά-
 ζεσθαι, ἔτι δὲ καὶ ὁ τοῦ Αἵμου κατάρχων Σκύθης Ἀσᾶν καὶ βασιλεὺς
 ὑψηλότατος ἀκουέτω καὶ μεγαλυνέσθω ἐν γράμμασι, παροράσθω δὲ ὁ τὸ
 δικαίωμα τῆς βασιλείας ἐκ προγόνων λαβὼν καὶ εἰς αὐτὴν δικαίως καλού- 35

1) Psal. 19,8.

2) Iliad. IV, 297.

3) Psal. 75,4.

1 μενος. Θεὸς δὲ, σὺ ἐν τῇ χειρὶ τὰ σὰ κινήματα καὶ βουλευματα, ὃν ἡ ἀλή-
θεια στέφει, ὃν κοσμεῖ ἡ διάκρισις, κινήσει τὴν ἱεράν σου || ψυχὴν εἰς τὴν F. 62 r.
τῶν παρ' ἡμῶν αἰτουμένων ἀπάντων παραδοχὴν τε καὶ [π]λήρωσιν.

27.

5 Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν πατριάρχην ἰδικῶς πιπτάκιον.

Μωσῆς ἐλάλει, φησὶν ἡ γραφή, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ¹⁾.
ἡμεῖς δὲ καθάπαξ πρὸς τὸ σὸν λαλήσαντες μεγαλεῖον, οὐδεμιᾶς τῆς ἀντι-
λαλιᾶς ἠξιώθημεν, καίτοι τὸ γράμμα ἐκεῖνο θεόν σε κατὰ μέθεξιν ὡμο-
λόγησε διὰ τὴν ἐξ ἀρετῆς τελειότητα. Μὴ ποτε δὲ, ὅτι κατὰ Μωσέα ἡμεῖς,
10 ἀλλ' οὐδὲ ἔχνος τῆς ἀρετῆς ἐκείνου παρ' ἑαυτοῖς ἐτυπώσαμεν, παρὰ τοῦτο
ἱερόν ἡμῖν οὐκ ἐξήχηται ἀντιφώνημα; Εἰ μὲν οὖν τοῦτο, καλὴ ἡ κρίσις,
ἐπαινετὴ ἡ σιγή, ἀλλὰ μὴ τι, κύριέ μου, ἐὰν λαλήσω, ὅτι τὸν οἰκέτην καὶ
τὸν ἀδελφὸν παρελύπησας· Θεοῦ δὲ ἔργον τὸ ἐν ὑψηλοῖς κατοικεῖν καὶ τὰ
ταπεινὰ ἐφορᾶν, καὶ τῶν μιμητῶν τοῦ Θεοῦ τὰ ἐκείνου ἔργα ἐν ἑαυ-
15 τοῖς ἀπομάττεσθαι. Εἰ μὲν οὖν ὁ πρέσβις ἐκεῖνος ἢ ἐκὼν ἢ λαθόμενος
ἢ τὸ τρίτον κατὰ περιστάσιν τὴν ἐμὴν οἰκτρὰν λαλίαν ταῖς σαῖς ἀγίαις
καὶ καθαραῖς χερσὶν οὐ παρέθετο, Ἡράκλεις τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἀγαθοῦ,
Ἡράκλεις τοῦ ἐμοῦ δυστυχήματος. Εἰ δὲ παραθεμένου τοῦ κομιστοῦ, καὶ
ἀπερρίφη καὶ ἐβδελύχθη διὰ τὸ τοῦ γεγραφότος ἐπίρρυπον, καταδέχομαι
20 τὴν ἀποστροφὴν, ὡς αἷτιος τῆς ἀποπομπῆς. Πλὴν ὅτι τὸ ἀπ' ἐκείνου
πᾶσα μοι συνέπεσεν ἀνωμαλία καὶ σύγχυσις, καὶ πλεόν ὅτι γῆρας τὸ
λυπρὸν, συνεχεῖς ἀρρωστίαι, χειρῶν, ποδῶν ἄλγημα καὶ τὰ τοῦ βίου πε-
ριστατικὰ συσσεσθρόωκασί με· καὶ ἂν ἐς τὸ παντελὲς ἀπωλόμην, εἰ μὴ ὁ
κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς διὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐλεημο-
25 νητικῆς αὐτοῦ παρακλήσεως τὰ ἐκ τοῦ γήρως καὶ τῆς ἀσθενείας κακὰ
πολυτρόποις ταῖς ἀντιλήψεσι παρεμυθεῖτο καθ' ἡμέραν καὶ ἀνεκτᾶτό με.
Τοῦτον τὸν ἐμὸν καὶ βασιλέα καὶ παρακλήτορα ἐγνώρισεν ἡ καθ' ἡμᾶς
γενεὰ καὶ τὸ κλίμα τοῦτο τὸ δυσμικὸν δῶρον μὲν ἀναμφιλόγως Θεοῦ,
σωτήριον δὲ τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν, ἀνακλήτορα πόλεων, συναγωγέα
30 τῶν σκορπισθέντων, συνδέτην τῶν διεστώτων. Δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκκλη-
σιῶν οἱ προστάται καὶ τῶν μονῶν οἱ ἡγούμενοι καὶ ποιμαίνουσιν αὐθις
καὶ προστατοῦσι καὶ ἄρχουσιν, ὡς τοὺς μὲν ἐπαγάλλεσθαι τῇ προτέρᾳ
τούτων ποιμαντικῇ, τὰ πρόβατα δὲ τῆς φωνῆς ἀκούειν αὐτῶν, καὶ ποιμνὴν
γενέσθαι διὰ μέσου τοῦ ἐμοῦ βασιλέως πεπληθυσμένην καὶ αὔξουσιν.

1) Exod. 19,19.

Τίς τὰς ἀβάτους ὁδοὺς βασίμους ἔθετο, εἰ μὴ ὁ ἐμός βασιλεύς; τίς τὰ 1
 σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν εἰ μὴ οὗτος μετήγαγε; καὶ γεγόναμεν οἱ τῶν διαφόρων
 πόλεων κάτοικοι ὁδὸν μυρμήκων ἀπομιμούμενοι, καὶ ἀντιπεριπατοῦμεν εἰς
 τὰς πόλεις πάσας καὶ ἀντιβαίνομεν, τῶν κωλόντων λίθων διαρριφέντων
 ἐκ τῶν ὁδῶν καὶ τῶν προσκομμάτων ἀρθέντων τῇ φιλοπονίᾳ τοῦ βασι- 5
 λέως, ἐν αἷς καὶ πλούσιος πέννητι συναντᾷ καὶ τῷ δυσγενεῖ ὁ ἐπίσημος,
 ἄμφοτέροις δὲ τὸ ἀπρόσκοπον ὁ τοῦ ἐμοῦ βασιλέως πόνος ἀπεχαρίσατο,
 καὶ βλέπομεν ἐλευθέρως ἕκαστος τὴν ἐκάστου· ὡς καὶ νῦν ὁ σαθρὸς ἐγὼ
 καὶ δυσκίνητος Θεσσαλονίκη τὴν περιλάλητον καὶ τῶν ἐν ταύτῃ θεαμά-
 των καταπολαύω καὶ περὶ τὸν μυροφόρον τάφον στροφῶμαι τοῦ μεγάλου 10
 ἐν μάρτυσι, τοῦ περιβοήτου ἐν θαύμασι. Καὶ γένοιτο πολλὰ καλὰ καὶ ὁ
 βίος μακρὸς καὶ τῷ ἐμῷ βασιλεῖ καὶ τῷ ἐμῷ ἀρχιποίμενι, ὅτι ὁ μὲν διὰ
 Θεοῦ κατορθοῖ, ὁ δὲ ἐμός μεγαποίμην ταῖς σφετέραις προσευχαῖς αὐτόν
 δυναμοῖ, κραταιοῖ δὲ καὶ εὐοδοῖ. Καὶ τί χρή καταλέγειν τὴν δι' αὐτοῦ κατά-
 στασιν τῶν ἐκασταχοῦ πόλεων; τὴν διώξιν τῶν ἐχθρῶν, τὴν σφαγὴν, τὴν 15
 ἀναίρεσιν, τὸν ἀσύνακτον αὐτῶν σκορπισμὸν, τὴν ἡμετέραν συναγωγὴν· ἃ
 καὶ ἔφαγον ἐξήμεσαν, καὶ ἃ κατεῖχον ἀπώλεσαν, καὶ γέγονεν αὐτοῖς εἰς χο-
 λὴν ἢ ἡμετέρα κατὰποσις. Καὶ πεσόντες ἀνέστημεν, καὶ ἄδομεν Θεῷ καὶ
 τῷ βασιλεῖ ἡμῶν τὰ εὐχάριστα, ὅτι Θεὸς μὲν ἄνωθεν εὐδοκεῖ, τοῦ δὲ βα-
 σιλέως ἢ μάχαιρα τὰ κρέα τῶν ἀλαστόρων ἐσθίει, αἱ δὲ σαῖ θεοπειθεῖς 20
 προσευχαὶ καὶ εὐοδοῦσι τὸν βασιλέα καὶ τὰς νίκας τούτῳ καταχαρίζον-
 ται. Καὶ τὰ μὲν τοῦ ἐμοῦ βασιλέως || διὰ Θεοῦ τοσαῦτα καὶ τούτων
 πλείονα καὶ δὴ[λα] τοῖς πᾶσι, καὶ κατὰ μέρος οὐκ ἐπεξήγηται, πλὴν ὅτι
 ὠριμος ταῦτα καρπὸς τῶν σῶν προσευχῶν καὶ τελεσφόρημα ἔγκαιρον, καὶ
 πρὸς τοὺς κόπους τούτου καὶ σοῦ ἡμεῖς οἱ πάντες εἰσῆλθομεν καὶ τῆς γλυ- 25
 κύτητος ἀπολαύομεν. Καὶ εὐξαίμην ἂν ἔγωγε, ὁ τῶν ἐπισκόπων πάντων
 ἐλαχιστότερος, καὶ τὴν ἀνατολικὴν ἐξουσίαν τῇ δυτικῇ συνελθεῖν καὶ συν-
 ασπίζειν ἀλλήλαις καὶ εἰρηνικὰ φρονῆσαι καὶ ἀδελφὰ καὶ κοινὴν πανο-
 πλίαν περιβαλέσθαι κατὰ τῶν παλαμναίων ἡμετέρων ἐχθρῶν, καὶ τῆς
 ἀλλήλων ἀδελφικῆς ἀντιβοηθείας καὶ συγκροτήσεως ὡς πόλιν ὀχυρὰν αὐ- 30
 τὰς γενέσθαι, τὸ τῆς γραφῆς¹⁾, καὶ τεθεμελιωμένον βασίλειον. Ὡς δὲ πρὸς
 τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπαναδραμεῖν, γένοιτο καταβῆναί μοι ὡς δρόσον τὰ ῥήματά
 σου καὶ ὥσει νιφετὸν ἐπὶ χόρτον με, καὶ τοῦτο ἐξηραμένον ἐκ πολυχρονίου
 τοῦ γήρως, ἐξ ἰσομέτρου τῆς ἀρρωστίας, ὡς ἀναδηλῆσαι μὲν τὰ ὅσῃ μου
 καὶ ἀνατεῖλαι ὡς βοτάνην τὰς σάρκας μου καὶ γενέσθαι με τρόπον ἄλλον 35
 νέον ἢ βῶοντα, καὶ γνωσθῆναι τῷ σῷ οἰκέτῃ Ναυπάκτου, εἰ τῆς συνηθείας

1) Prov. 18,19.

1 τῆς ἀρχαίας ἐκείνης μνήμην ἔχεις ὅποιανοῦν, ὅτε σὺ μὲν ἐνέαζες καὶ ση-
 μεῖα τοῖς πᾶσιν ἐδίδως καὶ τῷ ἐσχάτῳ ἐμοὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον πνευματι-
 κῆς καταστάσεως καὶ προχαράγματα καὶ γνωρίσματα, ὡς τοῦτο τὸ φυτόν
 καὶ καρπὸν ἐνέγκῃ ποτὲ πνευματικῆς ἀναβάσεως· καὶ ὡς οὐ διημάρτομεν
 5 οἱ στοχασταὶ τοῦ τότε καιροῦ, ἡ σήμερον ἐπὶ σοὶ κατάστασις παραστᾶ· ἡ-
 νίκα σὺ μὲν, ὡς εἶπον, ἐνέαζες, ἐγὼ δὲ εἰς ἡλικίαν προέβαινον καὶ τὴν
 πολιὰν ἡρξάμην ἀνθεῖν καὶ ἀγαπητικῶς εἰς ἄκρον προσεφερόμην σοι·
 εἰ μή γε ὁ χρόνος παρείλετό μου τὸ μνημονευτικόν, ῥυτιδῶσας πάντως τὸ
 τῆς μνήμης πινάκιον καὶ ἀπαλείψας ἐντεῦθεν τὰ ἐν τούτῳ γεγραμμένα
 10 μνημονευτά· σὺ δὲ ἀντεδίδως ἐμοὶ τὸ ἐν τοῖς ἀσπασμοῖς ταπεινὸν καὶ
 τὴν ἐξ ἡθους ἡμέρου κεχαριτωμένην προσομιλίαν καὶ ἐντεῦξιν. Μνήσθητι
 τούτων, ἐγγάραξόν μοι θεῖα ἐντάλματα, ὡς ἐν πλαξὶ μὲν, τῷ χάρτῃ, σῶ
 δὲ γεγραμμένα δακτύλῳ, τοῦ κατὰ μετοχὴν ἑτέρου Θεοῦ, ὡς δὲ δεκάλο-
 γον ἄλλην, τὴν ἐντελῇ πληροφορίαν τῆς πρὸς ἡμᾶς πνευματικῆς διαθέ-
 15 σεως· καὶ σεβάσομαι ταύτην, ἀλλ' οὐ συντρίψω, καὶ συνταφῆσομαι ταύτῃ,
 ἀλλ' οὐκ ἀπολείβομαι ἄθραπτον, καὶ τὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς συγκαταβάσεώς
 σου χειρόγραφον εἰς γνώρισμα κείσεται τοῖς παρ' ἡμῖν καὶ τοῖς πόρρωθεν
 τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπικλινούς τῆς σῆς ἀγιότητος. Καὶ κέλευσόν μοι τὸ ἀπὸ
 τοῦδε πρὸς σέ διὰ γραμμάτων ἐπὶ τὰ ὕδατα ἔρχεσθαι, τὴν ἀνά μέσον
 20 ἀμφοτέρων λέγω ὑγρὰν, τῷ κλυδωνιζομένῳ ἐν ἄρρωσθήμασι. Θεὸς δὲ,
 οὐπερ ἡ χεὶρ ὕψωσέ σε καὶ ἐκ νεότητος ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἀντελάβετο, μνη-
 σθείη μὲν πάσης θυσίας σου, καὶ τὸ ὀλοκαύτωμά σου πιανάτω, χαρίσαιτο
 δέ σε καὶ ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις αὐτοῦ καὶ εὐθυμοῦντα καὶ πολυχρόνιον
 καὶ τῷ κρατίστῳ μου βασιλεῖ συγκατορθοῦντα ἐκ προσευχῶν καὶ διὰ τού-
 25 των αὐτῶν συμπολεμοῦντα τούτῳ καὶ συναρῆγοντα.

28.

Τῷ βασιλεῖ.

30 Ἡμέρα μία, μέγιστε βασιλεῦ, βίος ὅλος τοῖς πόθῳ κάμνουσιν· ἐγὼ δὲ F. 62 v.
 λέγω καὶ τὸ βραχὺ διάστατον ἡμιώριον ψυχὴν τοῦ σώματος ἀπαλλάττειν
 τῶν οὕτω διακειμένων. Εἰ γοῦν ἓν καὶ ζῆν τινα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπερεύ-
 γεσθαι, τοῦτο νόμιζε πάσχειν καὶ τὸν Ναυπάκτου ἀποδιαστάντα τῆς βα-
 σιλείας σου. Δοκῶ μὲν γὰρ συνεῖναί σοι καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστιᾶν τῇ
 35 θεωρίᾳ τῆς βασιλείας σου, ἀπ' αὐτῆς δὲ πάλιν χάριτας ἀντιλαμβάνειν βα-
 σιλικὰς καὶ τὴν ἐγκάρδιον πρόσρησιν· οὕτω ταῦτα φαντάζομαι, οὕτω καὶ
 ζῶ καὶ τελευτῶ διὰ σέ. Ὅτε μὲν γὰρ οὐκ ἔχω σε ἀντικρυς, τελευτῶ· ὅτε

δέ σε φαντάζομαι, καὶ πνεῦμα συλλέγω καὶ μετὰ τῶν ζώντων εἰμὶ καὶ 1
τάχα παρέοικα τοῖς ἐν ὄνειρῳ πλουτοῦσι καὶ τοῖς δραττομένοις σκιᾷς. Γέ-
νοιτο δέ μοι διὰ βραχέος αὖθις προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ μου καὶ τῶν ὀνει-
ρων ἀπαλλαγῆναι καὶ τῶν φαντασμάτων ἀπολυθῆναι· ὅπου γὰρ ἥλιος, οὐ
συνίσταται νέφος, καὶ ἔνθα συνουσία ἐμπράγματος, σκιαὶ καὶ ὄνειροι δια- 5
λύονται. Γένοιντό μοι ταῦτα τὰ εὐτυχήματα, πολυχρονούσης τῆς βασι-
λείας σου.

29.

Χρυσόβουλλον.

F. 67 r.

Τὰ καλὰ, εἰ μὲν εἰς Θεὸν ἀφορῶσι καὶ περιποιήσιν τῶν ἱερῶν ἐκκλη- 10
σιαστηρίων αὐτοῦ, εὐσεβοῦς ἐστὶ βασιλέως ἢ τούτων φυλακὴ¹⁾ καὶ συντή-
ρησις· εἰ δὲ ἰδιωτικά εἰσι τὰ καλὰ, ἢ ἐπ' αὐτοῖς προνοητικὴ ἐπιδήκη φι-
λοδώρου βασιλέως ἔργον καὶ φιλοτίμου. Φιλοτιμία δὲ καὶ φιλοδωρία βασι-
λικὴ οὐκ ἂν ποτε καὶ εἰς τὴν τῶν ἰδιωτικῶν συντήρησιν καταβαίη, εἰ μὴ
τὴν εὐσέβειαν ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἔχει πλουσίαν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ θέμεθλον 15
στερρόν ὡσανεὶ τῆς φιλοδώρου γνώμης καὶ τῆς φιλοτίμου χειρός· εἰ μὴ
γὰρ εὐσεβήσῃ, οὐκ ἐλεήσῃ, οὐδὲ φιλοτιμήσεται πάντως, εἰ μὴ ἄρα πρό-
τερον ἐλεήσῃ· καὶ συνάγεται τοῦ λοιποῦ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν εἶναι φι-
λοδωρίας καὶ φιλοτιμίας μητέρα. Ἡ γοῦν ἐκ Θεοῦ βασιλεία μου, εἴ γε καὶ
δέοι ταύτην καυχῆσασθαι, εὐσεβοῦσα τὰ εἰς Θεόν, πολλοῖς ἐκκλησιασθη- 20
ρίοις αὐτοῦ ἐπεφιλοτιμήσατο τὰ ὠφέλιμα· αὐτὰ ταῦτα ἐπιβραβεύει διὰ
τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου αὐτῆς καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει
Ναυπάκτου. Κατέμαθε γὰρ αὐτὴν ἐκ τῶν προσόντων ταύτῃ δικαιωμάτων,
πολυ[χ]τήμονα μὲν τὸ πάλαι καὶ πολυπρόσοδον οὔσαν, εἴτα γενομένην
ὀλιγοκτήμονά τε καὶ βραχυπρόσοδον ἐκ τοῦ τὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ 25
αἰοδίμου προπάππου τῆς βασιλείας μου κῦρ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν
Ναυπάκτῳ ἱερατεύσαντα προσελθεῖν ἐκείνῳ τῷ τότε καὶ πολλὰ τῶν τῆς
ἐκκλησίας ταύτης κτημάτων ἐπικληρῶσαι τῷ δημοσίῳ εἰς ἰκάνωσιν ὧν
εἶχε τελῶν καὶ βαρῶν ἢ εἰρημένη μητρόπολις, ἑαυτῷ δὲ περιποιήσασθαι
τὴν ἐκ τούτων ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς τῶν δημοσιακῶν συζητήσεων 30
ὀχληρίας ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ τὰ ὀλίγα μετὰ ἀνέσεως τῶν μετὰ
κακωτικῆς τῆς περιφορᾶς καὶ τῆς ἐντεῦθεν ὀδυνηρᾶς ζωῆς προτιμήσα-
σθαι. Ἄλλ' ὑπορρέων ὁ χρόνος καὶ καταβαίνων εἰς τὰ φαυλότερα τὴν μὲν
Ναύπακτον πειρατικῆς χειρὸς ἐποίησεν ἔργον καὶ τὰς ἐκεῖσε τῆς ἐκκλη-

1) Cod. φυσική.

1 σίας συνεισφοράς συνεξώρισέ τε καὶ συνωλίγωσε τὰ κατὰ τόπους ἐτέρους
 ταύτης κτησεῖδια. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἡ πολυποίκιλος περιφορὰ τοῦ καιροῦ
 ἐκ πολυανθρωπίας καὶ τῆς ἐγγεγραμμένης τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δικαι-
 5 ώμασι παροικικῆς ποσότητος εἰς ὀλιγανθρωπίαν καὶ στενὸν τὸ ποσὸν σὺν
 ταῖς ἐκ τούτων συνεισφοραῖς συνέστειλέ τε καὶ περιέκλεισε, καὶ γέγονεν
 ἐκ τούτων τῶν περιστάσεων ἡ πρῶην εὐδαίμων αὕτη μητρόπολις δυσδαί-
 μων ἅμα καὶ δυστυχῆς, ἔχουσα τε τὸ ὑποτεταγμένον ὀλίγον καὶ τὸ ἐκ
 τούτου προσαγόμενον ὀλιγόποσον· ὁ ἱερός αὐτῆς κλῆρος, εἰς ἑκατὸν ἀριθ-
 μούμενος, οὐδὲ εἰς δέκα κατήντησε, καὶ ἂν καὶ οὗτοι ἐξέλιπον, εἰ μὴ ὁ
 10 σήμερον αὐτῆς προστατῶν φιλοτιμούμενος ἐν ἱεροῖς ἐνεργήμασι τόν τε
 κλῆρον ἐπηύξησε καὶ διαρίαις ἐκκλησιαστικοῖς φιλοτιμοτέροις τῶν πάλαι
 τούτους τοὺς κληρικούς καὶ δεξιούται καὶ πρὸς ὑμνωδιάν ἐντεῦθεν τοῦ
 Θεοῦ διανίστησι. Τὸ μεῖζον ταύτης τῆς ἐκκλησίας καὶ περιστατικὸν καὶ
 ἐπώδυνον ἡ σήμερον ἐπικρατοῦσα σύγχυσις τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἐντεῦθεν
 15 ἀνάγκης, εἰς δημοσιακὰς ἐπηρείας ταύτης συνελκυσμός, ἥτις καὶ τὴν βασι-
 λείαν μου εἵλκησε πλωίμους ἐπιθεῖναι αὐτῇ διὰ τὴν προκειμένην ναυτικὴν
 ἐκστρατείαν. Ἀλλὰ δυσωπηθεῖσα τὸ δίκαιον καὶ ἐπελθοῦσα τὰ προσόντα
 τῇ μητροπόλει ταύτῃ διάφορα δικαιώματα, τὰ παντὸς δημοσιακοῦ καὶ τέ-
 λους καὶ βάρους καὶ λειτουργήματος ἐλευθεροῦντα ταύτην τὴν ἐκκλησίαν
 20 καὶ αὐτῆς ἐν μέρει τῆς ἐξοπλίσεως τῶν πλωίμων, συγκαταδέχεται μὲν τῷ
 προπάππῳ || ἐκείνῳ τῆς βασιλείας μου τῷ Κομνηνῷ κυρ Ἀλεξίῳ τὴν
 πρὸς τὸν δημόσιον ἀπόλυσιν τῶν κτημάτων αὐτῆς ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ
 ἀτελείας καὶ πάσης ἄλλης ἀπαλλαγῆς δημοσιακῶν ζητήσεων, συνεισφέ-
 ρει δὲ τῇ μητροπόλει ταύτῃ καὶ δι' αὐτῆς τῇ τιμωμένῃ ἐν ταύτῃ πανυμ-
 25 νήτῳ τοῦ Κυρίου μητρὶ, δι' ἣν ἔχει πάντως πρὸς τὸ θεῖον εὐσέβειαν, τὸ
 ἐπικυρωτικὸν καὶ τὸ βεβαιωτικὸν τῶν προσόντων ταύτῃ διαφόρων δικαι-
 ωμάτων παλαιγενῶν, ὑστερογενῶν βασιλικῶν προσταγμάτων, διαθηκῶν,
 δωρεῶν, σιγιλλίων πρακτορικῶν, συνηθειῶν ἐγγράφων τε καὶ ἀγράφων,
 καὶ παντὸς ἐτέρου μερικῷ καὶ καθολικοῦ δικαιοδοτήματος, ἕως ἄρτι προσ-
 30 όντος τῇ μητροπόλει, καὶ διορίζεται τὸ κύρος ἔχειν αὐτὰ καὶ τὸ βέβαιον
 καὶ τὸ ἀσφαλές, ὡς εἰ καὶ παρὰ τῆς βασιλείας μου ἄρτι πρῶτως ἐγένοντο,
 καὶ προστασσεῖ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μήτε εἰς πλωίμων δόσιν ἔλ-
 κεσθαι τὴν ἀγιωτάτην ταύτην μητρόπολιν μήτε εἰς σιταρχισμὸν κάστρου
 τινὸς μήτε δόσιν οἰχομοδίων ἢ χοιροδεκατίαν ἢ ἀπαίτησιν νομισμάτων,
 35 ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ κέλευσιν τῆς βασιλείας μου γινομένην, ἢ εἰς ἄλλην
 τινὰ ἐπήρειαν καὶ ζημίαν καὶ ἀγγαρείαν καὶ συζήτησιν δημοσιακὴν,
 ὁποῖῳ ἂν καὶ καλεῖτο αὕτη ὀνόματι, νῦν τε οὔσα καὶ ἐπινοηθησομένη
 ἐσώστερον. Εἰ δέ ποτε ἡ βασιλεία μου τυχὸν διορίσεται ἀπαίτησίν τινα

F. 67 v.

γενέσθαι καὶ ἐν τοῖς τῆς μητροπόλεως κτήμασιν ἢ γενήματος δόσιν ἢ 1
 πλωίων ἐξέλαιον ἢ ἕτερον ὅποιονδῆτι ζήτημα ἐπιζήμιον, ὡς κατὰ λή-
 θην ἐκτεθειμένη λογισθῆναι ὀφείλει ἡ τοιαύτη τῆς βασιλείας μου πρόστα-
 ξις, καὶ καὶ ῥητῶς ἐγκείμενον ἔχη τὸ «καὶ αὐτὰ τὰ χρυσόβουλλα τῆς βα-
 σιλείας μου ἀπρακτεῖν ἐπὶ τῇ συζητήσει ἐκείνη»· ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ παρόντι 5
 χρυσοβούλλῳ λόγῳ αὐτῆς ἐκείνη μᾶλλον ἀπρακτῆσει καὶ τὸ ἀνίσχυρον
 ἔξει ἢ καταψηφιζομένη ἀνισχυρότητα τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου
 τῆς βασιλείας μου. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς ἔξω τῆς χειρὸς τοῦ πανευτυ-
 χεστάτου δεσπότη καὶ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου κῦρ
 Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα διακείμενοις τῆς μητροπόλεως κτήμασι καὶ τη- 10
 ρηθήσεται καὶ γενήσεται. Ἵνα δὲ μὴ τὸ τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τῇ μητρο-
 πόλει φιλότιμον τὴν ἐκ μέρους ἔχη τοῦ ἐπ' αὐτῇ φιλοτίμου παρακοπὴν
 καὶ παραίρεσιν, προστάσσει καὶ διορίζεται μηδὲ ἐν τοῖς κατὰ Ναύπακτον
 δικαίοις αὐτῆς ὑφίστασθαι τι κακωτικὸν καὶ ἐπιζήμιον παρὰ τοῦ ἐκεῖσε αὐ-
 ταδέλφου τῆς βασιλείας μου, ἀλλ' ὡς ἡ βασιλεία μου ἐξήπλωσε τὸ ταύ- 15
 της φιλότιμον ἐπὶ τοῖς ἐκτὸς τῆς Ναυπάκτου καὶ ἐν διαφόροις κατατο-
 μαῖς θεωρουμένοις τῆς μητροπόλεως κτήμασι, τὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν καὶ
 ἐπὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν καὶ διαχέει καὶ ἐφαπλοῖ, καὶ προστάσσει κατὰ τὴν
 δοθεῖσαν αὐτῇ βασιλικὴν ἐξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ μηδὲ τοὺς ἐν τῇ περιχώρῳ
 τῆς Ναυπάκτου παροίκους αὐτῆς ἢ ἀγγαρείαν ἢ ζημίαν ἢ ὅποιονδῆτινα 20
 ἐλχυσμὸν παρὰ τοῦ αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου ὑπομένειν, μὴ τοὺς
 κληρικοὺς, μὴ τὰ ὑποζύγια τούτων, μὴ τοὺς ἐνοίκους, μὴ τὰ βοσκήματα
 τούτων, μηδὲ εἰς πλωϊμολογίαν ἔλκεσθαι τοὺς ἀλιεῖς αὐτῆς καὶ τοὺς
 ἐτέρως αὐτῇ διαφέροντας, μηδὲ τῆς εἰς θάλασσαν τῶν ἰχθύων ἄγρας κω-
 λύνειν αὐτοὺς, μὴ τοὺς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν χειροτέχνους τῶν ὑφασμάτων, 25
 μὴ τοὺς σκυτεῖς, μὴ τοὺς ῥάπτας, μὴ τοὺς ἀτέχνους ἐνοίκους παρὰ τοῦ
 αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου ἀγγαρεύεσθαι ἢ μερικῶς ἢ καθόλου, κα-
 θόλου κακοῦσθαι παρ' αὐτοῦ καὶ ἔλκεσθαι ἢ βασιλεία μου διορίζεται. Ἀλλ'
 ὥσπερ αὐτῆς τε ὁ τῆς βασιλείας μου αὐτάδελφος περιπόθητος καὶ οἱ
 ὑπ' αὐτὸν τεταγμένοι τὰ μακρὰν οὐχ ὀρώσιν οὐδὲ τὰ πόρρω τῆς Ναυπάκ- 30
 του διακείμενα βλέπουσιν· οὕτως οὐδὲ τοῖς ἐν αὐτῇ τῆς μητροπόλεως ἄπα-
 σιν εἰς ἀγγαρείαν, εἰς ζημίαν, εἰς ἐλχυσμὸν, εἰς ἀναισχυντίαν, εἰς κάκω-
 σιν συνόλως ἐπεντρανήσουσιν· ἀλλ' ὡς μακρὰν καὶ ταῦτα καὶ ὄντα καὶ
 διακείμενα οὐδέποτε οὐμενοῦν ὑπὸ τοῦ μέρους τοῦ αὐταδέλφου τῆς βασι-
 λείας μου λιχνευθήσεται. Ἄ γὰρ καὶ οἱ πρὸ τοῦ βασιλεῖς καὶ ὁ μακρὸς 35
 διετήρησε χρόνος ἀζημιώτᾳ τε καὶ ἀναγγάρευτα καὶ τῆς τοῦ δημοσίου
 χειρὸς τὸ καθόλου διέστησε, ταῦτα καὶ ὧσιν ἐγγύς, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκ
 τοῦ δημοσίου ἐλεύθερον ἰσοτυποῦσι καὶ τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς πόρρωθεν.

- 1 Καὶ ταῦτα ἡ βασιλεία μου διορίζεται, οὐ παρακόπτουσά τι τῶν ἀνηκόν-
των δικαίων τῷ αὐταδέλφῳ αὐτῆς οὐδὲ ζημιοῦσα τοῦτον εἰς ὅτιοῦν,
ἀλλὰ τὸ εὐσεβὲς φυλάττους εἰς Θεόν, τὸ ὑποπεπτωχὸς καὶ τὸ ταπεινὸν
εἰς τὴν ἀγνῶς τεκοῦσαν αὐτόν, καὶ τὴν τοῦ αὐταδέλφου ταύτης ψυχὴν
5 θεϊκῆς καὶ ἀνθρωπίνης ἐλευθεροῦσα τῆς κατακρίσεως καὶ βοηθεῖ τῷ
ἀδελφῷ ἀρίστην ταύτην βοήθειαν, τὴν ἀποχὴν δηλονότι τῶν τῆς ἐκκλη-
σίας δικαίων καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐντεῦθεν κριματισμοῦ, ὡς αὐτὸς μὲν
ταῦτα καὶ βοηθούμενος καὶ φυλάσσων, ὡς πόλις ὀχυρὰ λογισθήσεται, αὐ-
τὸς δὲ πάλιν ἀντιβοηθῶν τῇ βασιλείᾳ μου ἐξ ὑπακοῆς, ἐκ τῆς φυλακῆς
10 τῶν προσταγμάτων αὐτῆς, ἀνταποδείξει ταύτην τεθεμελιωμένον βασι-
λειον¹⁾). Καὶ προσέσται τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Ναυπάκτῳ εἰς διη(νεκῇ)
τὴν ἀσφάλειαν τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου χρυσόβουλλον, ἐν ᾧ καὶ ἡμέ-
τερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο [κράτος]. Μηνὶ Μαΐῳ ἰνδικ-
τιῶνος α' ἔτους ςβλς'.
- 15 Ἡ ὑπογραφὴ διὰ κινναβάρεως· Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασι-
λεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Δούκας.

1) Prov. 18, 19.

B. Васильевскій.

(Продолженіе слѣдуетъ).